Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

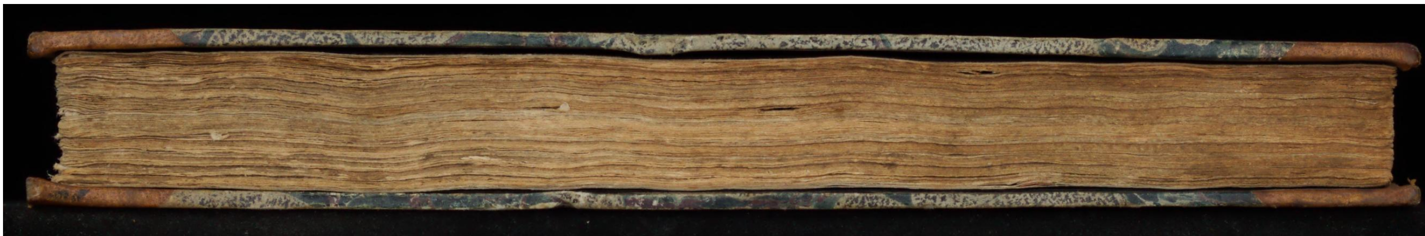
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

~~263~~
171 g 87.
SW. 4719
CA. 333

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ad doctrinā p̄riarcharū/ nō ad ꝓphiarū libꝛ̄ eꝰ vos mitto: ſ; me
vobꝭ exēplū/ me formā humilitatꝭ exhibeo. tꝭ. Commodū videor ītaguīe
aliqͥd et de ſupbia: q̄tinꝰ ex oppoſito ſ vicio/ vtriuſ decor mani
feſtior appeat. Superbia/ ē appetitꝰ ꝓp̄e excellētie. Hꝰ ī ſpēs du
as diuidit: ī verā et vanā ſupbiā. Que q̄dē et aliis noībꝰ ap
pellari p̄nt: cōtumacia/ et vanitas. Quoꝝ p̄or ītelligētie: poſterior/
voluntatꝭ viciū ē. Nā ex illa/ mētis fallit oculꝰ: et ex iſta volū
tatis male appetitꝰ efficit. Quod meliꝰ ex ſingulaꝝ diffinitio
nibꝰ demōſtrabimꝰ. Vera ſupbia ſeu cōtumacia: ē viciū quo ſe ex
iſtimas aliq̄s/ vel eſſe bonū qd nō ē/ vl' a ſe eſſe qd ē. ī ſe nō in
dnō gloriat. Vana ſupbia ſeu vanitas/ ē viciū. q° q̄s tm̄ de eo
qd eſt. q̄ de eo qd nō eſt. ſuis magis q̄ dei laudibꝰ delectat.
Aliis ita p̄miſſis: aptemꝰ iā cōtraria humilitati/ ſingulis ſin
gula opponētes. Humilitas/ ē cōtēptꝰ ꝓp̄e excellētie. Cōtēp
tus opponit appetitui. Duabꝰ ergo ſupbie ſpēbꝰ: due nihilo
minꝰ humilitatꝭ opponūt. Contra verā. ut quis de ſe nouerit ſen
tire humilr. Contra vanā: n° cōſentire aliꝭ ſentiētibꝰ. Nēpe
qui ſentire de ſeipo humilr nouit. ī neutro ipiꝰ de ſe iudiciū
falli p̄t: viz/ ut aut maiꝰ aliqd putet ſe eſſe q̄ ſit. aut a ſe
eſſe qd ſit. Et iō patiēt' cares qd ſ nouit deeſſe: humilr de eo
qd ētus eſt adeſſe nō iſte ſ; ī dnō gloriat. Porro aduſq; hoc
ut de ſe aliꝰ ſe aliqd ſapiat/ vl' ſentiat: ſolet ne inſoleſcat
verꝰ humilis/ i. ſ iugi meditaōe reuolué. Nō alta ſapiētes. ſ;
humilibꝰ cōſentiētes. Et iꝰ. Nō ambulaui ī magnis. neq; ī mira
bilibꝰ ſup me. Si nō humilr ſentiebā. ſ; exaltaui aīaz meā.
Et itē. Qui ſe putat aliqd eē/ cū nihil ſit: ipe ſe ſeducit. Cō
tra hoc aūt. ut a ſe ſentiat eē/ qd ſe ſentit eē: ſollicite ſeip
ſū interrogat. Quid habes qd nō accepiſti. Si aūt accepiſti: qd
glorians q̄ſi nō acceperis. Itē. Qui humanas laudes cōſueuit pſtre
cōtēpnere: cū ſe laudari percipit. de eo qd ī ſe nouit nō eē/ nulla
tenꝰ atticeſtis/ illud ſ cōmemorat. Que te btificat. ī errorē te mit
tūt. Sed et illiꝰ nihilominꝰ v̄ſiculi recordat. Verūptm̄ vani filii
hoīm. mendaces filii hoīm ī ſtateris: ut decipiant ipi de vanitate
ī idipm. Proinde ſollicite ſtudet imitari aplm. ita de ſe loquentē.
Parco aūt. ne q̄s me exiſtimet ſup id qd videt ī me: aut audit aliqd
ex me. Cū vo laudari ſe cōperit de bono/ qd ſe forte hr̄e cog
noſcit: nihilominꝰ q̄ntū ī ſe ē/ ſcuto vitatꝭ curat a ſe iacu
lū fauoris repellē. dās gloriā deo/ et dicēs. Gra dei ſū id qd
ſū. Et ꝓpulſas a ſe omnē ſuſpicionē: ait dnō. Nō nobꝭ dne nō
nobꝭ: ſ; nōi tuo da gloriā. Metuit nimiꝝ ſi aliť egerit: ne forte
audiat ab ipo. Recepiſti mercedē tuā. Et iterū. Gloriā ad ī
uicē q̄ritis: et gloriā q̄ ē a ſolo deo nō vultis. Refugiēs gͦ
et de hoc/ ad cōſiliū apli/ ꝓbat ipe opꝰ ſuū: ut ſic hēat ī
ſemetipo gloriā. et nō ī altero. Fidelis ſiquidē cuſtos: q̄ ſibi
oleū fauoris ſine fraude reſeruet: ne ī aduētu ſponſi lam/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

pas cõſcie varia extinguat. Nõ ĩ alteo mĩ. Nec enĩ tutu
arbitrat labiis hoim cõmitte gliã ſuã: archa utiqȝ ſine cla
ue/ et ſine ſera: nulli qȝ oĩo clauſe noce volenti. Nõ tutũ plac
ſȝ ſtultũ: ibi theſauruȝ tuũ recõde. vbi nõ valeas reſumẽ cũ vo
lueris. Si ponis ĩ os meũ: iã nõ ĩ tua/ ſȝ ĩ mea ptate ẽ: cũ uti
qȝ pro meo libitu/ ul' laudare te poſſim/ ul' derogare tibi/ Sanũ vas
et ĩcõcuſſũ/ cõſcia: et ſecretis ſeruãdis ydoneũ. Nullis pates
inſidiis. nulli violencie cedes. ⁊ nulli quippe oculo ul' manui acceſ
ſibilis: excepto dũtaxat ſpũi/ q̄ ſcrutatᷣ etiã alta dei. Credo
ĩ ea reposuero: ſecurus ſũ/ qȝ nõ pdã: ſeruabit viuo. defuncto
reſtituet. Nã quocũqȝ vado ego/ ipſa it mecũ: ſecũ ferens depo
ſitũ/ qd' ſeruãdũ accepit. Adeſt viuo/ mortuũ ſequitur: ubiqȝ m̃
ul' gla ul' cõfuſio inſeparabilis/ p qualitate depoſiti/ Beati q̃ ĩ
veritate dicere poſſunt. Gliã m̃a hec ẽ: teſtio m̃ cõſcie m̃e. Nõ pt di
cere/ n̄ humilis: qui iux vulgare puerbiũ. et oculos capi metuũt. ⁊ ſil
narum aures ſoleant qȝ hẽre ſuſpectas. Beatus neque hõ: q ſp ẽ pa
uidus. Nõ pt dicere arrogãs et pſumptor: q ſeipm impudent oſ
tentãs. paſſim et vbiqȝ tanq̃ p capitũ incedens totus fert ĩ glo
riã. Gliatur etiã cũ malefecerit: et exultat ĩ rebus peſſis. Eſtimat ſe
nõ videri. dũ plures hẽat imitatores/ qȝ reprehenſores: ceteris diu
ceoꝝ/ Sȝ hȝ hic capud oculos/ ſcoꝝ p eũdũ agtoꝝ: q̃s qȝ offen
dere ſolꝫ/ indiſciplinata cõuſa. Nõ dicȝ ꝑ porta. Gliã mea ẽ/ teſtio m̃
cõſcie mee: qȝ et ſi indiſcretũ hominis facie/ vbo/ vultu/ ſitu ve ſimulato
rio/ eludat/ opinionẽ: ſȝ nõ eius q ſcrutatᷣ renes et corda/ fallit ul'
euadit iudiciũ. Siquidẽ/ deus nõ irridetur. Timeat igitur et iſte/ nẽo
ĩn aure. lingua liquȝ/ manuqȝ ceſſãtibus. aurit tñ vbiqȝ pnta/ de
qua rũȝ ſilua latebroſe duplicitatis/ et ſpinoſe calliditatis. tacentis et
qeſcentis cor loqr. cogitat⁹ cõfitetur. ꝓfundũ ẽ cor hoĩs et ĩſcrutabile: ⁊ ita
ut nẽo ſciat/ q ſunt ĩ hoĩe/ n̄ ſps hoĩs q ẽ ĩ eo: ſȝ nec ipe plene. ⁊c.
Contremiſce totus tua dñe ihſu q̃ntillo poſſu intuitu cõſidãns
maieſtate: pſtim cũ recordor ĩ quãtis ipi⁹ aliq̃n cõteptor extite
rim. Sȝ et nũc tũ iã a facie maieſtatis fugi/ ad genua pieta
tis: qd apl⁹ facio. Vereor. ne q̃ aliq̃n cõtrari⁹ extiti maieſta
ti: et nũc ingrat⁹ pietati inueniar. Quid enĩ/ ſi ceſſat man⁹: et non
ceſſat peccat⁹. Quid ſi os iã ſilet: et nẽrdũ cor qeſcit. ⁊c. Corp⁹
geſto mortis/ carnẽ qȝ pcti: ſufficit interim m̃/ ſi nõ regnȝ pctꝫ
ĩ meo mortali corpe. Sic corp⁹ crimĩ nõ reputati: nec qd' hitat
ĩ eo pctm: ſi tñ nõ delector. ſi nõ exhibeo mẽbra mea arma ini
q̃tati. Pro hac orabit o m̃ dñs de⁹/ quis eſt ſcũs ĩ tpe oportuno:
ſupplex nimirũ/ qȝ malũ ſenciat: ⁊ nichilominus ſcõs/ dũ nõ cõſenti
at. Supplex p piculo: ſcõs p vitate. Hec b'd⁹ ĩ ep. xlii. vt ſup. ⁊c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Prologus.

Incipit libellus quidā editus a domino bona-
uentura ſeraphico doctore ſacroſancte rōne eccleſie
Cardinali digniſſimo qui ab eodem Centiloquiū
ſiue Centilogium intitulatur opus licet paruum
tamen pfructuoſum ⁊ Prologus.

Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter ī co-
gitacionibus ⁊ in ſciencia vt oſtende-
rem tibi firmitatem et eloquia veri-
tatis: reſpondere ex hys illis qui miſe-
runt te. Prouerbiorum. viceſimo. Informans in
hys verbis eum qui intendit ad predicacionis offi-
cium promoueri: quatuor innuit ſtudioſo diſcipu-
lo videnda: ſcilicet in quo eſt ſemper ſtudendum.
quia ad diſcrecionem boni in trina tradicione: di-
cens Ecce deſcripſi eam ſcilicet ſacram doctrinam
tripliciter. quia ad diſcrecionem boni et mali īfor-
maui racionalem. ad erectionem māli animaui
iraſcibilem. ad dilectionem boni excitaui concupi-
ſcibilem Item tripliciter doctrina ſacri canonis ē
deſcripta. quia preter litteralem ſenſum tribꝫ mo-
dis creditur exponenda. ſcilicet Tropologice ſiue
moraliter. Allegorice. et Anagogice. Tropologia
ſiue moralis eſt: quando per illud quod factum eſt
datur intelligi quod faciendum eſt. Allegoria eſt
quando per illud quod factum eſt aliud indicatꝛ ſcꝫ
qđ credendum eſt. Anagogia eſt q̄ſi ſurſum ductio

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

quando per vnum factum intelligendum eſt illud quod deſiderandum eſt: ſcilicet eterna felicitas be/torum. ¶ Secundo de quo eſt conferendum. qui/a de audita lectione quia addit. in cogitacionibus et in ſciencia: vt cogites que audiſti. et frequenter intellectum cogas ad ruminacionem: id eſt audita et ruminata apprehendas per cognicionē. ¶ Ter/cio qd proponendum in predicacione. quia pcep/ta moralia que ſub lege nature ſcripture et gracie firma et immobilia permanſerunt et euangelica precipue. que ex ore altiſſimi prodiere Cum dicit. vt oſtenderem firmitatem et eloquia veritatis. ¶ Quarto quid tenendum in interrogacione. quia p ea que ſunt ex lectione percepta. ī racione collecta et ī predicacione concepta: reſpondet cum ſubiun git Et reſpondere ex hijs illis qui miſerunt te. id eſt miſit te quando examinauit te. ¶ In adminicu/lum itaq; paruulorum. rudis rogatus a rudibus rudem tractatum rudibus copilaui. In quo rudi um ruditas circa generalia ſaltem theologie rudi/ter poterit erudiri: et ex lacte infancie ad cibum ſo lidum preuia dei gracia cum ſenſus induſtria pre parari. Collegi autem hec ex dictis proborum. q̄ hincinde decerpens in vnius opuſculi anguſtiam coartaui. Qd̄ quia centum recepit ſectiones Cen tiloquium poterit appellari. Pro cuius cōtinenti a vt facilius pateat inquirenti: premittunt centū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

tituli ſectionū. qui ex quatuor ptibꝫ diſtinguunt

In vniuerſo agit̄ de q̄tuor in p̄n̄ti opuſculo: ſcʒ.
Primo de malo ſub rōne culpe . . . J.
Scd̄o de malo ſub rōne pene . . . xxxviij.
Tercio de bono ſub rōne gracie . . . xliij.
Quarto de bono ſub rōne glorie . . . Cv.

Prima ps habet xxxiij ſectiones:

Prima de malo culpe in gn̄ali . . . J.
Scd̄a de temptacōne . . . iij.
Tercia de diffinicōne peccati . . . iiij.
Quarta de peccato originali . . . V.
Quinta de peccato actuali . . . vij.
Sexta de peccato mortali et veniali . . . viij.
Septima de ignorantia . . . ix.
Octaua de omiſſione et negligentia . . . x.
Nona de Commiſſo . . . xij.
Decīa de errore p̄uo iudicio et pſonarū accepcōne . xij.
Undecima de peccato cōſenſus cōtra cōſcienciam et pplexitatem . . . xiiij.
Duodecima de mendacio . . . xv.
Decīatercia de adulacōne maledcōne et detractōe xvij.
Decīaquarta de peccato operis . . . xvij.
Decīaquinta de ſeptē viciȷ̄s capitalibus in gn̄ali xviij.
Decimaſexta de differēcia inter capitale viciū ini ciū peccati et radicem malorum . . . xix.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Titulı ſectionū

Decimaſeptima de ſuperbia. xx.
Decimaoctaua de gloria inani. xxi.
Decimanona de inuidia. xxij
Viceſima de ira. xxiij.
Viceſimaprima de accidia. xxiiij.
Viceſimaſecunda de auaricia. xxiiij.
Viceſimatercia de gula. xxv.
Viceſimaquarta de luxuria. xxvi.
xxv. de peccō ex infirmitate. ignorācia. induſtria. xxvij.
Viceſimaſexta de ydolatria et hereſi. xxix.
xxvij. de interdicto et duabꝫ ſpēbus excōicacōnis. xxx.
xxviij. de duabꝫ regulis gn̄alibus ↄ̄ca excōicacōez. xxxi.
Viceſimanona de diuinacione. xxxij.
Triceſima de ypocriſi. ſimonia. et ſacrilegio. xxxiij.
xxxi. de raptu. furto. vſura. homicidio et ſcādalo. xxxiiij.
Triceſimaſecunda de peccō luxurie et gule. xxxvi.
Triceſimatercia de paſſionibus ſiue proprietati-
bus viciorum aut peccatorum. xxxvi.
Secūda ps recipit ſeptē ſectiones. xxxvij.
Prima de vulneracione naturaliū. xxxviij.
Secunda de ſpoliacione gratuitorū. xxxix.
Tercia de penis corꝑalibus. xl.
Quarta de locis penalibus. xl.
Quinta de apercione librorum. xli.
Sexta de igne cōflagrationis. xlij.
Septima de cruciatibus inferorum. xliij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Tercia ps. lvij. cōtinet ſectiones. xlij.
Prima de eo qđ eſt frui et uti . xliij.
Scđa quid de deo trino et vno credendum. intelli
gendum et exprimendum eſt . xliij.
Tercia qualiter deus trinus et vnus manifeſtat
ſeipſum in effectibus creature . xlv.
Quarta de appropriatis pr̄is . xlvi.
Quinta de appropriatis filij . xlvi.
Sexta de appropriatis ſpūs ſancti . xlvij.
Septīa de q̄tuor ſil' creatis et de mēſuis duābiliū xlviij.
Octaua de veitate exp̄imenda cū excluſione errorū
circa ꝓductionē mundi . xlviij.
Nona de triplici differencia creature . xlix.
Decima de ꝓductione machine mundialis . l.
Undecīa de cōſiſtēcia machine mūdial' vel corpal'. l.
Duodecīa de ſufficiencia celorum li.
Decīat'cia de q̄tuor attributis āgelis a cōdicōe ſui lij.
Decimaquarta de ꝑuacōne ſpirituū malorum lij.
Decimaquinta de cōfirmacōne ſpirituū beatorū liij.
Decīaſexta de diffinicōibꝫ āgeli ordīs et ierarchie liiij.
Decīaſeptima de triplici diuiſione ierarchie lv.
Decimaoctaua de cuſtodia hoīm ꝑ angelos lvi.
Decimanona de diffinicōnibus anime lvi.
Viceſima de diuiſionibus potenciarū aīme ſcđm
magiſtros in quinqꝫ membra lvij.
Viceſimaprima de diuiſione potenciarū aīe ſcđm
naturales in tria membra lviij.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Viceſimaſcđa de diuiſione potenciarū aīme ſcđm theologos et naturales ·lx·
Viſimatercia de diuiſione earundē ſcđm Augg ·lxi·
Viceſimaquarta de quo eſt anima ·lxij·
Viceſimaquinta de condicōne humani corꝑis ·lxiij·
Deciaſexta de toto hoīe ex aīa et corꝑe cōſtituto ·lxv·
Viceſimaſeptīa de vnione naturarum in xp̄o ·lxvi·
Viceſimaoctaua de ꝑfectione graciarū in xp̄o ·lxvi·
Viceſimanona de ꝑfectione ſapiencie in eodem ·lxvij·
Triceſima de plenitudine ſui meriti ·lxviij·
Triceſimaprima de tollerantia paſſionis eius ·lxix·
Triceſiāſcđa de ſacᷓ ſcp̄tura q̄tū ad duo teſtamēta ·lxix·
Triceſimatercia de preceptis decalogi ·lxx·
Triceſimaquarta de p̄ceptorum ſumma ·lxxi·
Triceſimaquinta de grā cōſiderata in ſe quantū ad diffinicōnem diuiſionē et opacōnem ·lxxij·
Triceſimaſexta de grā in cōpatione ad habitus gratuitos vt ſunt virtutes in gn̄ali ·lxxiij·
Triceſimaſeptima de fide ·lxxv·
Triceſimaoctaua de cōtinencia ſimboli quantū ad articulos ·lxxvi·
Triceſimanona de Spe ·lxxvij·
Quadrageſima de caritate ·lxxviij·
Quadrageſimaprima de prudentia ·lxxix·
Quadrageſimaſcđa de Tempantia ·lxxx·
Quadrageſimatercia de fortitudine ·lxxxi·
Quadrageſimaquarta de iuſticia ·lxxxi·

·Tituli ſectionū·

Quadrageſimaquinta de donis ſancti ſpiritus·lxxxiij·
Quadrageſimaſexta de beatitudinibus et vita
actiua cū opibus mīe et de vita contemplatiua cū
oracōne duodecim fructibus et quinqȝ ſenſibus·86·
Quadrageſimaſeptima de ſacramentis in gnē·lxxxix·
Quadrageſimaoctaua de baptiſmo·xc·
Quadrageſimanona de cōfirmatione·xci·
Quinquageſima de eukariſtia·xcij·
Quinquageſimaprima de penitencia·xciiij·
Quinquageſimaſcd̄a de vnctione extrema·xcvi·
Quinquageſimatercia de ordine·xcvij·
Quinquageſimaquarta de mrīmonio·xcix·
Quinquageſimaquīta de impedimentis in gnē·C·
Quinquageſimaſexta de impedimentis affinita
tis et cognacōnis in ſpeciali·Cij·
Quinquageſimaſeptima de cognacōne triplici·Ciij·

Quarta ps tribus ſectionibꝫ eſt cōtenta·Cv·

Prima de triplici drā premij·Cv·
Scd̄a de expedientia ad premiū·Cvij·
Tercia de ſufficientia gaudij·Cx·

Expliciunt Capitula·

Incipit Prima ps Centilogij bonauenture·J·
De malo culpe in gnāli· Caplm· primū· J·

MAlum cōſiderare occurrit quantum
ad diffinicōꝫ. quod diffiniēs Augꝰ:
ait. Malum eſt priuacō modi. ſpeciei
et ordinis. Ad cuius intelligenciam
eſt notandum. ꝙ creatura quelibet quantumcūqꝫ
modica comparaī habet ad deum ſecundum t̄plex
genus cauſe. videlicet efficientis. exemplaris. ⁊ fi
nalis: et ſic habet modum ſpeciē et ordinem. Crea
tura vero racōnalis non ſolum iſta tria habet pro
ut eſt natura quedam ſicut cetere creature. verum
eciam poteſt eſſe voluntate libera. Voluntas autē
quando habet modum ſpeciem et ordinem ſicut de
bet tunc eſt bona. Tunc autem habet hec tria. q̄n
do in operando continuatur virtuti diuine vt pn̄
cipio mouenti. cōformatur ei vt regule dirigenti.
vnitur ei vt fini quietanti. in primo eſt modus.
in ſecundo ſpecies. in tercio ordo attenditur. et ſe
cundum hoc eſt triplex genus cauſe. Quandocum
qꝫ quis peccat mortaliter. diſcontinuatᷣ neceſſaīo
a deo tanꝙ̄ a principio mouente: quia deus nūꝙ̄
mouet ad peccatū. Diſcordat a deo tanꝙ̄ a regula
dirigente. Elongatᷣ et deordinatur a deo tamꝙ̄ a
fine quietante. ponens creaturam finem ſuum.
Et ſic malum culpe priuat et corrumpit hec tria
inſeparabiliter: et equaliter non tamen totaliter
in creatura racōnali inquantum eſt agens volun
tarie et libere vltra alias creaturas. Malum vero

pene corrũpit tria predicta put cum aliĳs creatu
ris in natura cõuenit. Item conſideratur malum
quantum ad diſtinctionẽ. Diſtinguitur autẽ ma
lum ſecundum triplicem differenciã. videlicet in
malum culpe ſiue tranſgreſſioĩs. in malum pene
ſiue punicõis. in malum pugne ſiue temptacõnis
Malum culpe idem eſt ꝙ iniuſticia geneãlis ſiue
abſencia debite honeſtatis vera paſſio voluntaria
Malũ pene eſt abſencia debite delectacõis cum cõ/
ſenſu ſui contrariĳ. ſiue paſſio inuoluntaria. Sed
malum pugne tenet medium inter iſta. Nam dia/
bolo eſt culpa in ĩſtigando. iuſto eſt pena in reluc
tando. Item conſideratᷣ quantum ad ſubdiuiſiouẽ
Subdiuiditur autem malum culpe in malũ ſecũ/
dum ſe et per ſe. qđ nullo modo poteſt bene fieri:
vt odire deum et ipm blaſphemare. In malum in
ſe ſiue in genere. vt occidere: qđ poteſt bene et ma
le fieri. vt ꝓpter iuſticiam et vindictam. In ma/
lũ ex circumſtancia. vt dare elemoſinam ex vana
gloria. Item cõſideratᷣ quantum ad introductio/
nem: et ſic malum originatᷣ a bono. id eſt a volun/
tate et libero arbitrio nõ efficiente ſed deficiente.
ſubſtãtificatᷣ aũt in bono. Nõ eñi eſt eſſencia aliq̃
vel natura ſed corrupcõ boni quod corrũpit que ñ
poteſt eſſe ñ in bono. id eſt in libera volũtate. Cõ
trariatᷣ autẽ bono moris. Ad qđ intelligendũ nõ
ꝙ malũ corrũpit iuſticiã. id ẽ rcĩtudinẽ volũtatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Sunt autem circa anime rectitudinem̄ tria atten
denda. ſcilicet potencia rectificabilis: et hanc n̄ cor
rumpit. Habitus rectificans: et hunc priuat ſim/
pliciter et corrumpit. ſcilicet graciam et virtutes.
Habitus medius: et hunc diminuit dum vnus ho
mo redditur habilis ad bonum per peccatum. nō
tamen tollit. quia non opponitur malum illi habi
litati rōne nature ſue ·ſed racione gracie et virtu/
tis ſiue finis ad quem eſt.

De temptacione ſectio ſcd̄a.

Malū temptacōis ſiue pugne notificatur per
diffinicōem Hugoīs de ſancto victore Tēp
tare inquit eſt callide experiri et quaſi quibuſdam
blandis conatibus probare. Anſel. Omnis temp
tacio probacio eſt. Caſſiodorus. Temptacio dia/
boli eſt aſſimulacio apparētis boni ad fallendum
Sic eciam aliter diffinitur. Temptacio eſt pulſa
cio ex intencione vel ꝓpoſito ad declarandum bo/
num ſiue malum. Multiplicatur autem per diui/
ſionem. Poteſt autem conſiderari temptacio quā/
tum ad nociuum: et ſic diuiditur in eam que ē ab
hoſte. a carne. et a mundo. Juxta illud. Mundus
caro demonia diuerſa mouent prelia. Item in eā
que eſt temptacio alia ab hoſte. alia a carne. Pri/
ma generaliter. ſecunda ſpecialiter. Diuiditur eci
am quantum eſt inſtrumentum: et ſic eſt illa diui
ſio Gregorij. Temptacio quedam eſt per vicia. q/

dam per flagella Item ponitur alia ſup illd' Pſal
miſte. Omnem eſcam abhominata eſt anima eorū
Multiplex inquit eſt temptacio. quarum prima
eſt error ſiue neſciencia vie veritatis. ſecunda dif/
ficultas vincendarum concupiſcenciarum. tercia
tedium boni. quarta tempeſtas ſeculi. Diuiditur
eciam quantum ad effectum: et ſic generaliter ē il/
la ſuper illud prime Corintheorum. duodecimo.
Temptacio vos non apprehendat niſi humana.
Temptacio alia diabolica. alia humana. Diaboli
ca malum habet exitum. quia terminatur in mor/
tali. Sed humana tam periculoſum non habet ex
itum. quia ibi eſt peccatum veniale vel nulla eſt i/
bi culpa. Specialiter et ſic eſt illa de doctrina cri/
ſtiana. Diabolus temptat aut vexando carnem.
aut vulnerando natuālia. ſemper vt tollat gratui
ta. Diuiditur eciam quantum ad gradum. Et ſic
diuidit' generaliter et ſpecialiter: et ſic eſt illa Gre
gorij dicentis. Temptacio tribus modis perficit'.
ſcilicet ſuggeſtiōe. delectacione ꝛ conſenſu. Diuidi
tur nichilominus quantum ad modum: et ſic ge/
neraliter et implicite eſt illa ſuper Pſalmū. Qui
habitat in adiutorio altiſſimi ꝛc̃. Quedam temp/
tacio eſt leuis et occulta. quedam grauis et occul/
ta. quedam leuis et manifeſta. quedam grauis et
manifeſta. Specialiter et explicite. Et ſic eſt illa
Bernardi ſecundum ſeptem membra. Prima eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

importuna que pertinaciter inſiſtit. Secunda eſt dubia que animum dubietatis nebula inuoluit. Tercia eſt ſubita que iudicium racōnis preuenit Quarta eſt occulta que deliberacionis ordinem p̄terfugit. Quinta eſt violenta. que vires tranſcendit. Sexta eſt fraudulenta que animum ſeducit. Septima eſt perplexa que variꝭs viciꝭs cōpedit. Si autem ſpecialiter et implicite: ſic eſt illa Auguſtini. Diabolus temptat vt leo et vt draco. Si ſpecialiter et explicite ſic eſt illa Gregoriꝭ in Iob. Glo. Diabolus opprimendo rapit. inſidiando circumuenit. minando terret. ſuadendo blanditur. deſperando frangit. promittendo decipit. Diuerſificatur autem per intencionem Nam temptat deus vt erudiat. diabolꝰ vt decipiat. mundus vt alliciat. homo vt conuiciet. caro vt inficiat.

De diffinicione peccati. iiij.

Viſo de malo culpe in generali. et de malo pugne quod impellit ad culpam: deſcendendum eſt ad peccatum in ſpeciali. Circa quod tria conſiderare debemus: ſcilicet modum diffinitiuū. modum diuiſiuum. et modum punitiuum. Peccatum autem poteſt conſiderari formaliter prout dicit priuacionem. et materialiter prout ſubſternit ſibi aliquam actionem. Habet eciam formales diffiniciones prout dicit priuacionem per hunc modum. Nam aut dicit receſſum a bono: et ſic tribꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

diffinicionibus quaſi idem circumloquentibꝫ dif
finitus. Prima ī libro de ciuitate dei : hec eſt Pec
catum eſt abſencia boni vbi debet eſſe. Secunda ī
libro de vera religione. Peccatum eſt appeticio nō
naturarum malarum . ſed diſercione meliorum .
Tercia eſt in libro de natura boni Peccatum eſt
corrupcio modi ſpeciei et ordinis Aut dicit receſ
ſum a nature rectitudine: et ſic triplex diffinicio
idem circumloquens inuenitur Prima eſt Da
maſceni Peccatum eſt ab eo quod eſt ſecundum na
turam in id quod eſt preter naturam auerſio. Se
cunda eſt Anſelmi . Peccatum eſt carencia debite
iuſticie. Tercia eſt Auguſtini. Peccatum eſt defe
ctus quidam a luce veritatis naturam non peri
mens. ſed obſcurans. Aut dicit receſſum ab omnīs
boni complemento et perfectione: et ſic tripliciter
diffinitur. Primo ab Auguſtino in libro de libe
ro arbitrio. Peccatum eſt auerſio a bono īcommu
tabili. Secundo ab eodem in libro de vera religio
ne. Peccatum eſt carere bonis incommutabilibus
quibus fruendum eſt . Tercio eciam ſumitur ab
eo. Peccatum eſt tenebra ītellectualis Habet quo
qꝫ materiales diffiniciōes prout ſubſternit ſibi
actum: et ſic ſecundum hoc poteſt tripliciter com
pari. Aut ad deum quem offendit: et ſic tripliciť
diffinitur Primo ab Augg. cōtra manicheos Pec
catū ē in p̄ceptis veritatis vel ī ipſa veītate erraē

Secundo ab Ambroſio. Peccatum eſt preuaricaci
o legis diuine et celeſtium inobediencia manda/
torum vel preceptorum. Tercio ab Auguſtino.
Peccatum eſt dictum vel factum vel cõcupitum cõ
tra legem dei Aut comparatur ad virtutē quam
excludit. et ſic triplex datur diffinicio. Prima eſt
Baſilij. Peccatum eſt diſpoſicio contrarie ſe hn̄s
ad virtutem Secunda eſt auguſtini in libro de du/
abus animabus. Peccatum eſt voluntas retinen/
di vel aſſequendi quod iuſticia vetat. Tercia eſt e/
ciam ipſius Auguſtini in libro de vera religione.
Peccatum eſt appetere que xpriſtus contempſit vel
contempnere que xpriſtus appetijt Aut compara
tur ad id quod intendit ſiue pretendit. et ſic diffi/
nitur tripliciter. Primo ab Auguſtino in librō de
ciuitate dei. Peccatum eſt male vti bono. Secun/
do ab eodem in libro de Trinitate. Peccatum ē v/
ti fruendis et frui vtendis. Similiter in libro eo
dem ſed .ix. li. xij. ca. Idem in libro de libero ar
bitrio. Peccatum eſt ſpreto bono incõmutali et re
bus cõmutabilibus adherere Due autem alie dif
finitiones peccati inueniuntur. Prima eſt pecca/
tum eſt actus incidens ex defectu boni. Secunda
eſt iſta. Peccatum eſt perdere meritum vite et̃ne.

De peccato originali iiij.

Viſo de peccati diffinicione: ſequitur videre
de eius diuiſione Diuiditur autē peccatū

T originale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in originale et actuale Secundo in veniale et mor/tale. Tercio in delictum et commiſſum. et iſte ſu/mūtur penes cauſam formalem. Item diuiditur in peccatum cordis oris et operis. Item in pecca/tum ſuperbie ſiue inanis glorie. inuidie. ire. acci/die. auaricie. gule. luxurie. Item in concupiſcen/ciam carnis. oculorum et ſuperbiam vite Item di/uiditur in peccatum cogitacionis. delectacionis. conſenſus. operis. conſuetudinis. et hec ſumūtur penes cauſam materialem. Item peccatum aliud ex infirmitate. aliud ex ignorancia. aliud ex ſcien/cia et certa malicia Item peccatum aliud ex timo/re male humiliante. aliud ex amore male accēden/te. et hec ſumuntur penes condiciones peccantis. Item peccatum aliud in ſe. aliud in deum. aliud in proximum. et hec ſumuntur penes circumſtā/cias eius in quem peccatur. Primam igit᷑ di/uiſionem proſequamur. Et primo quantum ad o/riginale peccatum. Circa quod ſunt quatuor attē/denda. videlicet Diffinicio. corrupcio. curacio. no/minacio Diffinitur ab Anſelmo ſic. Peccatum o/riginale ē carencia vel nuditas debite iuſticie per inobedienciam ade facta. quam carenciā viſionis dei comitatur Iſta diffinicio eſt formalis indicās huius peccati eſſenciam. cauſam et penam Item aliter ſic. Peccatum originale eſt vicium ex quali/tate ſeminis in humana natura ortum ſiue natum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Iſta eſt materialis/oſtendens originalis pecca ti effectum vel originē·//Itē·tercio/ab Auguſtino·ſic Peccatū eſt cōcupiſcencia ſiue cōcupiſcibilitas/que ꝑuulum facit cōcupiſcibilem· adultū cōcupiſcibili tatem·Corrūpitur aūt genus humanū ꝑ peccatū originale·Quia licet aīa nō ſit ex traduce·origi/ nalis tamē culpa tranſit ab aīma ade ad animas poſterorum/mediante carne infecta·tamq̄ꝫ ꝑ cōcu/ piſcenciā gn̄ata·et ꝑ libidinē ſeminata/que infecti onem ſecum trahens/animā ſibi vnitam inficit et viciat·non tm̄ pena ſed et culpa Et ſic homo ꝑ cō/ cubitum gn̄atus/naſcitur natura filius ire· quia priuatus eſt rectitudine diuine iuſticie·ꝓpter cu ius abſenciā incurrit quantū ad animā·infirmi/ tatem·ignoranciā·maliciam·et cōcupiſcenciam· //Quantū vero ad corpus·penalitates·labores·do lores defectus·morbos multiplices· et preter hec penam mortis et incineracōnis·penam carencie viſionis dei·et amiſſionis glorie celeſtis · tam in ꝑuulis q̄ꝫ in adultis·Curatur autē peccatum ori/ ginale ꝑ baptiſmum/ſic quantū ad culpam ꝙ tm̄ remanet quantū ad tēporalem penam/Sic curatᷣ quantū ad reatum pene eterne/ꝙ remanet tamen quantū ad actum et motum cōcupiſcencie/Sic cu/ ratur in parente/ꝙ nichilominus a curato parente tranſmittitᷣ in gn̄atam ꝓlem/Sic tollitᷣ originalꝰ culpe macula/ꝙ remanet ſequela cum qua oportet

pugnare q̃ diu ſumus hic in vita ¶Nominat̃ autẽ
peccatum originale diuerſis vocabulis/ tam ex ꝑte
culpe/ q̃ ex ꝑte pene/ Ad animã eñ cõparatũ dicit̃
infirmitas: qꝛ reddit animã impotentẽ reſiſtendi
motibus. Dicit̃ feditas: qꝛ ſcđm eam anima rõne
corꝑis inquinat̃. Dicit̃ ꝓnitas/ ꝓpter inclinacõez
appetitus in malum. Dicit̃ corruptio: qꝛ ducit ad
nichilũ. ſcz peccatũ. Dicit̃ vicium. qꝛ dirimit natu/
rales vires ſiue virtutes. Dicitur languor nature/
ꝓpter diminucionẽ boni naturalis et delectacõis
¶Cõparatũ ad corpus/ dicit̃ lex carnis: qꝛ eſt pena/
lege iuſticie naturaliter inflicta. Dicitur lex mẽ/
brorũ/ qꝛ preſtat aptitudinem ad faciendum opera
mala. Dicit̃ tirãnus/ ꝓpter dñacionem quaſi vio
lentã in cõcupiſcencijs. Dicitur fomes/ qꝛ eſt cauſa
materialis cõſeruandi peccatũ in carne/ Ambroſius
diffiniens fomitem dicit. Fomes eſt morbidus
quidã affectus qui cõmouet ad illicitum deſideriũ
quantũ ad actum gñatiue et nutritiue/ ¶Cõparatũ
vero ad actus delectabiles illicitos. dicitur cõcu/
piſcencia/ aut cõcupiſcibilitas ſcđm eandẽ rõnem.
Differunt tamẽ/ qꝛ cõcupiſcibilitas dicit potenciã
Concupiſcencia vero dicit actũ. Dicit̃ eciã libido.
qꝛ ſequit̃ quicq̃d libet. ſcz voluptuoſas delcãciones
in ſenſu ¶Cõparatũ vero ad penã ad quã obligat
dicit̃ peccatũ originale. qꝛ eſt carencia vel nuditas
debite et originalis iuſticie

De peccato actuali ſectio. v.

SEquitur videre de peccato actuali/ circa qđ
quatuor videamꝰ. ſcilicet diffinicionem eſ/
ſencialem. originalitatem. differenciam materia/
lem. maioritatem. Diffinitur ſic. Peccatum actu
ale/ eſt carencia iuſticie debite/ facta per inobedien
ciam proprie voluntatis. Vel/ eſt auerſio ab incon
mutabili bono/ et ad bonū commutabile conuerſio
Trahit autem peccatum actuale originem/ a libe/
ra volūtate vniꝰcuiuſqꝫ per ſuggeſtioēm. delecta/
cionem. conſenſum et operacionem. Si autem ſug
geſtio et delectacio/ ſiſtant citra conſenſum : pecca
tum eſt veniale. Si autem ſequitur conſenſus et o
pus in hijs que diuina lege prohibentur : peccatū
eſt mortale conſūmatum. Si vero medio modo fi/
at vt ſit conſenſus ſine opere. hoc poteſt eſſe du/
pliciter/ quia aut homo vult in opus procedere ſed
non poteſt. et tunc voluntas pro facto reputatur.
nec minus eſt culpabilis : ꝙ ſi in ipſo facto repre/
henderetur. Aut non vult in opus procedere. ſed
vult interius voluptuari in delectacione. Et licet
tunc non ſit peccatum plenarie cōſummatum. eſt
tamen inter mortalia computandum. quod maxi
me de carnalibus peccatis habet intelligi. Differē
cie autem materiales ſunt due. ſcilicet peccatum ā
geli. et peccatum hominis. Peccatum angeli/ incho
atum eſt in preſumpcione. Statim enim vt vidit

ſuam pulchritudinem preſumpſit· et cõſummatũ
eſt in ambicione· qma preſumens de ſe appetijt qđ
erat ſupra ſe· atqꝫ confirmatum eſt in inuidie ꝛ o
dij auerſione· quia ex quo non potuit obitinere qđ
appetijt: cepit odio et inuidia contraire. Et ſic in
peccato luciferi. ſuperbia preſumpcionis fuit pma
generacione· ſed ſuperbia ambicionis fuit prima
cõſumacione. Peccatum vero hominis fuit inobe-
diencia: ad quam precipitauit diabolus hominē
per triplex appetibile naturale. ſcilicet· glorioſum
copioſum· delicioſum. Temptauit enim de excel-
lencia· ſufficiencia· experiencia ſiue demulcencia.
Diabolus enim per mulierem volens deicere ho-
minem promiſit mulieri dignitatis excellenciam
dicens· Eritis ſicut dij. deinde ſubiunxit cognici-
onis habundanciam dicens· ſcientes bonum ꝛ ma
lum. Tercio pretendit ſuauitatis excellenciam ſi
ue experienciam· cum oſtendit ei lignum pulcher
rimũ viſu et ad veſcendum ſuaue· Unde pcc̃m mu
lieris inchoatum fuit in ſuperbia· progreſſum ha
buit in auaricia· qꝛ non in rebꝫ ſolũ· ſed et in ſcĩa
ĩuenitur auaricia· et cõſũmatum fuit in gula. Et
ſic deordinata fuit quantum ad iraſcibilem: appe
tendo alta. quantum ad racõnalem: concupiſcendo
ſcire occulta. quantum ad concupiſcibilem cõcupi
ſcẽdo guſtarẽ ſuauia. Qđ aũt horum peccatorũ ma
ius ſit· Nota qꝫ peccatũ vnum dicitur altero maiꝫ

duodecim modis. Primo cauſalitate: et ſic peccatū diaboli dicitᷣ maius. qꝛ inuidia diaboli mors in/trauit in orbem terrarū Sapiē. i. Scd̄o gn̄alitate: et ſic peccatū p̄mi ꝑntis dicitᷣ maius qꝛ ſe ꝑ totū genus humanū diffudit. Tercō enormitate et ſic peccatū iude maximū fuit qꝛ tradidit dn̄m ſalua/torē. Quarto ingratitudine et ſic peccatum illius q̄ plura dona ꝑcepit dicitᷣ maius. Quinto ꝑiculo/ſitate et ſic peccatū ignorantie dicitᷣ maius vel grauius qꝛ ꝑiculoſius. Sexto inſeꝑabilitate et ſic peccatum cupiditatis dicitᷣ maximū. qꝛ cū ceteā vicia ſeneſcant cū hoīe ſola auaricia iuueneſcit. Septīo importunitate et ſic ſupbia dicitᷣ maximū. qꝛ eciā ex bonis operibus gn̄atur. Octauo ꝓnitate et ſic luxuria dicitᷣ eſſe grauiꝰ peccatū. qꝛ ad eam hoīes ꝓnius inclinantᷣ. Nono rōne maioris grē̄ impugnacōne: et ſic peccatū in ſpm̄ ſanctū dicitᷣ grauius. Decimo rōne maioris offenſe: et ſic peccatū ydolatrie dicitᷣ maius. Undecimo rōne maioris facilitatis reſiſtendi: et ſic peccatū ade fuit grauiſſimum. Duodecīo rōne maioris improbitatis et libidinis: et ſic peccatū cuiuſlibʒ gn̄is p̄t fieri maius altero

De peccato mortali et veniali. vi.

Sequitᷣ videre de diuiſione pecc̄i in veniale et mortale. Ad cuiꝰ euidenciā ſunt tria nōnda

ſcȝ Ordo diuine iuſticie/qui imponit᷑·Peccatū ve/
niale qđ cōtrahit᷑· peccatū mortale qđ incurritur·
¶Ordo autē diuine iuſticie ad quē deus hoīem obli
gauit eſt: vt bonū incōmutabile pferat᷑ bono cō/
mutabili·vt bonū honeſtū preferat᷑ vtili·vt volun
tas dei pferat᷑ voluntati ꝓprie Et vt iudiciū rōis
recte pferat᷑ et pſit ſenſualitati humane·¶Peccatū
vero actuale/eſt inordinatio actualis ipſius volun
tatis/Iſta autē inordinatio/ſi eſt tam modica ꝙ or
dinem iſtum nō exterminet quis in aliquo ꝑtur/
bet·tunc peccatū eſt veniale·/qđ habemꝯ ꝑtractare
quantū ad diffinicōnem·diſtinctionē et curacōem
/Diffinitur autē ſic·/Peccatū veniale/eſt libido ſiue
amor voluptatis ī creatura/citra deū /Diſtinguit᷑
autē veniale tripliciter·/Nam quoddā eſt veniale
ex ſurreptione·et ideo eſt veniale q2 non poteſt vi
tari tunc·/et quia cōmittitur pter racōnem ſemꝑ
eſt veniale/Quoddā eſt veniale ex cogitacōne/ſine
cōſenſu·et ideo veniale·q2 non plene cōſentitur/vt
in cogitacōne et delectacōne de muliere citra cōſen/
ſum in delectacōnem·/et ideo veniale fit mortale
per conplacentiam et conſenſum·/Quoddam eſt
veniale/cum racione et conſenſu·et ideo veniale·
quia non eſt deordinatio contra precepta vt ebrie/
tas et mendaciū iocoſum·Et illud cum ſit veniale
ꝓpter delectacionem que eſt citra deum/poteſt tñ
fieri mortale ꝑ nimiam libidinem et contemptū·

Non tamen intelligendum eſt. ꝙ aliquod veniale
per eſſenciā ſit mortale. ſed quia de veniali ſit trā/
ſitus ad mortale: per complacenciam et cōſenſum
ſiue per libidinem et contemptum. Curatur autē
veniale per actus in quibus ē aliqua humiliacio
et deuocio. qui quidem actus gracia informati: re
pugnant veniali. et ſic ad actum curacionis et de/
lecionis venialium graciam gratum facientem: co
adiuuant et vigorant. Huiuſmodi autem remedi
a hijs verſibus continentur. Confiteor. tondo. re
ſpergor. conteror. oro. Signor. edo. dono. per que
venialia purgo Vnctio pena leuis compaſſio que
ſit egenis. Hec enim remedia ſunt generalis con/
feſſio. pectoris toncio. aque benedicte aſperſio. cor
dis cōtricio. dominica oracio. ſignacio ab epiſcopo
Eucariſtie ſumpcio. offenſe condonatio. extrema
vnctio. leuis penitencia. compaſſio fraterna. Si
vero tanta eſt deordinacio voluntatis. ꝙ ordinē ex
terminet ſupradictum: tunc mortale eſt peccatum
Quod etiam poteſt cōſiderari quantum ad diffini
cionem. punicionem et remiſſionem. Ab Ambro
ſio etiam diffinitur ſic. Peccatum eſt preuaricacio
legis diuine et celeſtium inobediencia preceptorū
vel mandatorum. Pena peccati mortalis eterna
dampnacio. Mortale enim dicitur. quia per ipſū
vita gracie perditur in preſenti. et vita glorie ī fu
turo. Et ſic contrahitur mors culpe. et infligitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

mors gehenne Juſte autem propter mortale ī quo aliquis perſeuerat finaliter: ſempiternaliter cruciatur. Unde ſecundum Gregorium. quia peccator peccauit in ſuo eterno: eſt cruciandus eternaliter in dei eterno. Secundum vero Auguſtinum. quia peccauit contra bonum eternum et infinitum: eternaliter puniatur. Curatur ſiue remittitur peccatum mortale per ſeptiforme remedium. videlicz per baptiſmum. elemoſinam. matrimonium. conuerſionem proximorum. dimiſſionem iniurie ſiue offenſe. fletum penitencie. dignam ſumpcionē eucharistie. Attende tamen ꝙ baptiſmus et penitēcia non ſolum valent contra penam pcc̄i: verū eciā cōtra culpā. cetera autem valent cōtra penam.

De ignorancia ſectio. vij.

Sequitur videre de diuiſione peccati. in delictum et commiſſum. Preuaricacio preceptorum: eſt delictum. hoc eſt tranſgreſſio preceptoruz affirmatiuorū. Preuaricacio prohibicionum ē cōmiſſum: hoc eſt preceptorum negatiuorum tranſgreſſio. Differencie autem ignorancie delicti ſunt ignorancia. omiſſio. negligencia. Delictum dicit̄ quaſi derelictum. id eſt boni deſercio. Bonum autem eſt duplex: ſcilicet ſciendum. cuius deſertio dicitur ignorancia: et faciendum ad quod duo req̄runtur. ſcilicet ꝙ fiat bonus actus. cuius deſercō dr̄ omiſſio. et qd̄ bene fiat. i. cū debitis ɔ̄cūſtāciis

quarũ deſertio dicit̃ negligencia. Circa vero igno/
rancia͂ diuiſio eſt attendẽda. Prima eſt hec. ignora͂
cia. alia negacõis. alia p̃uacõnis. alia diſpoſicõis
Prima eſt in puulis nõ hñs culpa͂ neq3 pena͂ vſq3
ad tẽpus p̃finitũ. Scda eſt in adultis q̃ tp̃e deter
minato ignorant que pñt ſcire vel obliti ſunt q̃ ali
quo mõ didicerunt. Sz ignorantia diſpoſicõis eſt
qua qs opinat̃ cõtraria fidei q̃ poteſt dici erronea
q̃ eſt in hereticis. Prima excuſat a toto. Scda tm̃
a pte. Tertia accuſat ĩ toto. q2 p̃uſam ſequit̃ volũ
tatem. Scda diuiſio eſt. ignorãtia alia iuris. alia
facti. Ignorantia iuris ã naturalis et hec nullum
excuſat cũ ſit ſcriptũ in corde hoĩs vel iuris dĩni.
vt legis pphetarũ euangelij et doctrine aplice. et
iſta accuſat ſic de magno et mortali delicto p̃latos
maxime epiſcopos et metropolitanos q̃ tenent̃ de
fide et ſpe reddẽ rõnem. accuſat ſic de veniali cleri
cos ſimplices et illrãtos qui cũ poſſent diſcẽ nolue
runt. laycos vero in nullo accuſat. q2 ad ipſos non
ptinet dũmõ nõ cõtemnant. Si eſt iuris poſitiui
vt legum et decretorũ ſolos accuſat iudices. Si eſt
ignorãtia iuris cõtinẽtis morales cõſtitucõnes et
ecclãſticas ad diſcernẽda pccã ſic accuſat cõfeſſores
et ſacdotes. Si vero eſt ignorãtia facti. ã indrñtis.
et ſic ſufficient̃ excuſat. ã neceſſarij ad ſalutẽ et ſic
aut nõ poteſt vitari ſicut in amente qui a nat̃itate
caruit iudicio rõnis et hec excuſat. Aut vitari p̃t.

ſicut in iudeis et paganis/qui potuerūt ſcire xp̄m paſſum fuiſſe ꝓ ſalute hominū. et hoc nō excuſat. ¶Tercia diuiſio/ignorantia ā ſimplex. ā craſſa. aut affectata. Simplex/vt qn̄ q̄s neſcit qđ ſcire tenet᷑. facit tn̄ aliq̄d ſed non plene vt illa ſciat. hec excuſat a tanto non a toto. Craſſa ſiue ſupina/vt qn̄ quis negligit ſcire que tenet᷑. et tn̄ non eſt ei det̄minatū ꝙ teneat᷑ ſcire illa. hec mīg excuſat. nō eīn excuſat a toto ſed a tanto. Affectata ſiue affectīa eſt/vt qn̄ aliquis negligit q̄ tenet᷑ cum ei determinatū ſit ꝙ tenet᷑ illa ſcire. hec accuſat pocius q̄ꝫ excuſat. ¶Qr̄ta diuiſio eſt. ignorantia. alia vincibilis. alia inuincibilis. Vincibiliū/alia poteſt remoueri cum magna difficultate. vt in valde ebetibus. hec excuſat a tāto nō a toto/Si eſt de neceſſariis ad ſalutē. alia poteſt remoueri cū facultate vt in ingenioſis hec nō excuſat. Inuincibiliū. alia inuincibilis ꝑ naturā/vt et in eo qui naſcit᷑ amens. hec excuſat a toto Et vt in puero/qui non vtitur rōne. Et eciā in decrepito/q̄ nō diſcernit/Alia eſt inuincibilis ex culpa/vt in eo qui ex culpa efficit᷑ furioſus. hec ſcđm aliquos nō excuſat a toto/

¶De omiſſione et negligentia/viij.

Viſo de ignorantia/que eſt deſertio debite ſciē. Sequit᷑ vidē de omiſſione/et negligētia. q̄ dicūt deſertionē rei debite faciēde. ¶Omiſſio ē deſercō

actus debiti in tempore determinato · Et dicitur
actus debitus/quem tenemur facere. Circa autem
omiſſionem/habemus videre quatuor actus debi/
tos·ſcilicet tentionem. diſtinctionem·deſcripcioẽ ꝫ
et abſolucionem. Dicitur autem omiſſio/derelicti/
o actus·nõ circumſtancie·actus principalis· non
annexi·precepti affirmatiui·non negatiui. Eſt
autem triplex tencio/quam omittere non debemꝰ
Quedam racione diuine obligacõnis: et hec ẽ du/
plex·vna ad agendum vt in preceptis affirmati/
uis·vt honora patrem ꝛc· Vna ad non agendum·
vt in preceptis negatiuis ſiue prohibicionibꝫ· vt
non occides. Prima obligat ſemper·ſed nõ ad ſem
per niſi pro loco et tempore· Secũda obligat ſem/
per et ad ſemper. Quedam eſt ſpontanee conſen/
ſionis: vt in cõtractibus·votis· iuramentis·pro
miſſis·quam facit conſcienicia. Quedam racione
culpabilis offenſionis· Nam propter culpam mor
talem obligatur homo ad penam eternam·prop/
ter venialem autem ad temporalem. Tencio enim
ſic deſcribitur·Tencio eſt alieni precepti vel ꝓhi/
bicionis vel proprij aſſenſus vel culpe/ad agendũ
vel non agendum vel paciendum obligacio · Ad a
gendum quantum ad precepta Ad non agendum/
quantum ad prohibiciones· Ad paciendum/quan
tum ad culpam. Triplex autem eſt abſolucio pre
dicte triplicis tencionis · ſcilicet impoſſibilitas ·

diſpenſatio et penitencia. Negligentia/ eſt debite
circumſtancie derelictio in bono o ꝑe faciēdo/ circa
quā videnda ſunt tria. ſ. Origo. denominatio. cōco
mitatio. Oritur autem negligentia/ ex torpore.
Unde dicit Gregorius/ duo ſunt in bonis o ꝑibus
timenda/ ſcꝫ deſidia et fraus./ Deſidiā facit minor
amor dei. Fraudem nimius amor ſui. Itē deſidia
ꝑ torporem naſcitꝛ. Fraus ꝑ priuatam dilectionē.
Fraus iſta ſic notificatur. Fraudem in opere dei
ꝑpetrat. qui ſe īordinate diligens ad remuneraci
onis tranſitorie bona feſtinat. Tripliciter aūt
fraus iſta cōmittitur. aut cū cordis humani grā.
ā fauoris aura. ā quelibet res exterior deſideratꝛ.
Ut. enī bonū opus bene fiat/ requiritꝛ bonus finis
quem qui omittit fraudat. Requiruntꝛ et alie circū
ſtancie. vt locus. tempus. modus. quas qui omit
tit: vtiqꝫ negligit/ Nominatur autem duplici voca
bulo/ ſcꝫ negligentia et deſidia/ q̄ ſi large accipiantꝛ
cōmunia ſunt ad quamcumqꝫ omiſſionem tam ac
tus debiti ꝗ̄ circumſtancie/ Si vero ſtricte accipi/
antur ꝓ omiſſione circumſtancie/ tunc deſidia ma/
gis reſpicit cōmunem ſignificacōnem Deſidia q̄ſi
deſiſtentia. Negligentia vero/ magis reſpicit ſigni
ficacōnem ꝓpriam. ſcꝫ omiſſionem circumſtancie
debite. quaſi nō diligentia/ q̄ diligencia circumſtā
cias magis diligenter ꝓſequitur/ Sunt autem co/
mites negligencie. torpor et pigricia/ q̄ ꝗ̄uis ſint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

idem. tamen pigricia dicitur eo ꝙ pigeat difficul/
tas laborem Torpor vero appetitū aſpicit quietis
Triplex eſt autē torpor ſiue pigricia ſcʒ infirmi/
tatis naturalis ſicut in fleumaticis et eſt pena nō
culpa Scd̄o eſt torpor infirmitatis acquiſite ex
culpa precedente vt in ebrioſis: et talis nō excuſat
ſcd̄m quoſdam Eſt et torpor libidinoſus et dicitur
torpor captatus· et ille torpor dicit voluntas recu/
ſans facere bonum difficile eo ꝙ difficile et talis
torpor et pigricia cum ſit peccatum reprehendit
in ſcripturis

De Commiſſo ix

Sequitur videre de cōmiſſo de quo eſt breuit
aduertendum. ꝙ eſt tranſgreſſio legis dīne
ꝓhibentis quantū ad precepta negatiua Poteſt
autē aliq̄d cōmitti cōtra naturam. et hoc dupliciť.
ſcʒ cōtra naturā cōmunem hoībus et brutis vt ꝙ
maſculus cum femina ſit. et ſic eſt peccatum ʒodo
miticum. Aut in naturā ꝑticularem vt in naturā
angelicā et humanam: et hoc eſt naturale iudiciato
rium dictans malum eſſe fugiendum et bonū faci/
endum. Iſta natura dictat ꝙ debemꝰ deo obedire
deum colere et ipſum diligere. Dictat eciā ꝙ pri/
mo debemus facere qd̄ nobis volumꝰ fieri ab eodē
Et qd̄ nobis nolumus fieri : aliis non debemus
irrogare Et ſic largo modo omne peccatum qd̄ cō/
mittitur : eſt contra naturam Poteſt eciā aliquid

committi contra legem/ et hoc dupliciter variatur ¶Nam lex aliquid ꝓhibet quantū ad omne tempus: et hoc eſt ꝓhibitum quia malum Et ſic ſunt ꝓhibicōnes decalogi. ¶Prohibet eciā aliquid nō ſimpliciť ſed ad tempus/ et ſic ſunt ꝓhibicōnes cerimonialiū: et hoc eſt malum quia ꝓhibitum. ¶Poteſt eciam aliquid cōmitti contra cōſuetudinem/ et hoc eſt qd̄ cōmittitur contra mores. ¶ꝓprie autē loquendo mos non ſcriptus dicitur conſuetudo Mos vero ſcriptus/ cōſtitucio nominatur. ¶Nō tamen/ ꝙ facere contra cōſuetudinem cōſeruatiuam honeſti: eſt peccatum. ¶facere contra cōſuetudinem deſtructiuam honeſti: eſt ſanctum facere. Contra conſuetudinem indifferentem: malum non eſt. ¶Honeſtum dicitur/ qd̄ ſua vi nos trahit et ſua dignitate nos allicit. ¶Item nōndum/ ꝙ lex reſpicit honeſtum. cōſuetudo ſiue cōſtitūcio reſpicit vtile: honeſti cōſeruatiuū.

¶De errore. prauo iudicio/ et ꝑſonarum acceptione ¶x.

SEquitur/ de diuiſione peccati/ in peccatum Cordis. oris et operis. ¶Et primo de peccato cordis dicendum Et primo de eius diffinitione. poſtea de eius differencijs. ¶Peccatum cordis diffinitur ſic. Peccatum cordis eſt tranſgreſſio legis diuine/ per inordinacōnem intrinſici motus mentis ¶Differencie eius ſunt/ peccatum cogitacōnis/ aliud delectacōnis/ et aliud peccatum cōſenſus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

De peccato delectationis viſum eſt ſupra tum de actuali peccato ageretur. Ad peccatum cogitatio/nis ptinent error. prauum iudicium et pſonarū acceptio. Ad peccatum cōſenſus reducitur peccatū cōſciencie. Quantū ad peccatum cogitacōnis. pmo eſt videndum de ipſa. poſtea de errore. deinde de prauo iudicio. poſtremo de pſonarum acceptione. Cogitacōnum alia ſpeculatiua et iſta nō eſt pecca tum. Alia practica ſiue affectiua. Prima eſt in aſ/pectu. Scda eſt cum affectu et voluntaria: et ideo poteſt eſſe peccatum. Error quidā eſt infirmitatis vel infirmātis: qualis eſt in febricitantibus: qbus dulcia videntur amara. Quidam eſt infirmitatis originalis quo corrūpitur racio in iudicijs et fre/quenter deuiat. et iſte error qꝛ nō eſt voluntarius: ideo non eſt peccatum ſed pena peccati. Quidam eſt error pverſe voluntatis cuius eſt habere falſa p veris. talis autem error: aut eſt contra fidem et bonos mores et ille ſemper eſt peccatum. Si autē non ſit cōtra fidem vel bonos mores: tunc aut acci dit in hijs q̄ ſunt ſupra iudicium humanū. vt iudi care de intencōnibus cordium. et ſemp eſt peccatū: quia tunc vſurpatur qd̄ dei eſt ſolius. Aut accidit in hijs q̄ ſubſunt humano iudicio. et tunc non eſt peccatum: vt errare in logicis naturalibus et ma/thematicis. Prauum autē iudicium reſpicit diffi/nicōnem et diſtinctionem. Diffnitur autem ſic.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Prauum iudicium est ex errore ꝓcedens temera/
ria ſentencia vel ſuſpicio mali de occultis aliorum
Error eſt habere ignota ꝑ notis. Sentencia eſt in
aſſerendo vel diffiniendo ꝙ ita eſt. ſuſpicio in opi
nando. Temeritas in ſentenciando q̄ ad ipſam nō
ꝑtinent. Diſtinguit᷑ aūt iudiciū in hūc modū Iu
diciū. aliud certitudinis. aliud temeritatis. aliud
ſuſpicōis. aliud diffinicōis. aliud argucōis. aliud
aſſercōis. Primū. ſ. certitudīs nō eſt peccatū qꝛ de
manifeſtis licite iudicamꝰ. Scdm. ſ. temeritatis
eſt triplex. ſ. diffinicōis. cū q̄s de futuris male iu
dicat Nā de eius correctione deſperare et eū tamq̄
abiectū repħendere q̄ nūc apparet malus cū neſcia
mus qualis futurus ſit: temerarium eſt iudiciū.
Argucōnis cum quis iudicat de hijs q̄ ad eum nō
ꝑtinent Rōnos decimoquarto. Tu quis es qui
iudicas alienum ſeruum Aſſercōnis cum quis iu
dicium fert de occultis Gloſa ſupra predictum lo/
cum. qd̄ incertum eſt quo animo fiat ſine periculo
nemo iudicat. Primū eſt periculoſum Secūdum
preſumptuoſum Terciū ſuperſticioſum. Terciū
iudicium ſcꝫ ſuſpicōnis eſt triplex ſcꝫ Suſpicōnis
violente qn̄ omnia ſigna apparent mali. pauca vel
nulla boni. Temerarie qn̄ multa boni et pauca
mali. leuis qn̄ multa mali pauca boni. Primomō
non eſt peccatū. ſcdomō veniale graue. tercōmodo
veniale ꝑuum. Et nō ꝙ iudiciū certitudinis nec

eſt veniale nec mortale/ Judiciū temeritatis men/
ſuratur ſcd̄m illud Mathei vij· In quo iudicio iu/
dicaueritis iudicabimini· Glō· Si quē iudicaueris
temerarie ⁊ damnacōne veniali venialiter iudica/
beris· Si damnacōne mortali/ mortaliter cōdemna
beris/ et hoc intellige ſine p̄iudicio/ Judiciū ſuſpi/
cōnis/ ꝙ diu manet in ſuſpicōne nō eſt mortale niſi
veniat in aſſercōnem· ¶ Circa ꝑſonarū accepcionē/
eſt attendere diffinicōnem/ et differenciā triplicē·
/ Diffinit̄ ſic· ꝑſonarū accepcio· eſt iuſticia q̄ p̄fert̄
ꝑſona ꝑſone ꝓpter cauſam indebitam/ differencie
accepcōnis ꝑſonarū ſunt tres/ vna/ q̄ cōmittitur in
honorū exhibicōne· de qua Jacobi ij· Fratres mei/
nolite habere fidem iheſu xp̄i in ꝑſonarū accepcōe
/ Alia eſt/ in iudicij execucōne Deutronomij xvi·
Non accipies in iudicio &c· Alia eſt/ in ꝓmocōne
ad dignitates/ q̄ ꝓhibetur primi Regum xvi/· in
electione dauid· cui non pretulit dn̄s fratres ſuos/
ꝓpt̄ vultus pulchritudinē/ ſiue ſtature altitudinē·

¶ De peccato cōſenſus cōtra cōſcienciā
et perplexitatem/ xi· ſectio/

Sequit̄ videre/ de peccato conſenſus/ Primo
videndum de ipſo conſenſu· quid eſt·/ Scd̄o/
de peccato cōtra cōſcienciā·/ Tercio/ de differencijs
ꝑplexitatis/ ¶ de p̄mo Nō· ꝙ cōſenſus/ eſt nutus vo/
luntatis ſpontaneꝗ/ vel motus animi liber ſui Et
cum nichil ita ſit in poteſtate nrā· ſicut conſentire

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

vel diſſentire . hinc eſt ꝙ cōſummat᷑ ibi oē peccatū
Iniciat᷑ enī in cogitacōne/creſcit in delcācione/ ꝑfi/
citur vero in cōſenſu Ad intelligend᷒ vero quō pec
catur . qñ agit᷑ cōtra cōſciām : multiplicitas cōſciē
eſt videnda . Conſciā vno mō dicit᷑ ſuꝑior ꝑs rōis .
quā greci ſindereſim vocāt . et apud nos ſintilla cō/
ſciē dici poteſt . Hec diffinit᷑ a baſilio ſic . Conſciā
eſt nāle iudicatoriū faciendi vel non faciendi . drūt
tū ſcd̄m rōez ſindereſis et cōſciencia . Conſciā enī
iudicat faciendū id ē debitū fieri Sindereſis vero
iudicat faciendū id ē dignū fieri . Alio mō dicit᷑ cō
ſciā habitus nālis dictandi bonū vel malum/ et ſic
diffinit᷑ a damaſceno . Cōſciencia eſt lex intellcūs
nrī naturalis oppoſita pccō . et ſcd̄m hoc cōſciencia
nunꝙ̄ errat . Tercio mō dicit᷑ cōſciencia opinio ha
bita de agēdis vel nō agēdis . id ē de debitis fieri
vel non fieri formata . de qua . i . Cor . viij . Quidā
cū cōſciencia ydoli vſqꝫ nunc q̄ſi ydolaticū mandu/
cant Rōs xiiij . Omne qd᷒ nō eſt ex fide peccatū eſt
Glō . id ē oīne qd᷒ eſt cōtra cōſciām . Iſto tercio mō/
conſciā eſt habitus acq̄ſitus frequēter erroneus ī
iudicādo eſſe faciendū qd᷒ nō eſt faciendū/ et econūſo
Poteſt autē dcāre cōſciā/ tercio mō dicta/ aliq̄d ſcd̄m
legem Aliq̄d p̄ter legē dei/ et aliq̄d cōtra legem dei .
Et eſt hic ſermo de dcāmine conſciē ꝑ modū p̄cepti
ſiue ꝓhibicōnis nō ꝑ modū cōſilij ſiue ꝑſuaſionis .
Primo mō cōſciā ligat ſimplr̄ et vniūſalit᷑ . qꝛ legē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

diuine cõcordat qua cõſciencia oſtendit eſſe ligatũ
Scd̃o modo cõſciencia ligat quã diu manet · Unde·
vel tenet homo eam deponere vel qd̃ dictat opere
adimplere vtpote ſi dictat cõſciencia : q leuare feſ
tucam de terra eſt neceſſariũ ad ſalutẽ Tercio mõ
cõſciencia nõ ligat ad faciendum vel nõ faciendum
ſed pocius ad ſe deponẽdum q2 cũ talis cõſciencia
ſit erronea et error ille repugnet legi diuine: neceſ
ſario q diu durat ponit hoĩem extra ſtatũ ſalutis
·Utpote ſi dicat alicui ſimplici moriar ñ cognoſcas
me et ille incipiat habere cõſcienciã de mortali· ñ
cognouerit peccatricẽ non eſt in ſtatu ſalutis ipſa
cõſciencia durante: quia ſi nõ cognoſcit eam peccat
mortaliter cõtemnendo deũ dum dictat cõſciencia
hoc nõ diſplicere deo· ſi cognoſcit eam facit contra
preceptũ dñi Perplexitas naſcit ex errore cõuſciẽ
Eſt autẽ triplex pplexitas Prima eſt intelligen/
cie verborũ ſacre ſcp̃ture q̃ vident ſibi repugnare·
Scd̃a eſt intelligencie faciendorũ de qua Rõs viij.
Quid oremus neſcimus zc̃ Tercia eſt ineuitabi/
litas peccandi Prima diſſoluit p diſtinctionẽ et
cõſideracõnem cauſarũ dicendi vtrumq3 Secũda
diſſoluit p inſpiracõnem ſpũs ſancti q̃ eſt vnctio
docens de omnibꝫ Itẽ p meritũ orõnis Jacobi· i·
·Si quis indiget ſapiã· i· Para· xxiiij· Cum igno
remus quid agere debemus zc̃ Tercia diſſoluit
p depoſicõnem cõſciencie

De mendacio xij.

S Equit² videre de peccato oris qđ pluribus
differencijs variat². Peccata eñ oris ſunt.
Mendaciū in quo deſtruitur veritas Periurium
in quo veritas contemnit². Contencio in quo veri
tas inpugnatur. Eſt enim contencio veritatis im
pugnatio cum confidencia clamoris. hec tria ſunt
precipue cōtra veritatem. Item cōtra bonitatem
ſunt Scurrilitas q̄ eſt cōtra honeſtatem Multilo-
quium aut vaniloquium qđ eſt contra vtilitatem
Adulatio eſt contra rectitudinem in laude aliena
Iactancia eſt contra rectitudinem in laude ꝓpria
Blaſphemia eſt contra rectitudinem in vituperio
dei. Maledictum eſt contra rectitudinē in vituꝑio
ꝓximi quantū ad penam. Contumelia eſt contra
rectitudinem qñ improperat² quantū ad culpam
aꝑtam. Detractio vero eſt quantum ad occultam.
Igitur de mendacio eſt nunc videre de eo quantū
ad diffinicōnem et diſtinctionem. Diffinit² autē
ab Auguſtino ſic. Mendacium eſt falſa ſignatio vo
cis cum intencōne fallendi. Et nō ꝙ cum mentiri
ſit contra mentem ire: poteſt homo mentiri dicēdo
falſitatem ex certa ſciencia. Item poteſt mentiri·
dicendo veritatem quia quamuis ſit verum qđ lo-
quitur tamen aliud ſentit in conſciencia. Item po
teſt homo dicere falſum non menciendo nec peccan
do vt quando fallitur· adhibita diligencia debita.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Diuiditur vero mendaciūm in officioſum menda
cium pniciosum et iocoſum. pniciosum qd̃ nocet.
officioſum qd̃ iuuat. iocoſum qd̃ delectat. Diuidit̃
eciam mendacium in octo gn̄a. Primū vt qd̃ fit
in doctrina religionis. vt dicere xpriſtum non eſſe
natum de virgine maria. Scd̄m qd̃ nulli prodeſt
et alicui obeſt. vt mendacia detractionis: et ſi quis
ſit teſtis in cauſa criminali. Tercium qd̃ alicui
obeſt vt proſit alicui. vt teſtis falſus in cauſa pecu/
niaria. Quartum qd̃ fit menciendi ſolum libidine.
Quintum qd̃ fit cupiditate placēdi aut delectandi
ſuaui eloquio. vt mendacium adulacōnis. Sextū
quando quis mentitur p cōſeruanda pecunia ali/
cuius. Septimū quo quis mentitur pro vita alte
rius conſeruanda. Octauum quo quis mentitur
pro conſeruanda alterius caſtitate. Dat autem re/
gulam Auguſtinus talem. q quanto aliqd̃ menda
cium magis accedit ad primū tanto maiꝰ ē pecca/
tum: quia quanto magis recedit tanto minus eſt
peccatum. Poſt mendacium quo veritas deſtruit̃
ſequitur periurium. quo veritas contemnitur.
Sed quia periurium eſt violatio iuramenti: ideo
primo videndum eſt de iuramento quantum ad
eſſenciam. et ſic iurare eſt deum inuocare in teſtem
loquucōnis. Quantum ad licenciam. et ſic iurare
licet ppter pacem et amicitiam conſeruandam et
propter veritatem aſtruendam. vt fecit paulus.

Propter calumpniam vitandam: vt faciunt actor
et reus. ꝓpter fidelitatem conſeruandam vt prin
cipes ſuo regi. Quantum ad formam et ſic eſt for/
ma conceſſa vt iurare per deum et hoc variabiliter
·Nam in veteri teſtamento dicebatur· viuit doming
id eſt per deum viuum. In eccleſia primitiua dice
batur Teſtis eſt mī deus. id eſt teſtem deū inuoco.
modo vero dicitur· ꝑ deum Eſt et forma non con/
ceſſa vt iurare per ydola. Quantum ad comites
eſt ſciendum. ꝙ iuramentum tres debet habere
comites: ſcilicet veritatem q̄ eſſe debet in conſcien/
cia· vt nouerit ita eſſe: iudicium vt diſcrete iuret
et cum deliberacōne· Juſticia vt qd̄ iuratur ſit li/
citum et honeſtum. Quantum vero ad differen/
cias eſt Notandum. ꝙ due ſunt ſpecies. ſcilicet
·Aſſertorium quando iuratur de preſenti vel pre/
terito. ita eſſe vel fuiſſe. Promiſſorium vt cum
quis iurat de futuro aliquid ſe facturum. Modo
igitur poteſt videri piurij diffinicio. ſcilicet· Per/
iurium eſt mendacium iuramento firmatum.
Poteſt eciam videri diſtinctio Periurium dicitur
falſa iuracio. Item peruerſa iuracio ꝙ fit quando
eſt illicitū qd̄ iuratur. Tercio dicitur tranſ/
greſſio iuramenti.

De adulatione. maledictione. et detractione. xiij.

SEquitur aliquid videre de adulatione male
dictione et detractione q̄ cōtra rectitudinem
laudū et vituperij cōmittunt̄ Adulatio diffini t̄
ſic Adulatio eſt ſermo laudis alteri exhibitus intē
cione placendi ¶ Diſtinguit̄ autē ſic· Nam quedam
eſt adulacio q̄ bonū nō habitum attribuit Quedā
q̄ habitum extollit dicendo magis q̄ ſit Quedā eſt
q̄ malum nutrit laudando malum· et dicendo illud
eſſe bonū et licitum· pſ· lau· peccator in deſiderijs
anime ſue x̄· Quedam eſt qua homo homini vult
placere nō ꝓpter deum laude tū vera Gal·1· Si
hominibus placerē xpꝛiſti ſeruus nō eſſem· id ē ſi
placere vellem nō ꝓpter deum· ¶ Maledictū quadru
pliciter variatur ¶ Eſt eīm maledictū ſurreptionis
de quo dicit Auguſtinus· Si cū omni facilitate et
temeritate maledixímꝰ ad mīma ꝑtinet peccata·
¶ laſciuie· vt cum alicui nō ex animo maledicimꝰ de
quo Iheronimꝰ Qui neſcit oris maledici reſecare
cōſuetudinem et ſi corde non maledicat inmūdiciā
tamen labiorum et oris inquinamentū incurrit·
¶ Eſt et maledictum odij· qđ ex malo corde procedit
racōne vindicte ¶ Quarto eſt maledictū iuſticie qđ
ex caītate ꝓcedit· ſcilicet cum alicui amico ad eius
correpcōnem maledicimꝰ de quibus vltimis Gre
gorius Scriptura ſacra duobus modis maledictū
cōmemorat Aliud qđ approbat Aliud qđ cōdemp/
nat· Aliter eīm ꝓfertur rōne iuſticie· Aliter amore

vindicte. Detractio diffinitur ſic. Detractio eſt aliene
fame denigratio. Committitur autē ſex modis. ſcʒ
cū bonū negamus qd' nouimus eſſe factū. Vel cū tace/
mus ne fiat alijs manifeſtū. vel cū puertimus di/
cendo illud eſſe factū mala intencōne. Itē malum
occultum reuelando in caſu nō cōceſſo. Itē augmē
tando dicendo eſſe magis q̄ ſit. vel adinueniendo
mendaciter malum qd' factum nō fuit. Tenetur autē
detractor ad reſtitucōeʒ fame quā abſtulit. Maius
enī bonū aufert detractor q̄ raptor. et nō dimittitur
peccatum niſi reſtituatur ablatum.

De peccato operis. xiiij.

De peccato opis breuiter eſt videndum quātū
ad diffinicōnem diſtinctionē ab offenſa vo/
luntatis et ſupaddicōnem ad maliciam volūtatis.
Eſt autem peccatum operis tranſgreſſio legis di/
uine p inordinacōnem extrinſici motus mentis.
Ad peccatum operis reducitur peccatum conſue/
tudinis. Peccamus enim cogitacōne delectacione
conſenſu verbo et opere et conſuetudine. Peccatum
autem operis comparatur ad peccatum volun/
tatis interioris. prout ſunt coniuncta: et ſic ſunt
vnum peccatum p eo qd' eſt ibi vnus cōtemptus et
vna auerſio. vnum in quā ſunt loquendo formaliter
cum ſit ibi deordinatio preuia: loquendo tamen
materialiter plura ſunt peccata. quia plura ſunt
deordinata. ſcʒ voluntas interior et actus exterior

¶Si autem hec duo adinuicem comꝑantur tamquā diſiuncta/ ita q vnus peccet voluntate tm̄ Alius voluntate et opere·tunc diuerſa ſunt peccata/non ſolum materialiter ſed eciā formaliter/¶Suꝑaddit autem malicia operis/ſuper maliciam voluntatis: quando voluntas mala vult in opus procedere ſed non poteſt/¶Tunc diſtinguendum eſt·Nam vnum peccatū maiꝰ eſt/altero/ſiue iudicatᷣ maiꝰ/triplicitᷣ· ¶ſcilicet/racōne maioris contemptus dei·et ſic opus non addit ad iniquitatem voluntatis/¶Aut racōne maioris delectacōis et libidinis·et ſic opus aggrauat/maxime quantū ad genꝰ carnalis peccati quo peccat aliquis in ſeipſum ¶Aut racione maioris damnificacōnis·et ſic opus addit ad malam voluntatem/ maxime quantū ad genus peccati/quo q̄s peccat in proximū/¶quantū enim quis velit fornicari/non tantū delectatur in voluntate quantum in opere Et quantūcumqꝫ quis velit occidere/nō tantū nocet volendo/ quantū actualiter occidendo.

¶De ſeptem vicijs capitalibus in generali ¶xv·

SEquitᷣ videre de diuiſione peccati in ſeptem vicia capitalia/q̄ ſunt Suꝑbia·inuidia·ira Accidia Auaricia Gula·luxuria/¶In gn̄ali attendenda ſunt tria·ſcꝫ diuerſa numeratio·conexiua ordinatio ⁊ ſufficiencie aſſignatio ¶A gregorio et alijs doctoribus/ſic numerantur et nominantur·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Superbia Inuidia Ira Accidia Auaricia Gula luxuria. Ab Yſidoro Caſtrimergia. Fornicacio Philargia Triſticia Accidia Cenodoxia Supbia Itē Supbiam Cenodoxiam ſiue vanam gloriam diſtinxit Yſidorus: ſed Gregorius cōiunxit· quia idem ſunt in re / racōne tantū differētes Supbia enī dicitur· quando aliquis ſibi magnus apparet intus in animo. Vana gloria eſt. quando aliquis magnus nititur apparere p laudē in facie aliorū. Similiter Yſidorus diſtinxit accidiā et triſticiā. q̄s Gregorius cōiunxit. qꝛ idem ſunt in re: drūt tū rōne Idem enī motus eſt in accidia et triſticia. differens rōne terminorū. Nam ſcdm receſſum et aūſionē ab arduo graui dr̄ triſticia. Scdm acceſſū vero et cōuerſionē ad leue dicitur accidia· vt qꝛ iſti graue eſt ſurgere ad matutinas triſtis aūtit ſe: qꝛ vero leue eſt ei quieſcē accidioſus cōuertit ſe Ordinant autē vicia capitalia ſcdm cōnexionē q̄ ſit vt vnū ex altero pferat Nam ſupbus nō vult ſubeſſe maioribus. vult p̄ferri eq̄libus. vult cōculcare minores Et ſi nō poteſt iuidet maioribꝫ: qꝛ pricipāt eq̄libus. qꝛ pſperant minoribus qꝛ exaltant Et cū ſic nichil pficiat cōcipit irā de facili ad maiores. eq̄les et minores deinde incidit ī accidiā q̄ mētis trāq̄llitas pturbat Et cū interiorē cōſolacōꝫ amiſerit ad exteriorē p auariciā ſe cōuertit· et ſic fcūs opulentus imoderate p ingluuiē paſcit ventrem.

Et poſtremo/ad luxuriam reſoluit carnem/a ſum/
mo racõnis vertice vſqꝫ ad carnis infimum depra
uatus·Sic patet ꝙ quinqꝫ prima ſunt ſpũalia·
duo vltima carnalia Item/accipitur ſufficiencia
ſeptem capitalium viciorum/penes ꝓnitatem ad
apparens bonum·Hec autẽ pronitas/ſi eſt reſpectu
boni qd̓ reſpicit ſpiritum ſcd̓m ſe/poteſt eſſe qua/
druplex/ſcd̓m quatuor conditiones boni ad quas
appetitus hominis inclinatur·Appetit enim
quis bonum ſub racõne dignitatis·et ſic eſt ſuper/
bia·Aut ſub racõne ꝓprietatis·et ſic eſt inuidia·
Aut ſub racõne ſecuritatis·et ſic eſt ira·Aut ſub
racõne quietis et tranquillitatis·et ſic eſt accidia·
Si vero ſit bonitas reſpectu boni qd̓ reſpicit car/
nem/ſic tripliciter poteſt eſſe·Nam ſpiritus carna
lis bonum appetit ſub racõne ſufficientis·et ſic eſt
Auaricia·Aut ſub racõne demulcentis·et ſic eſt
luxuria·Aut ſub racõne reficientis·et ſic eſt Gula
Et ſic patet earũdem ſufficiencia·

De differencia inter capitale vicium/ inicium peccati/et radicem malorum· decimũſextũ·

Attendenda eſt differencia/inter capitale vi
cium·peccati inicium/et radicem malorum
Capitale dicitur·quia ſicut caput eſt principale
membrum et completum et aliorum membrorum
principium/quantum ad motum et ad ſenſum·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſic vicium capitale nominat peccatum cōpletum
vnde alia oriunt᷑. Iniciū vero peccati noīat illud
a quo actus inchoatur. Radix autē dicitur illud a
quo nutrimentū trahitur et fomentū. Vnde cum
peccatū fomentū trahat ex p̄te appetibilis et dicat
receſſum a deo. hinc eſt ꝙ iniciū peccati attendit᷑
ex p̄te auerſionis: radix vero ex p̄te cōuerſionis.
Et ſic auerſio eſt rōne cōtemptus: Conūſio vero
eſt rōne cupiditatis et libidinis. Et ideo ſuꝑbia dr̄
Iniciū oīm peccatorū: Cupiditas vero radix om
nium malorū. Dicit᷑ autē iniciū peccati tripliciť.
aut ꝑut dicit receſſum liberi arbitrij a lege maieſ
tatis: et ſic ſuꝑbia ſiue cōtemptus dicitur inicium
peccati. quia qui preceptum tranſgreditur a ſuꝑ/
bia incipit et contemptu. Aut a lege veritatis. et ſic
error dicitur inicium peccati Nā dicit Sapiens.
Omnis ignorās: malus vel omnis malus: igno
rans Et vere ab ignorancia incipit et errore quia
eterna deſerit pro terrenis. Aut a lege bonitatis:
et ſic inſipiencia dicitur inicium peccati. Vnde
Criſoſtimus ſuper illud Pſal. A facie inſipiencie
mee dicit. ꝙ omnis peccati inicium: eſt inſipiēcia
Inſipiencia enim contraria ſapiencie in qua diui
na bonitas preguſtatur. Merito igitur ab inſipi/
ditate dicitur inchoare qui pocius in malicia pec/
cati ꝙ̄ in ſuauitate dei elegit delectari. Radix eciā
peccati ſiue mali que circa peccatū dicit libidinis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

pronitatē tripliciter poteſt ſumi. ſcꝫ gn̄aliſſime vt
cū dicit libido ſiue cupiditas eſt radix oīm malorū
Gn̄aliter vt cū dicit ꝙ duplex eſt radix malorum.
ſcꝫ amor male attendēs et timor male humilians
ſiue deiciēs. Amor eſt reſpectu boni. timor reſpcū
mali. Minus gn̄aliter vt cū dicit. triplex eſt radix
peccati. ſcilicet concupiſcencia carnis concupiſcen
cia oculorum ſuperbia vite Patet igit quomodo
accipitur vicium capitale. Et ꝙ iniciū aliquando
dicitur de ſuperbia. Aliquādo de errore. aliquādo
de inſipiencia. Patet eciam ꝙ aliquando dicitur
vna radix. aliquando due. aliquando tres.

De ſuꝑbia .xviij.

IN ſpeciali p̃mo circa ſuꝑbiā tria attendēda
ſunt: ſcilicet diffinicio. differencie. gradus.
Suꝑbia autē a Bernardo ſic diffinit. Superbia
eſt ꝓprie excellencie appetitus ab Auguſtino libro
de innocentia ſic. Suꝑbia eſt amor ꝓprie excellen-
cie Et in de ciuitate dei. Suꝑbia eſt ꝑuerſe celſi-
tudinis appetitus Superbia ſcd̄m Gregg q̃tuor
habet differēcias Prima ē qn̄ attribuit ſibi bonū
qd̄ nō habet. Scd̄a eſt qn̄ etſi non ſibi. tamen ſuis
meritis. Tercio qn̄ iactat ſe habere qd̄ non habet.
Quarta quando exiſtimat ſe alijs preualere An-
ſelmus libro de ſimilitudinibus. quatuor ſunt ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

altacõnis ſpecies. Quedã eſt in opinione Quedã in voluntate Quedã in ſermone Quedam in opē.
¶ Exaltacio in opinione eſt / cum aliquis reputat ſe dignum epiſcopatu vel huiuſmõi tamẽ nollet hrẽ.
¶ Exaltacio in voluntate eſt / cũ aliquis vellet habere epiſcopatum / tamen non repugnat ſe dignum nec opinatur ¶ Exaltacio in ſermone eſt / quando nec ſe dignum reputat / nec vellet habere tamen loquitur amploſa de aliqua ſciencia vt magis appareat.
¶ Exaltacio in opere eſt / quando nec dignum reputat / nec vellet habere / nec magna loquitur: tamen exaltatur in opere / vt quando vocatur ad conſilia et huiuſmodi. ¶ Gradus ſuperbie ſcd̃m Bernardũ duodecim ſunt. ſcilicet Curioſitas. leuitas mẽtis Inepta leticia Iactancia Singularitas Arrogãtia. Preſumptio. Defenſio peccatorum. ſimulata confeſſio. Rebellio. libertas peccandi. conſuetudo.
¶ Hijs gradibus quaſi quibuſdam paſſibus ſuperbus ad finem ad quem intendit ꝑuenit. ¶ Eſt enim curioſitas. qñ ſuꝑbus diligenter inq̃rit rumores: ſcʒ vt quid de ipſo dicat². ¶ leuitas mentis eſt / qñ immutatur leuiter ad delectacõnem in verbis laudis In triſticiã ex verbis improperij. ¶ Inepta leticia: qñ letatur de defectibus et criminibus aliorum.
Iactancia eſt / qñ narrat ea q̄ habet vt laudetur.
¶ Singularitas eſt / qñ preter cõſuetudinem aliqua ſingulariter oꝑatur. vt ſolus laudetur / et appareat

Arrogantia eſt/ qñ iactat ſe habere qđ non habet. Preſumptio eſt/ qñ ingerit ſe ad faciendum qđ ad ipſum non ptinet. Defenſio peccati eſt/ qñ peccatū ſuum et errorem excuſat apte. Simulata cōfeſſio eſt/ qñ peccatum ſuum excuſat occulte. Rebellio eſt/ qñ diſſidet ſuperioribus. inferioribꝰ et paribus: ſupioribus obuiat. inferiores opprimit: pares p/turbat et moleſtat. xx. Libertas peccandi ſuccedit. quia nec deum timet nec hoīem reueret². Conſue/tus ad mala et decidens in pfundum peccatorū.

De gloria inani. xviij.

Est enim vana gloria idem cum ſuperbia ſecūdum eſſe: differens racōne ſolum. Circa quā quatuor videnda ſunt. ſcilicet diffinitio. oppoſitio. differentie. filie. Diffinitur ſic Inanis glo/ria Eſt amor laudis pprie/ ppter excellenciam apparentem. Inanis gloria/ ad humilitatem habet oppoſitionem. Humilitas autem/ quatuor habet actus/ et ſic quatuor habet oppoſitiones. Primus actus eſt/ velle ſubiti/ et ſic opponit² ſuperbie large ſumpte. Secundus eſt/ de ſe parua ſentire. Unde Auguſtinꝰ dicit/ ꝙ humilitas eſt ſenſus pprie vuitatis: et ſic opponit² tumori vel elacōni. Tercius eſt/ velle ſubeſſe omnibus. ſcilicet ſupiori/ inferiori/ et pari: et ſic opponitur ſuperbie/ ſtricte ſumpte.

que eſt amor proprie excellencie ¶ Quartus eſt de
ſe velle parua dici : et ſic opponitur inani glorie.
Habet autem inanis gloria duas differencias for
males· videlicet appetitum fauoris: et appetitum
laudis . ¶ Fauor eſt excellencia alicuius in corde.
·Laus eſt excellencia alicuius in ore ¶ Habet enim
tres differencias materiales: que ponuntur Jhe
remie·ix· Non glorietur ſapiens in ſapiencia ſua
nec fortis in fortitudine ſua· nec diues in diuicijs
ſuis: ſed in hoc glorietur ſcire et noſce me : dicit do
minus. Cum enim gloria ſit propria beatitudi/
ni trinitatis non enim eſt igitur gloriandum ī ſa
piencia que attribuitur filio: nec in fortitudine q̄
patri: nec in diuicijs temporalibus vel ſpirituali
bus que ſpiritui ſancto. Inanis autem glorie ſep
tem ſunt filie ſecundum Gregorium: ſcilicet· inobe
diencia· iactancia· ypocriſis· incontinencia· per /
tinacia· preſumpcō nouitatum· diſcordia. ¶ Eſt eīn
in primis prima eius filia Inobediencia· volūtas
fugiens minoracionem poteſtatis nolens ſubiace
re ſuperiori in debitis. Iactācia eſt voluntas pp
ter apparentem propriam poteſtatem ſe oſtentās
¶ Ypocriſis eſt voluntas per ſpeciem ſanctum ſe ſi/
milans fallaciter in aperto· et viliter agens in oc
culto ſiue in intencione ſiue in opere. Incontinē/
cia eſt voluntas per conformacionem ſui ab illis q̄
mali ſunt laudari appetens. Pertinacia ē volūtas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

fugiens minoracionem probitatis/ dicta vel facta ſua irreuocabiliter defendens. Diſcordia/ eſt volū/ tas fugiens minoracionem ſapiencie/ ab hijs que ab alijs dicuntur diſſenciēs. Nouitatum preſum/ cio/ eſt voluntas excedens qualitatem ſui ordinis. propter apparentē nouitatem ſciencie/ vel ſapiēcie· oſtentari cupiens. Yſidorus/ vero diſtinguens in ter ſuperbiam et inanem gloriam/ propter racōis differenciā dicit/ ꝙ de ſuperbia. cōtemptus. inui/ dia. et inobediencia. blaſphemia. murmuracio. de tractio. et plura alia oriuntur. De inani vero glo ria ſcd̄m eundem contencōnes. hereſes. iactancia. et p̄ſumpcō nouitatū naſcuntur.

De inuidia. xix.

Videndum eſt de inuidia/ quo ad quinqȝ. ſci/ licet quo ad diuerſam eius nominacionem. diffinicōnem. oppoſicionem. differencias et filias Dicitur enim inuidia/ aliquando nomine ire. Ge neſis. iiij. Quare iraſceris. id eſt liuore torqueris. Aliquando nomine odij. Geneſis. xxxvij. Oderūt eum fratres. id eſt inuidebant. Aliquando nomi/ ne emulacionis/ i. Regum ſecundo. Affligebat eū emula eius. Emulacio autem habet quatuor ſigni ficaciones: quia ponitur pro inflari. pro amare. pro inuidere. pro imitari. Aliquando/ dicitur no

mine proprio inuidia: et ſic dicit Damaſc· ꝙ q̄tu/
or ſūt ſpēs triſticie/ ſcꝫ accidia q̄ eſt triſticia aggra
uans· achos que eſt triſticia vocē auferens· miſeri
cordia que eſt triſticia de alieno malo· inuidia que
eſt triſticia de alieno bono. Diffinitur autem ſic ī
uidia ab Augꝰ. Inuidia eſt inquit odium felicita
tis aliene. Remigius autem ſic. Inuidia eſt dolor
de alieno bono. A phō ſic. Inuidia eſt triſticia in
apparente felicitate alicuius iniciū. Item aliter·
Inuidia eſt diſſencio ab alieno bono extimato di/
minuere propriū. Differencie autem inuidie ma/
terialiter aſſignate ſcd̄m Auguſtinū ſunt tres: ſcꝫ
inuidere ſuperioribus paribus et inferioribꝫ. In
uidet enim ſuperioribus: quia eis non equatur·
paribus quia in melius proſperantur· inferiori/
bus ne ei equeatur. Opponitur autem timor do/
mini ſuperbie racione humilitatis quem generat
et pietas inuidie racione caritatis ex qua genera
tur· Prima enim et potiſſima filia caritatis ē pi/
etas: que ad omnia valet. Filie inuidie ſecundū
Gregoriū ſunt odium· ſuſurracio· detractio· exul
tacio in aduerſis proximi et afflictio in proſpeīs
Odium eſt voluntas affectans proximo malum·
vt careat contriſtante bono. Suſurracio eſt volun
tas loquendo ſeminans diſcordias inter fratres·
vt perſequatur proximū ipſius bonū cōtriſtās. De
tractio ē volūtas famā proximorū p̄ v̄ba denigrās

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

vt deſtruatur in aliorum opinione contriſtans bo/
num. Exultacio in aduerſis proximorum eſt vo/
luntas in procurancium aduerſitate proximi de/
lectans. Afflictio in bonis proximi eſt voluntas
procurans malum ſuo deſiderio. ꝑ euentum pro
ſperitatis cõtrarie defraudata.

De ira ſectio viceſima.

Sequitur de ira videre quantum ad quatu/
or: ſcilicet quantum ad diffinicõnem. oppo
ſicõnem. differencias. et filias. Diffinitur enim a
Caſſiodoro ſic. Ira eſt animi motus cõcitatus ad
penam prouocans inferendam. A Rabano autem
ſic. Ira eſt omnis malus motus ad nocẽdum. Ab
Auguſtino ſic. Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt
ſanguĩs. ex euaporacõne fellis vel eiꝰ turbacõne
fiens. Item ab eodem. Ira eſt deſiderium repuni
cõnis. Habet autem ira oppoſicõnem ad man/
ſuetudinem racõne ſui inicij: quia manſuetus eci/
am nunꝙ̄ inſipienti vult iraſci. Item ad irã ꝑ ze/
lum racõne materie Sunt enim circa eandem ma
teriam: et ira per vicium et ira per zelum. ſcilicet
circa ꝑſonam quam vtraqꝫ vult puniri. Sed ira
per vicium vult ꝙ perſona puniatur. vt ſic ſacie/
tur vindicta perſone Ira vero per zelum vult pu
nicõnem perſone vt vicium deſtruatur. Ad paciẽ
ciam vero habet oppoſicõem racõne finis: quia pa
ciencia extinguit irã ne procedat. Nam ꝙ̇ paciens

eſt iras mitigat ſuſcitatas· ¶ Species ire ſiue dif/
ferencie ſunt tres ſecundum Damaſcenum· ſcilicȝ
fel· mania· tatus· ¶ Fel ſiue fellea paſſio dicitᵣ ſub
itūs animi motus impaciens leſionis· Et accidit·
ex parte corporis ex commocōne fellis: et ex parte
anime ex correptcōne vis iraſcibilis et tunc moue
tur fel ad vīdictam vt expellatur triſticia· de qua
dicit Auguſtinus· Ira eſt commocō paſſionis illi
cite. Hec ira cito trāſit ¶ Mania dicitur ira manēs·
et memorie tradita. ¶ Tatus eſt ira obſeruans tem
pus ad vindictam. ¶ Filie ire ſecundum Gre/
gorium ſunt rixa· tumor mentis· cōtumelia· cla/
mor· indignacō· blaſphemia ¶ Rixa eſt audax vindi
candi voluntas iniuriā facti proſequens. ¶ Tumor
mentis eſt voluntas vindicandi fugientem aduer/
ſantem propter eſtimatas inimicitias. ¶ Contume/
lia eſt voluntas ſe vindicans in exaltādo vocem p̲
vituperium ad aliorum aurem p̲ueniens. ¶ Indig
nacio eſt voluntas ſe vindicans per ſignum mole/
ſtie exterius declaratum ¶ Blaſphemia eſt volūtas
ſe vindicans per opprobrium ſanctis vel deo illa/
tum ¶ Secundum autem Yſidorum ſunt tres filie
ire: ſcilicet homicidium· clamor· et īdignacio. ¶ que
ſic diſtinguntur· Nam homicidium fit per manū:
clamor per os: indignacio per ſignum.

¶ De accidia ſectio viceſimaprima.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

SEquitur videre de accidia quãtũ ad tria·
ſcꝫ quantum ad diffinicionem· oppoſicionẽ
et filias. Diffinitur autem ſic ab Auguſtino. Ac
cidia eſt tedium interni boni. A Kirchado. Acci/
dia eſt torpor aĩ bonum inchoare negligentis. A
Damaſceno. Accidia eſt triſticia aggrauãs. A ma
giſtris autem ſic. Accidia eſt diffidencia de prop̃/
is viribus et dei auxilio implendi ardua ſiue mã/
data. Opponitur autem accidia inq̃ptum eſt diffi/
den cia implendi mandata : virtuti ſpei cuius eſt
cõfidencia ſiue confidere. Inq̃ptum vero eſt tediuꝫ
interni boni ex quo generatur puſillanimitas : op
ponitur virtuti fortitudinis. Inq̃ptum vero repu
tat difficile id quod eſt facile opponitur virtuti ca/
ritatis que omnia eciã difficilia facit facilia repu
tari. Quãtum vero ad ſuam eſſenciam que eſt tri
ſticia opponit² gaudio ſpũs. Accidie ſex ſunt filie
ſecundum beatum Gregorium. que ſunt malicia.
rancor. puſillanimitas. deſperacõ. torpor circa p̃/
terita. vagacõ mentis. Malicia eſt voluntas gra/
uedinis impaciens machinans malum ſiue nocu/
mentũ illi quem iudicat inferentem. Rancor eſt
voluntas ex impotencia repellende grauedinis a
marificata amaritudinem intus incluſam per ſig
num exterius manifeſtans. Puſillanimitas vero
eſt voluntas immoderate metuens grauedinem ĩ
aggreſſu agendorum ſiue de proprijs viribus im

mo derate diffidens. Deſperacio aūt eſt voluntas grauedinē reprimens de adiutorio ad pficiēda agēda diffidens ſiue de remuneracōe dīna ppter ſuſtinenciam grauedinis que eſt in implendum preceptis diffidens. Torpor vero eſt voluntas grauedinis impaciens tepida vel pigra ad explecionem agendorum inchoatorum. Vagacio mentis circa illicita eſt voluntas interno gaudio deſtituta in rebus exterioribus illicitis conſolacōnem q̄rens aut quietem. Scd̄m Yſi. alie ſunt filie accidie. alie triſticie. Ipſe enim vocat triſticiā volūtatē īcptū ſe a graui debito auertit. Sic igitur de triſticia exeunt rancor. puſillanimitas. amaritudo deſperacō. De accidia autem oriuntur ocioſitas. ſompnolencia. importunitas. inquietudo mentis. corporis inſtabilitas. verboſitas. curioſitas.

De auaricia xxij.

De auaricia ſunt videnda quinq; ſcilicet q̄ntum ad diffinicōnem. comparacōnem. opposicōnem. differencias et filias. Auguſtinus autem ſuper Gene. ad litteram ſic diffinit auariciā. Auaricia eſt appetitus non ſolum pecunie. ſed et altitudinis et ſciencie. Idem de ciuitate dei. Auaricia eſt libido habendi. Comparatur autem auaricia ydolatrie. Unde ſepe dicitur ydolorum ſeruitus in ſacra ſcriptura. Racō talis eſt quia cultor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

dei ad deum tripliciter comparatur: ſcilicet dilige͂ do. honorando. cõfidendo: que tria in auaro reſpe ctu pecunie inueniuntur. propter quod auaricia non immerito ſeruitus ydolorum dicitur. ¶Eſt au tem duplex actus auaricie. ſcilicet diligere pecuni am. et retinere ſiue non dare. ¶Racõne primi actus auaricia opponitur caritati: que bonum diligit in cõmutabile. ¶Racõne ſecundi: opponitur largitati ſi ue liberalitati: que dat danda et retinet retine͂da. ¶Cuius duplex eſt extremitas vicõſa. ſcilicet pro digalitas. que dat non danda: et auaricia que reti net nõ retenenda. ¶Largitas ſiue libe͂ali tas quod i dem eſt tamen racõne actuum differens erit medi etas. ¶Si autem ordinetur oppoſicõ ſecundum actu͂ dandi: prodigalitas eſt ſuperfluitas que dat non danda: et auaricia eſt diminucõ ſiue defectus que nil dat. largitas vero eſt medietas. ¶Si vero ſecun dum actum retinendi: auaricia eſt ſuperfluitas q̄ retinet retinenda et dat n̄ retinenda Prodigalitas eſt diminucõ que nichil retinet. largitas ſiue libe͂ litas eſt medietas. ¶Differencie aua͂icie ſunt. be neficij ſubtractio. furtum. rapina. vſura. ſimonia. ¶Subtractio beneficij eſt auaricia retinens benefi cium quod tenetur dare tempoꝛe neceſſitatis: vt di ues tenetur indigenti. ¶Furtum eſt auaricia reti nens rem alienam inuito domino. ¶Rapina eſt aua ricia per vim occupans rem alienam. ¶Vſura eſt a

uaricia acquirens per mutuum aliqđ preter ſor/
tem. Simonia eſt anaricia ſtudioſe appetens ven
dere vel emere ſpirituale vel annexum ſpirituali.
Filie autem auaricie ſecundum Gregorium
ſunt ſeptem. videlicet Fraus. prodicio. fallacia. p̱/
iuriū. inquietudo mentis. violencia. cōtra miſeri
cordiam obduracō. Prodicō eſt volūtas per decep
cōnem domeſticorū acquirendis inhians. Fraus
eſt voluntas profectum proximi decipiens aut ī
pediens propter terrenum emolimentum. Fal/
lacia eſt voluntas decipiēs proximum cauſa lucri
Periurium eſt voluntas violans ſacramentū aut
iuramentum. Inquietudo mentis eſt voluntas co
gitare non ceſſans qualiter poſſit diuicias cōgre/
gare. Violencia eſt voluntas per vim aliorum bona
rapiens. Obduracō mentis cōtra miſericordiam
eſt volūtas cōcitata ſeu commota aduerſus poſtu/
lacōnem indigentis ex nimio ardore pecunie reti
nende. Secundum autem Yſidorum nouem ſunt
filie auaricie. mendacium. fraus. furtum. turpis
lucri appetitus. falſa teſtimonia. violencia. inhu/
manitas. rapacitas.

De gula ſectio viceſimatercia.

De gula videre ſunt quatuor. ſcilicet quan/
tum ad diffinicionem. oppoſicōnem. differē
cias et filias. Diffinitur autem quantum ad ex/
ceſſum in cibo ſic. Gula eſt īmoderatus amor edēdi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Quantum vero ad exceſſum in potu dicitur ebri/
etas· quā diffiniens Seneca dicit Nichil aliud dif
finio ebrietatez eſſe ꝙ voluntariā inſaniam Quā
tum vero ad exceſſum vtriuſqȝ· poteſt ſic diffiniri
Gula eſt amor immoderatus delectacionis eius
que eſt ſecundum guſtum ſecundum hoc gula po/
teſt ſumi ſtricte pro immoderancia ī cibo et potu
pariter· et ſic opponitur ei ſobrietas que modum
ſeruat in vtroqȝ Differencie ſiue condiciones gu/
le· ſcd̄m Yſidorum ſunt quatuor· ſcilicet quid· q̄n/
do· quantum· quomodo. Quid ad ipſam rem per
tinet. Quando ſi ante legittimum tempus appe/
tat. Quantum ad immoderanciam refertur Quo
modo ſi nimis ardenter appetat. Secūdum vero
Gregoriū ſunt quinqȝ differencie· ſcilicet p̄prope
re· ſcȝ per cibi ſumpcōnem ante tempus Laute qđ
pertinet ad cibi ſubſtanciam· cū ſcilicet ex ſe preci
oſius et delicatus. Nimis reſpicit cibi quantitatē
Ardenter reſpicit affectum. Studioſe ſe tenet ex
parte cognitiue. due iſte vltime poſſunt contineri
ſub quomodo Quinqȝ autem ſunt filie· ſecundum
Gregorium· ſcilicet inepta leticia· ſcurrilitas· im
mundicia· multiloquiū· ebetudo mentis. Inepta
leticia eſt voluntas per exteriores luſus excitans
libidinem in guſtu· et ex ipſa poſt modū excitata.
Scurrilitas eſt voluntas per verba carnalia guſ/
tus libidinem commouens· et ex ipſa poſtmodum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

commota. Immundicia vero eſt voluntas per nimiam cibi ſumpcionam libidinem in guſtu continuare deſiderans. Multiloquium vero eſt voluntas per multiplicacionem verborum intendens ī guſtu conſeruare libidinem. Ebetudo vero mentis eſt voluntas libidinis proprie conſeruande ab ſorta intelligere· ſpiritualia faſtidiens. Yſidorus autem ponit duas eſſe filias gule: ſcilicet commeſſacionem que eſt in cibo· et ebrietatem que eſt in potu·

De luxuria· xxiiij·

Quinqꝫ ſunt videnda de luxuria: ſcilicet diſfinicio· oppoſicio temptacio· diſtinctio· et eius filiacio. Sic igitur diffinitur luxuria. Luxuria eſt libidinoſus voluptatis appetitus. Item ē concupiſcencia experiende voluptatis. Item eſt inordinatus ſiue immoderatus amor illius delectacionis que eſt ſecundum carnem vel coitum·

Opponitur autem continencie. Cuius eſt triplex differencia· Eſt enim continencia coniugalis· cõtinencia vidualis· et continēcia virginalis·

Quintuplex eſt temptacio luxurie· Unde verſus
Viſus· alloquium· contactus. et oſcula· factum·
Primo enim inchoatur in viſu exteriori· ſiue interiori· vt in cogitacione. Venitur poſtea ad alloquium: tranſitur ad tactum· prorumpitur deinde ad oſculum: tandem conſummatur peccatum·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

¶ Differencie luxurie ſunt. fornicacō. adulte/
rium. ſtuprum. ſacrilegium. inceſtus. et peccatū
contra naturam. ¶ Fornicacō eſt luxuria qua ſolu/
tus cognoſcit ſolutam naturali vſu. Et intelligū/
tur ſolutus et ſoluta. a vinculo cōiugij et cōſangui
nitatis. affinitatis. ordinis. r̄ligionis vel voti cō
tinencie. ¶ Adulterium eſt luxuria qua coniugalis
thorus violatur. ¶ Stuprum eſt luxuria qua vir/
ginalis incorrupcō defloratur. ¶ Sacrilegium hic
vocatur ſacre perſone leſio per vicium luxurie: et
melius dicetur luxuria ſacrilega: Hec eſt luxuria
qua votum cōtinencie defloratur: ꝛ hoc vel in ſe ꝑ
in ſacris ordinibus cōſtitutꝰ: vel religioſus aliq̄s
fornicatur cum aliqua ſoluta: vel ipſa ſoluta cum
aliquo religioſo vel cōſecrato ſacerdote. ¶ Inceſtus ē
coitus cōtra conſanguinitatem vel affinitatem ꝑ
compaternitatem commiſſus ¶ Peccatum cōtra na/
turam eſt luxuria qua natuālis vſus coeundi ma
ris et femine violatur. ¶ Filie autem luxuri/
e ſecundum Gregorium ſunt octo: ſcilicet. cecitas
mentis. incōſideracō. inconſtancia. precipitacio.
amor ſui. odium dei. affectus preſentis ſeculi. hor
ror aut deſperacio futuri. ¶ Cecitas eſt volūtas fa/
ſtidiens et deſipiens ſuperiora et ſpiritualia. ¶ In/
conſideracio eſt voluntas preuidere renuens agē
da inferiora. ¶ Inconſtancia eſt volūtas libidine car
nis confracta ſtatum ſuum ſeruare non valens.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Precipitacio est voluntas ad aggrediendu queliƀz impetuoſa Amor ſui eſt volũtas affectione carnis imbuta. ſibi ppter ſe ſuper omnia adherẽs Odiũ dei eſt voluntas deum tamq̃ impedimentũ pprie volũtatis vel carnalis voluptatis deteſtans Affec tus pñtis ſeculi eſt voluntas penes ſeculum ſemp manere deſiderans. ppter fruitionem voluptatis carnalis Deſperatio futuri ſeculi eſt voluntas vo luptate preſenti cecata. de eterna iocũditate deſpe rans. Nõ q ſcḋm Yſidorum quatuor ſunt filie luxurie vel fornicacõnis ſcz Turpiloquia Scurri lia. ludicra. Stultiloquia. Sapiencie in ſermone opponitur ſtulticia Bonitati in ſermone opponũ tur alia tria Nam cum triplex ſit bonitas ſcilicet. Vtilis Delectabil' Honeſta. Sermoni vtili oppo nunt' ludicra Sermoni delectabili licito : opponũ tur ſcurrilia Sermoni honeſto : turpiloquia.

De peccato ex infirmitate. ignorãtia. induſtria .xxv.

Sequitur de diuiſione trimembri peccati. q̃ dicit' peccatum Aliud ex infirmitate Aliud ex ignorantia Aliud ex induſtria Aliỹs tamẽ ver bis in euangelio hec diuiſio ponitur. Eſt eñ pecca tũ Aliud in patrẽ Aliud in filiũ Aliud in ſpiritũ ſanctum In patrem cui attribuitur potencia Peccans dicitur peccare ex infirmitate In filiũ cui ſapiencia : Peccans ex ignorãtia. In ſpm ſcm

cui bonitas : q̄ ex malicia peccant ſiue ex certa in
duſtria. Primo igitur videndū de peccato ex ĩfir/
mitate commiſſo quod eſt auerſio voluntatis ma/
le accenſe ab infirma creatura a deo omnipotēte.
Huius peccati ſunt drē effectiue. ſcilꝫ timor male
humilians. et amor male accendens. Triplex au
tem diſtinguitur amor : ſcꝫ gratuitꝰ. libidinoſus.
nālis. Gratuitꝰ habet finem principalem verum
bonum. ſcꝫ incōmutabilem deum. Libidinoſus ha
bet finem voluptatem ſiue delectacionem in crea/
tura. Natuālis habet finē neceſſitatē ſiue vtilitatē
propām. Primus amor eſt laudabilis qꝛ virtus.
Scđus vituꝑabilis quia peccatū. Tercius neu /
tralis nec ſic nec ſic ſed naturalis. Siłr̄ diſtinguitᷣ
triplex timor. ſcꝫ nālis qui eſt paſſio et primꝰ mo
tus qui in teſtimoniū vere hūilitatis fuit in xp̄o
Gratuitꝰ qui multiplicatᷣ in ſeruilem. micialem.
et filialem. de q̄bus agitur vbi de donis. Libidino
ſus qui diuiditur in huānum quo quis eligit pec/
care ne ledatᷣ in paſſione. Timore libidino ſo hō
male humiliatur. Gratuito bene : Naturali nec
laudatur nec vituperatur. Item amore libidino/
homo male accenditur. Amore gratuito bene : A
more naturali indifferenter. Peccatum ex ignorā
cia eſt auerſio. voluntatis ignorātis et ꝑpetrātis
quod malū ē ab omniſciente deo. Nō tamen ꝙ ali/
ud eſt peccatū ignorancie : aliud pecm̄ ex ignorācia

Peccm̄ ignorancie eſt omiſſio iuris vel facti. Sed
peccatum ex ignorancia eſt q̄d ex ignorancia com/
mittitur. Eſt autem ignorancia iuris vel facti. ig
norancia facti eſt duplex: aut adhibita debita dili/
gencia. et hec excuſat a toto. Aut nõ adhibita dili
gencia. et hec excuſat a tãto et non a toto. Ignorã
cia aũt iuris quedam eſt vincibilis. quedam ē cul
pa. Hec aũt aut eſt ex vero conſenſu. vt ignorãcia
affectata. et ſic iſta ex vna parte excuſat quod ex
alia magis aggrauat. Aut eſt ex negligencia ⁊ ig
nauia ſicut eſt ignorancia craſſa et ſupina. Et
iſta etſi aliquo modo excuſet. non tamen ſic om/
nino excuſat quin cum igne eterno ſempiternalit̄
ardeat. ſicut dicit Auguſtinus. Si autem ignorã/
cia inuincibilis. poteſt eſſe dupliciter. Aut enim
eſt in nobis introducta per precedentez culpam.
aut preter omnem culpã. Aut ſimplr̄ priuat cog/
nicionem iuris. ſicut in ĩfantibus et furioſis carē
tibus vſu racionis. et ſicut excuſat ex toto. Unde
Berñ. ꝙ puulis dormientibꝫ nichil quod faciũt
imputatur. Aut non tollit omnino vſum rõnis.
ſed ſemiplene. et tunc non excuſat a toto ſed a tãto.
ſicut in hijs qui non ſunt plene furioſi. ſed habēt
quandoqꝫ lucida interualla. et in pueris qui ali/
quo modo ſunt capaces precepti licet non plene.
Si aũt ignorancia eſt ĩtroducta ꝑ preãbulam cul
pã. ſic̄ in ebrio ⁊ furioſo. quorũ vtqꝫ ſe p̄cipitauit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in hoc ꝑ culpam ſuam nō excuſat a toto ſed a tāto: ideo dicit Philoſophus. ꝙ ebrius duplices habebit maledictiones. Unam ꝓ culpa precedenti. et. aliā ꝓ ſubſequenti Non eſt tamen ꝓprie loquendo dicē dum. ꝙ aliquid noui ꝑpetrat ebrius in culpa: ſed qđ ex ſequenti culpa aggrauatur prima ut videt̉ magis ꝑitis. quāuis aliqui dixerint. preter culpā in ebrietate primo cōmiſſam ſcđo cōmitti nouam

Peccatum ex induſtria ſiue in ſpiritum ſanctum: eſt auerſio voluntatis malignantis a ſumme cle/mente deo. Sunt autem hic ſex differencie. ſcilicȝ. deſperatio miſericordie. preſumptio de eadem Impugnatio veritatis agnite Inuidēcia fraterne gracie Obſtinatio mentis Impenitencia finalis.

Quorum ſufficientia ſic habetur Iſtud peccatum nempe impugnat graciam penitencialem per quā fit remiſſio peccati a deo inter eccleſiaſticam vnitatem. potest igitur impugnare penitenciam in ſe. et ſic ſunt due ſpecies: quia penitencia facit reſilire a cōmiſſis. Cōtra qđ eſt obſtinatio mētis. facit eciam precauere a cōmittendis: contra qđ eſt finalis impenitencia et ꝓpoſitum finaliter nunꝙ penitendi Si vero impugnat graciā penitencia/lem in compacōne ad deum a quo datur: ſic eſt duplex ſpecies Nam vniuerſe vie dn̄i miſericordia et veritas ſiue iuſticia. Miſericordiā impugnat de/ſperatio Iuſticiā preſumptio. Si autē impugnat

gracia penitencialem comparatōne ad vnitatē ecclesie in qua recipitur: ſic eſt duplex peccatum. Nam vnitas eccleſie conſiſtit maxime. ſcilicet in fide ſiue veritate: contra quam eſt impugnacō veritatis agnite. et in gracia ſiue caritate: contra quā eſt inuidencia fraterne gracie.

De ydolatria et hereſi.

Sequitur videre de diuiſione peccati. que eſt. Peccatū aliud in deum. aliud in proximum. aliud in ſeipſum. Peccatum in deum dicitur impietas: in proximum iniquitas: in ſeipſum impuritas. Primo videndum eſt de peccatis quibus inhonoratur omnipotencia diuine maieſtatis ſuperſticōne colendi que ſunt ydolatria. et ritus iudaicus. et ſarcenicus. apoſtaſia. ſciſma. et hereſis. Ydolatria eſt falſa et ſuperſticōſa proteſtacio maieſtatis diuine in ydolo. Cuius ydolatrie due ſūt ſpecies. vna eſt in rebus naturalibus. alia in artificialibus: ſicut oſtenditur Sapiencie. xiiij. Committitur autem tripliciter. ſcilicet proteſtacōe cordis. vt credere de creatura ꝙ ſit omīpotens. quod eſt proprium creatoris. confeſſione oris vt non ſolum credere ſed eciam verbis exprimere. exhibicōne operis. vt ſit in reuerencia et ſacrificijs. Triplex autem eſt apoſtaſia. ſcilicet perfidie. vt cum quis recedit a fide. vt Julianus apoſtata. Inobediencie cum quis recedit a preceptis Eccl. decimo

Inicium ſuperbe hominis. apoſtotare a deo. Irre
gularitatis. vt cum quis a religione clauſtrali vel
clericali recedit. Apoſtaſia ſic poteſt deſcribi. Apoſ
taſia eſt temerarius a ſtatu fidei. vel obediencie.
vel religionis receſſus. Sciſma eſt illicita diſſen/
cio eorum inter quos vnitas eſſe licet vel illicitus
ab vnitate receſſus. Eſt autem oīs hereſis ſciſma
ſed non conuertitur. Nam hereſis eſt receſſus a fi/
de ſecundum veritatem. Item differunt ſciſma et
hereſis. Nam hereſis addit prauum dogma. Sciſ/
ma autem in finē cōfingit aliquā hereſim. Poſt re
ceſſum enim ab vnitate eccleſie ſequitur inobediē/
cia eccleſie in mandatis. in finē vero ſequitᷣ aſſen/
ſio ꝙ nō eſt obediendum eccleſie. Hereſis idem eſt
ꝙ diuiſio. et ſic hereſis dicit propriiſſime receſſuꝫ
a fide. proprie praua interpretacō ſcripturarum
Minus autem proprie excōmunicacō. Et hereti/
cus dicitur multipliciter. vnomodo ſecundum Au
guſtinum hereticus eſt qui alicuius temporal̕ lu
cri et maxime glorie pꝛīcipatusqꝫ ſui gracia fal/
ſas opiniones de fide ac nouas vel gignit vel ſeq̄/
tur. vt hereſiarche Sabellius aut arrius. ſequitur
vt decepti per ſabellium et arrium qui ſabelliani
et arriani dicuntur. Scd̄m aūt Ie. p̄t hereticus
appellari licet ab eccleſia nō diſceſſerit. qui aliter in
telligit ſacrā ſcripturā ꝙ̄ ſpūs ſcī ſenſus expoſtu
lat. Tercō dr̄ heraticus quicunqꝫ a ſacramentis

eccleſie vel cõmuniõne fidelium eſt diuiſus / vt excõ
municatus. peruerſor eciam ſeu ſubũſor ſacramẽ/
torũ. vt ſimoniatus hereticus reputatur.

De interdicto et duabus ſpẽbus ex/ cõmuĩcacõis. xxviij.

DE hereſi que eſt excommunicacõ in ſpeciali
diffuſius eſt dicendum. Et primo de inter/
dicto quod eſt excõmunicacõis initium. Ad quod
notandum eſt qđ nomine cenſure eccleſiaſtice intel
ligitur ſentencia interdicti excõmunicacõis et ſuſ
penſionis. Proprie autem excõmunicatur perſo/
na a cõmuĩoe ſacramentorũ et fidelium ſeparata.
Suſpenditur eciam quandoqȝ ab officio. qñqȝ a
beneficiõ. qñqȝ ab vtroqȝ. Interdicitur vero locus.
vt puta ciuitas villa vel caſtrũ. In gñali interdic
to iſta debent cõferri ab eccleſia. ſcȝ baptiſmus p/
uulorũ. pñia morientium: et peregrinis crucem
accipientibus ob reuerenciam crucifixi non ẽ pe/
nitencia deneganda. Poteſt eciam epiſcopus par
uulos baptiſatos cõfirmare ſemel ĩ menſe vel ſep/
timana: ipſum interdictum cauſa predicacõnis ad
eccleſiam cõuocare. Item morientibus ſi digne pe
niteant poteſt euchariſtia miniſtrari. Clerici de
cedentes ſine pulſacõne cãpanarum ceſſantibꝰ ſo/
lemnitatibus cũ ſilencõ in cimiterio ſepeliri pñt.
ſi bene ſeruauerint interdictum. In cõuẽtualibus
ecciis bini et bini vel tres ſimul horas canonicas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

poſſunt legere : non cantare / ianuis clauſis et int
dictis excluſis : et hoc ita demiſſe ꝙ exterius non
poſſunt audiri. Ex quo patet ꝙ interdicti et mul
to forcius excōmunicati / nō debent horas extra ec/
cleſiam auſcultare. Pleriſqꝫ tamen religioſis pre /
uilegium indultum eſt. vt ianuis clauſis et inter
dictis excluſis : poſſint ſimul diuina celebrare. q̇ᵒ
hodie ad epiſcopos extenditur. niſi eis ſpecialiter
prohibeatur. Excōmunicatus vero ex animadū/
ſione gladij ſpiritualis eccleſie a cōmunione fideli
um et ſacramentorum ſeparatur. Sunt autem ex
cōmunicacōis due ſpecies. ſcilicet vna que dicitur
maior / excludens ā ſacramentis et legittimis acti
bus fidelium / in iſto verſu contentis. Os orat vale
cōmunio menſa negatur. Alia dicitur minor tan
tum / ſeparans a ſacramentis. Item excōmunica/
cio / quedam infligitur a iure. et hec eſt preſeruati/
ua : quia licet videatᶻ eſſe ad libertatem eccleſie con
ſeruandam. principalius tamen eſt ad culpam p̄/
cauendam. Quedam infligitur a iudice. et hec eſt
curatiua. Nam licet videatur eſſe propter emen /
dam faciendam : principaliter tamen eſt propter
contumeliam cōfringendam. Pena ſuſtinentis
excōmunicacōnem eſt multiplex Vn̄ verſus. Gra
cia ſubtrahitur. magis ac magis obice rupto. De
vicio cadit in vicium ſuffragia pdit Eccleſie. Sa /
thane vexandus traditᶻ ille. Que ligat ex pprijs

anathematis vlcio culpis. Circumſtantia vero q̄
ſeruans perſonam participantem cum excōmuni
cato/ ne excōmunicacōnis eciaȝ vinculo inuoluat᷑:
eſt multiplex. Unde verſus. Utile. lex. humile. res
ignorata. neceſſe. Hec anathema quidam faciūt
ne poſſit obeſſe. Utile/ id eſt vtilitas ex parte ex/
cōmunicati: vt quādo quis loquitur cum excōmu
nicato de hijs que pertinent ad ſalutem anime ſu
e. Item. vtilitas ex parte participantis: vt cū ex
igit debitum ab excōmunicato. Lex autem matri/
monij/ excuſat coniugatos. Humile/ id eſt humili/
tas/ vt ſeruitoris. et filij non emancipati. ſeruis.
ancillis. ruſticis. mancipijs. et alijs obnixa ſerui
tute aſtrictis. Res ignorata./ vt cum neſcitur eſſe
excōmunicatꝰ cum quo participatur/ neceſſe. ſicut
peregrini pauperesq̧/ et eciam viatores.

De duabus regulis circa excōmuni/ cacionem/ ſectio. xxviij.

Circa excōmunicacionem/ nota duas r̄gulas
generales. Prima eſt hec. Quicunq̧ in cleri
cum vel aliquam perſonam eccleſiaſticam/ manus
inicit temere violentas: excōmunicatus eſt. Fal
lit tamen hec regula/ in decem et quatuor caſibus.
Primus eſt/ in apoſtata percuſſo/ qui clericus ig/
noratur. Secundus eſt/ in apoſtata admonito/ ſe n̄
corrigente. Tercius/ in eo qui gerit procuracionē
et adminiſtracōem ſecularium perſonarū. Quartꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in eo qui ex ioco manus inicit in clericum. Quin
tus in magiſtro qui cauſa diſcipline verberat cleꝛ̄
cum. Sextꝰ in eo qui vim ſibi illatam a clerico vi
repellit. Septimus in eo qui clericum deprehen/
dit cum vxoꝛe. matre. ſoroꝛe. vel filia commiſceri.
Octauus ē in eo qui auctoꝛitate prelacionis ſue ꝑ
de mandato prelati manus inicit in clericum. No
nus in ſenioꝛibus eccleſie. Decimus in dominis.
Vndecimꝰ in pꝛ̄ibuſfamilias. Duodecimꝰ in pro
pinquis. Decimuſtertiꝰ in eo q̄ manus inicit ī cle
ricum depoſitū. et curie traditum. Decimuſquar/
tus cum clericus tranſfert ſe ad vitam clericatui
pꝛoꝛſus cōtrariam. vt quando fit miles vel contra
hit bigamiam. Alia regula eſt hec. Quicunqꝫ ē
excōmunicatus propter iniectas manus in cleri/
cum violentas pro abſolucione ad ſedem apoſtoli
cam eſt mittendus: ſed fallit in quindecim caſibus
Primus eſt quando percuſſoꝛ eſt in moꝛtis arti/
culo cōſtitutus. Secundus vt qui iuſtas excuſaci
ones habet vt inimicitias capitales. Tercius in
hoſtiario qui neceſſitate officiȷ́ ſui aliquem clericū
non enoꝛmiter percuſſit. Quartus ī infirmo. Qn̄
tus in paupere. Sextus in ſene depꝛeſſo. Septi/
mus in clauſtrali qui enoꝛmem non intulit leſio/
nem. Octauus in mulie͛. Nonus in hiȷ́s qui ſui iu
ris non ſunt. Decimus in hiȷ́s qui magne ſūt po/
tencie et nimium delicati: ita vt laborꝫ in eundo

ad curiam ſuſtinere nequeāt ¶Undecimus in hijs
qui non enormē leſionem ſed leuem aut modicam ī
iuriam clericis intulerunt ¶Duodecimus ſiue ante
pubertatem· ſiue poſt poſtulet abſolui ¶Decimuſ/
tercius in ſeruo de cuius abſencia dominus gra/
ueretur· vel cum ipſe ſeruus amicū verberat vt ha
beat materiā euagandi ¶Decimuſquartus in moī
alibus ¶Decimuſquintus in oībus communit̄ vi
uentibus·

¶De diuinacōe· xxix·

SEquitur videre de peccatis quibus inhono
ratur diuine ſapiencie altitudo ſuperſticio/
ne ſciendi que ſunt iſta· ſortilegium· diuinacio fu/
turorū ¶Ad cuius mali noticiam ē videndum q̄d
diuinacō· et que eius differencie · et vtrum om̄is
diuinacio ſit interdicta ¶Et primo ſic deſcribitur·
·Diuinacio eſt ſuperſticioſa preſciencia futurorum
¶Cuius quinq̄ʒ ſunt ſpecies: ſcʒ mantice · malefici
um· ſortilegium· augurium preſtigium ¶Mantice
dicta eſt a manco qui in ea p̄ualuit· ¶Hec habet q̄n/
qʒ ſpecies: ſcʒ nigromancia· que eſt diuinacō facta
in cadaueribus mortuorum· a nigro quod eſt mor/
tuum et mancia diuinacō· ¶Geomancia que eſt di/
uinacō facta in terra· a ge quod eſt terra· vt in cir/
culo· et mancia quod eſt diuinacio ¶Ydromancia q̄
eſt diuinacio facta in aqua· ab ydro quod eſt aqua·
vt in aqua pluuiali ¶Aeromancia q̄ eſt diuinacio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

facta in aere: vt in cōtemplatiuis circulis. Pyro/
mancia que eſt diuinacō facta in igne A pir quod
eſt ignis. iſte ſunt ſpecies mantice. Maleficium eſt
pericia. per quam mulieres faciunt aliquas liga/
turas ī dampnum alicuius. vel incommodum de
criſta galli vel de rana et de imagine cū eis. Sor/
tilegium eſt diuinandi racio per ſortes: cuius vſ
fuit in veteri teſtamento. Sorte eciā vſi ſunt Apo
ſtoli ante ſancti ſpiritus miſſionem vel plenitu/
dinem. Augurium eſt pericia diuinandi per aui/
um garritus vel geſtūs: vt per volatum. Preſtigi
um eſt per quod diabolicis illuſionibus hominuʒ
oculi preſtringuntur. ne poſſint cernere quod ve/
rum eſt. ſed fantaſtica figmenta vt faciunt incan/
tatores. Poſt hos modos ſunt aliȷ̈ plures. qui
dietim a diabolo inueniuntur. Eſt enim diuina/
cō facta in varia inſpectione pſalteriȷ̈ et euangeliȷ̈
Eſt et diuinacō que futura predicit in fatis et cō
ſtellacioībꝫ dicta matheſis: media producta. Eſt
et diuinacō facta per aurarum inſpectioēm dierū
et horarū q̈litatē cuſtodiens in agendis: et dr̄ au/
ruſpicum. Eſt diuinacio facta q̄ exta vel inteſtina
pecudū inſpicit. Eſt que in aris ydolorū reſpon
ſa a demonibus capit. Eſt que ſompnia obſeruat
Dr̄ autem ariolus diuinator in aris. coniectā/
tor in ſompniȷ̈s. augur in auium garritu. malefi
cus immolans demonibus vel ſaltem luſtrans.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Magus alio nonine dictus incantator. eſt preſti-
gioſus fallens oculos intuencium. Phito eſt venī
loquus : per ſpiritum malignum loquens. A phi
tio id eſt appolline dictus. Diuinus id eſt inſpe-
ctor aſtrorum. Auruſpex qui volatum auium aſpi
cit. Auguriator qui vocem audit auium. Extiſpex
qui exta id eſt inteſtina pecudum inſpicit. Aſtro
logus qui in aſtris auguriatur. Geneatlogus qui
mores hominum predicere conatur per ſigna ſub
quibus naſcuntur homines. hic vulgo dicitur ma
thematicus. cuius ſuperſticō dicitur conſtellacō a
latinis. Horoſcopus eſt qui in ſingulis agendis
conſiderat diuerſo et diſſimili fato. Sortilegus ē
qui ſorcium aliquaruz fortunarum ā infortunarū
euētu diuinacōem loq̄t: vt ex inſpectone aliq̄rum
ſcripturarū predicit futura. Saliator qui dum q̄-
cunqȝ pars membrorum ei ſalierit: ex īde ei aliqḋ
proſperum vel triſte ſignari predicat. Eſt autem
omnis diuinacō deceptio et illuſio diabolica: ideo
maledicta a deo. et ab eccleſia īter dicta. nec poteſt
quiſq̄ꝫ ex volūtario commercio vti ea ſine peccato
Aut enim eſt ibi peccatum infidelitatis dum ali-
quod diuinum attribuitur diabolo. Aut eſt pecca
tum ydolatrie: vtpote in oblacioībus et ſacrificijs
Aut eſt peccatum inobediencie: quia fit contra ꝓ
hibicōnem dei et eccleſie. Talis autem prohibicio
eſt facta: quia talis peccat in ſeipſum dū diſcrimī

ſe committit./peccat in diuinam maieſtatem/dum
recurrit ad diabolum/quaſi non ſit omnipotens õ
nium ſciens et benignus deus xpriſtianorũ. Pec/
cat in eccleſiam/dum commercium habet cum illo.
qui preſciſus oĩno eccleſie aduerſatur.

De ypocriſi/ſimonia/et ſaclegio/xxx.

Videndum eſt/de peccatis quibus vilipendi
tur ſanctitas bonitatis diuine/ꝑuerſitate v
tendi/qđ fit tripliciter. ſcʒ/apparentis ſanctitatis
ſimulacione: vt in ypocriſi./Abuſione doni gratui
ti. vt in ſimonia./Violacione ſacri loci: vt in ſacri/
legio/Sunt autem de ypocriſi/notificaciones ⁊ dif
ferencie/Ypocriſis ſecundum Rabanum eſt/dum
q̄uis vult videri quod non eſt. ſcʒ bonus quaſi alte
rius perſone repreſentator./Vel aliter/Ypocrita
eſt/qui vult videri bonus cũ non ſit./Superſedeo
de multis alijs diffinicionibus/Species ypocri/
ſis/ſecundum Richardum ſunt/affectio dignitatis.
affectio libertatis. affectio auctoritatis. affectio
poteſtatis/Secundum Gregorium·pardus ĩ Da
niele· habens quatuor alas: eſt ypocrita/figurãs
quatuor ſpecies ypocriſis./Prima eſt/iactancia
de bono manifeſto./Secunda eſt/excuſacio de malo
manifeſto./Tercia eſt/ſimulacio do bono occulto.
/Quarta eſt/ſimulacio de malo occulto. Simo/
nia/eſt ſtudioſa voluntas/emendi vel vendendi ſpi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

rituale vel annexum ſpirutuali. Hec autem con/
trahitur tripliciter ſecundum Gregorium. ſcilicʒ
munere a manu. quod eſt pecunia. Munere ab ob
ſequio. quod eſt ſeruitus indebite impenſa Mune
re a lingua. quod eſt fauor. Tres autem ſunt dif/
ferencie materiales ſimonie. Prima quando ven/
ditur ſpirituale vt eccleſie ſacramenta. Secundo
quando venditur annexum ſpirituali: vt eſt pre/
benda que racione conſanguinitatis vel precij vel
fauore datur et obtinetur indigenti. Tercia eſt.
quando venditur ſpirituale et ſpirituali ānexū.
vt eſt predicacio. Sacrilegium eſt ſacre rei vio
lacio. vel eiuſdem vſurpacio. quaſi ſacriledium.
Committitur autem aliquando aut racione per/
ſone: vt cum religioſus vel clericus verberatur.
Quandoqʒ racione loci. vt quando cimiterij vel ec
cleſie emunitas violatur. Quandoqʒ racione rei.
vt quando res ſacra vel ſacro vſui deputata vſur/
patur. Circa quod eſt dicendum quia ſacrilegiuʒ
committitur. aut auferendo ſacrum de ſacro lo/
co. aut ſacrum de non ſacro loco. aut non ſacrum
de ſacro loco:

De raptu. furto. vſura. homicidio. et
ſcandalo. ſectio xxxi.

SEquitur nunc quidem videre de pctīs que
cōmittuntur in ꝓximū: quorū tria ſūt gn̄a

Quibuſdam enim leditur proximus. que ſũt ra/
pina. furtum et vſura. Rapina eſt manifeſta et vi
olenta aliene rei contrectacõ. Vſura eſt ſub ſpē ne/
gociationis domino ſciente contrectacõ rei aliene
Furtum eſt occulta et ignorante domino et inui/
to rei aliene contrectacõ. Aliquibꝫ eciam leditur
proximus in perſona. vt homicidio et bello. Eſt
homicidium hominis occiſio ab homine facta. et ē
duplex. ſcilicet ſpirituale. quo quis occiditur ſpiri
tualiter duobus modis. ſcilicet odiendo. Nam qui
odit fratrem ſuum homicida eſt. et detrahendo. Li
gua enim detractionis gladius eſt acutus. Eſt a
liud ſcilicet homicidium corporale: quo quis cor/
poraliter occiditur. Et fit duobus modis. ſcilicet
lingua et opere. lingua tripliciter. ſcilicet precipi
endo. cõſulendo. et defendendo. Opere quadrupli
citer: ſcilicet iuſticia. neceſſitate. caſu. et volũtate.
Quibuſdam vero peccatis leditur in mente prox
imus. vt ſunt ſcandala. Eſt autem ſcandalum di/
ctum vel factum minus rectum prebens aliꝭs oc/
caſionem ruine: Scandalum grece latine obex di/
citur. Sicut enim ad obicem in via poſitum ledit᷑
pes euntis: ſic dictum vel factum minus rectum ē
obex infirmis in via morum. Scandalum aliq̄n/
do dicitur. ſcilicet dictum vel factum minus rectũ
Aliquando dicitur actio ſiue impactio illius qui
ſcandaliſat. Aliquando dicit᷑ caſus vel ruina illiꝰ

qui ſcandaliſatur. Eſt autem differencia ſcandali
duplex. Eſt enim actiuū et paſſiuum. Actiuum
eſt quo quis dat alij occaſionem ruine ſpiritual'.
Paſſiuum vero eſt ipſa ruina facta ad obiecm ma/
li exempli alterius: vt cum quis fornicatur exem
plo alterius. Ad ſciendum autem que ſunt prop/
ter ſcandalum omittenda. Sunt autem due regu/
le notande. vna eſt Bernardi. alia Iheronimi. Re
gula Bernardi eſt hec. Peccamus ex infirmitate.
ex ignorancia. ex certa eciam interdum malicia.
Cauendum eſt ne quid faciamus quod ſit in ſcan
dalum alicuius: de talibus dicit dominus Petro.
Ne autem ſcandalizemus eos etc. In tercio vero ca
ſu. ſcilicet cum procedit ſcandalum ex certa malici
a: non eſt propterea ab opere deſiſtendum. Unde
Mathei. xv. Sinite illos ceci ſunt et duces cecorū
Regula Iheronimi eſt hec. Omne quod poteſt fie/
ri vel non fieri ſalua verūtamen triplici veritate:
omittendum eſt propter ſcandalum. Non autem
eſt omittenda veritas vite. iuſticie. et doctrine ꝓp
ter ſcandalum euitandum. Veritas vite pertinet
ad omnes comprehendens omnia prohibita pre/
cepta et cōſilia. Veritas iuſticie pertinet ad pre/
latos comprehendens duas partes iuſticie ſcilicet
ſeueritatem in puniendo reos. et liberalitatem in
iuſtificando bonos. Veritas doctrine pertinet ad
doctores et magiſtros et predicatores.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

De pccõ luxurie et gule. xxxij.

NOta ꝙ luxuria deordinat generatiuã. et gu
la nutritiuam. Peccata que deordinãt vel q̃
accidunt ex deordinacõne generatiue ſunt iſta. ſci/
licet. pollucõ nocturna. luxuria in propria vxore.
ſimplex fornicacõ. meretricium. raptus. adulteri
um. inceſtus. vicium ſodomiticum. Peccata ex de
ordinacõe nutritiue. cõmittunt᷑ manducando. ꝛc̃.
et bibendo. et dicitur ebrietas quod fit quinqꝫ diſ
ferencijs vt ſupradictũ ẽ. p̃propere. laute. nimis
ardenter. ſtudioſe. Suppoſito ꝙ coitus coniugal᷑
ſit vel eſſe poſſit peccatum. eſt videndum per diſ/
tinctionem quis coitus coniugalis eſt peccatum.
et quis non. et quis venialis. et quis mortal᷑. No
ta igitur ꝙ coitus coniugalis alius eſt licitus. a/
lius eſt fragilis. alius eſt impetuoſus. licitus eſt
triplex. quidam fit cauſa prolis generande ad di/
uinum cultum. et hic eſt thonoſebie virtutis. que
dicitur pietas. Quidam cauſa reddendi debitum.
et hic eſt iuſticie. Quidam cauſa fornicacõnis vitã
de. et hic eſt cautele. de quo dicit Apoſtolus. pri/
ma Corintheorum. ſeptimo. Vnuſquiſqꝫ ſuãꝫ ha
beat vxorem. propter fornicacionẽ vitandam ſup
ple. Fragilis ex fragilitate eſt nec ꝓlis habende
nec debiti reddendi. nec fornicacõnis vitande. ſed
cã delectacõis in cõiuge. Et tũc diſtinguẽ. qꝛ illa
delectacõ aut amatur infra deũ. et tunc eſt culpa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

venialis. Aut amat plus quã deus et eque vt deus et tunc est peccatum mortale. Impetuoſus est q̄ ex libidine ſola proueniẽs metas honeſtatis et ra cõnis excedit. Et iõ mortale est qd̄ fit quinqꝫ mo/ dis. Primo cum ſit propter faciendam libidinem per blandicias meretriceas. Secundo cum fit pre ter naturalem modum. Tercio cũ fit tempore pro hibito. Quarto cũ fit in loco prohibito Quinto cũ vir accedit ad vxorem vicinam ptu. vel in fluxu menſtruo laborantem. Simplex fornicacõ est lux uria qua ſolutus cũ ſoluta naturali vſu femine cõ/ miſcetur. ita q ſolutus excludat vinculum matri monij. conſanguinitatis. affinitatis. ordinis. vo/ ti. religionis. et hoc cum muliere ſoluta. que vnius vel paucorum libidini ſe exponit. Meretricium e commercium nepharium cum muliere que multo rũ paret libidini. Nam meretrix propꝛie dicta est mulier que multorũ libidini ſe exponit. Adulteri um est alterius thori violacõ. Inceſtus est lubricũ carnis contra votum conſanguinitatem vel affini tatem commiſſum. de quibus ſup̄ dictum est.

De ꝓprietatibus ſiue paſſionibꝫ vi/ cõrum aut peccõrum. xxxiij.

Ad maiorẽ euidenciã predictorũ videndũ est de paſſioĩbus et ꝓꝓetatibus peccõrũ. Nõ igi tur q ſunt q̄dam añcedencia ad pecm̄. q̄dam cõſequẽ cia. quedam cõcomitancia. Antecedencia quedam

ſunt ex parte auerſionis· et quedam ex parte con/
uerſionis. ¶ Ex parte auerſionis a deo ſunt cōtem/
tus· omiſſio· ingratitudo· inobediencia· preuarica
cio. ¶ Ex parte conuerſionis ad creaturam ſunt li/
bido· concupiſcencia· delectacio· conſenſus in pec/
catum· praua intencō. ¶ Subſequencia ſunt macu/
la et reatus. ¶ Circumſtancia ſunt illa que circum
ſtancias nominamus. ¶ Auerſionem itaq3 a deo co
mitantur contemptus omiſſio generalis· ingrati
tudo· inobediencia· preuaricacio. ¶ Nam voluntas
ad deum conuerſa et deo conformis vult quod deus
vult· et non vult quod deus non vult· Et hoc de/
bet· tum quia voluntas dei ſuperior eſt ſimpliciter·
·voluntas vero racionalis creature inferior eſt· et
ideo tenetur ſequi ſuperiorem. quod ſi non facit di
citur contempnere· tum quia dignum eſt facere q̄c
quid deus vult fieri· et ideo cū auertimur dicimur
omittere· tum quia iuſtum eſt propter accepta be
neficia eidem intendere· vnde cum auertimur di/
cimur ingrati· tum quia ipſe dominus eſt ·et nos
ſerui· et ideo tenemur facere quicquid nouimus e
um velle· quod cum non facimus dicimur inobe/
dientes et preuaricatores· ſed inobedientes ·quia
aūtimur a lege domini· preuaricatores quia trāſ/
gredimur legem· ¶ Et nota ꝙ in voluntate auer
tente ſe a deo contemptus· omiſſio ingratitudo. in
obediencia et preuaricacio idem ſunt ſecundum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

racōnem non tamen ſcd̄m rem Nam contemptus
reſpicit dei potenciam Omiſſio ſapienciā Ingra/
titudo beneficiū Inobediencia preceptum· preua/
ricatio legem. Et ſcd̄m iſta receſſus eſt in frequēti
auerſione a deo. Elongatio vero eſt in obduracōne
Conuerſionem vero voluntatis ad creaturam con
comitatur libido· q̄ eſt improbitas voluntatis bo /
num creatum preeligens et deſerens increatum:
quam ſequitur concupiſcencia qui eſt primus mo
tus ex fomite· veniens ex ſenſualitate et tendens
ad delectacōnem illicitam: tunc ſequitur delcācio·
tunc inferior pars racōnis condelectatur. Tercio
eſt conſenſus cum ſuperior pars racōnis non con/
tradicit ſed aſſentit. Iſte triplex ſtatus deſigna /
tus eſt in prima temptacōne per ſerpentem virū
et mulierem. deinde reſtat operis conſummatio·
vel adhuc eſt praua intencio· Nam intencio eſt ad
opus: et ſic ex parte conuerſationis actuale pecca
tum antecedit libido· concupiſcencia· delectacio·
conſenſus in peccatum et praua intencio. Circū /
ſtancie vero dicuntur· q̄ peccatum circumſtant q̄
nos circumſtancias appellamus. Eſt autem cir /
cumſtancia pprietas pſone vel negocij ex ſe perti/
nens ad laudem vel vituperium diminuendo vel
augendo vel in aliud genus peccati trahendo·
Proprietas perſone eſt vt quia pulcher eſt homo
ſapiens bonus et huiuſmodi Et talis proprietas

reſpondet ad queſtionē factam ꝑ quas · Appꝛietas
negocij eſt genus opis: vt qꝛ fecit hoc · Quare fecit ·
vbi fecit · quo tp̲e · et quō fecit · que hoc verſu con/
tinent᷑ · Quis · quid · vbi · quibꝫ · auxilijs · cur · quō
quando · Que poſſunt in xiiij drn̄as explicari ·
Vnde verſus · Aggrauat · oꝛdo · locus ꝑſona · ſciā ·
tempus · Etas cōdicio numerus moꝛa copia cauſa
Eſt modus in culpa ſtatus altus lucta puſilla ·
Ex hijs autē · quinqꝫ reſpiciūt ꝑſonā vt ſciencia ·
etas · cōdicio · oꝛdo · et ſtatus · Tres vero reſpiciūt
crimen · ſcȝ copia cauſa et lucta puſilla · Due autē
alie ſunt adiacentes · ſcȝ locus et tempus · Conſe/
quencia vero ad peccatum ſunt macula et reatus ·
Anima enim cum ad creaturam cōuertitur ſcd̄m
Auguſtinū obtenebrat᷑ · peioꝛatur et deſtruitur ·
Iſta autem obtenebꝛatio peioꝛatio et deſtructio
idem eſt qd̄ defoꝛmitas ymaginis dei · ſiue diminu
tio naturalis boni ſiue macula: qꝛ ex cōtactu ſpiri/
tali inferioꝛum qui eſt ꝑ amoꝛem inoꝛdinatur ſoꝛ/
didatur ymago dei in nobis et polluitur · Reatus
vero ſequitur peccatū racōne auerſionis: qꝛ tantū
bonum eſt deus ſicut dicit Auguſtinus · vt nulli
bene ſit qui ab eo recedit · Sicut igitur ex conuer/
ſione ad creaturam eſt macula: ſic ex auerſione eſt
reatus qui eſt obligatio ad penā · Peccatū quippe
tranſit actu ſed remanet reatu peccatū ſcȝ actuale

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Scd̄a ps ſeptē recipit ſectiones. Et eſt p̄ma de vulneracōne naturaliū.

Poſtquā viſum eſt de malo tenente racōnem culpe. videndum eſt de malo vt tenet rōnem pene. Nō igit̄ ꝙ malum punitur pena multiplici in preſenti et eciam in futuro. In preſenti enim punitur quantū ad animā et quantū ad corpus. Quantum ad animam punitur in vulneratione et in ſpoliatione gratuitorum. Vulnera autē quibus anima vulnerata eſt ſunt quatuor ſecundum Bernūdum: ſcilicet Infirmitas Ignorantia Malicia et concupiſcencia ex hijs cōflata. Quorum ſufficiētia ſic habetur. Anima vt dicit Anſelmus eſt media inter deum et creaturas alias. Deus autem eſt omnipotens. oīſcius. ſumme bonus. eſſencia indiuiſus. potencia attribuitur patri. ſapiencia filio. bonitas ſpiritui ſancto. Indiuiſio ad patris et filij et ſpiritus ſancti pertinet vnitatem. Aduertens igitur ſe anima a deo et ad creaturam tranſiens per amorem deſerendo potenciam qua poteſt quicquid poteſt. incurrit infirmitatem. deſerendo potenciam qua ſcit quicquid ſcit. incurrit ignoranciam. deſerendo bonitatem qua valet quicq̄d valet. īcurrit maliciā. deſerēdo ſubſtanciā indiuiſiā. incurrit cōcupiſcenciā q̄ hō diuidit a ſeipſo et inſeipſo. itē vt voluntas ſenſualitatis volūtati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

non ſubiaceat racõnis Non eñi qđ volumꝰ hoc faci
mus bonũ· cũ caro aduerſus ſpiritum cõcupiſcat
Eſt autem infirmitas ex deſercõne omnipotencie.
Impotẽcia reſiſtendi malis vel difficultas in agẽ
dis bonis. Ignorantia ex deſercõne ſapiencie ſū
me eſt ebetudo ad cognoſcenda ea q̄ ſunt neceſſaria
ad ſalutem. Malicia ex deſercõne bonitatis diuine
eſt ꝓnitas vel inclinatio ad malũ. Cõcupiſcencia
ex deſercõne indiuiſe ſubſtancie eſt corruptio diui
dens appetitus· vt appetitꝰ ſenſualitatis· ab appe
titu diſſenciat racõnis. Peccauit ſiquidẽ primus
parens ꝑ racõnalem indebitã ſcienciã appetendo:
et ideo in racõnali potencia punitus eſt ꝑ ignoran
tiam. Peccauit in concupiſcibili appetendo cibum
vetitum: ideo punitus eſt in cõcupiſcibili ꝑ caſum
in maliciam q̄ dicitur ꝓnitas ad malũ. Peccauit
et in iraſcibili appetendo indebitam poteſtatem:
et ideo eſt punitus in eadẽ cadendo in infirmitatẽ
Ex tribus autem hijs concupiſcencia eſt conflata.
hec autem quadruplex pena vulnerans animam
ꝑ origniale peccatum ad poſteros eſt tranſmiſſa.

De ſpoliacõne gratuitorum· ſecundum.

Sequitur videre de ſpoliacõne gratuitorum
qua punitur anima per peccatum. Eſt au
tem ſpoliatio gratuitorum: ſubtractio gracie gra
tum facientis· mortificatio meriti precedentis·

fruſtracio ſanguinis redimentis. inimicicia dn̄i preſidentis/ Iniuria angeli ꝓmouentis. deforma/ tio ymaginis. honoratio demonis. ſeruitus pcc̄i. reatus eterni ſupplicij/ debilitacio liberi arbitrij. elongatio ſuperni beneficij/ Et prouocatio omnis creature in vlcionem inimicorum creatoris ſui.

¶ Et quia teſte Auguſtino. Nunquam eſt dedecus culpe ſine decore iuſticie. Nec eſt culpa commiſſa ſine pena permixta. Ideo nota/ ꝙ quedam ſic ſunt peccata/ ꝙ eciam ſunt pena peccati. ſpeciali tamen modo/ peccata et pena peccati ſunt illa/ q̄ habent adiunctam meſticiam et dolorem. ſicut ſunt Inuidia/ ira/ et accidia/ Minus ſpecialiter/ dicuntur illa peccata et pena peccati/ q̄ habent adiunctam merā damnacōnem nature vel ignominie. ſicut ſunt illa peccata/ ꝓpter que dicitur homo tradi in reprobū ſenſum. Generaliter vero/ peccata et pena peccati dici poſſunt omnia/ q̄ ſunt inter primam apoſta/ ſiam et vltimam penam gehenne. Dicit enī btūs Gregorius. ꝙ crimina criminibus vindicantur Et peccatum qd̄ p̲ penitenciam non diluitur. ſuo pondere mox ad aliud trahit. licet autem idem dicatur peccatum et pena peccati: nota tamen/ ꝙ omnis pena iuſta eſt/ et a deo eſt. Nulla autē culpa a deo eſt/ ſicut nec iuſta eſt. ſed tantum a libere vo/ luntatis arbitrio. Pena vero q̄ mere pena eſt/ a deo eſt inflicta/ que autem culpa eſt/ vel inclinans ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

culpam eſt contracta vel acta/ et ſic collige breuit͛·
ꝙ triplex eſt pena Quedam eſt acta · quedam in/
flicta · quedam contracta · Acta eſt q̄ ſequitur ad
peccatum actuale Nam qui culpam mortalem cō/
mittit· penam damni ſibi facit aut ſentit· quia gra/
ciam dei perdit· Pena inflicta eſt quam deus non
inſtituendo ſed iudicando peccatori infligit· Pena
contracta eſt q̄ ſequitur ad peccatum originale ·

De penis corporalibus · iiij ·

SEquitur igitur videre de penis corꝑalibus·
videlicet quantum ad corpus· quas ꝓpter
peccata homines paciuntur· Paciuntur autem ho
mines ꝓpter culpam penas naturales· de quibus
Gregorius dicit· ꝙ ſeptem ſunt ſagitte naturam
noſtram moleſtantes· ſcilicet frigus · calor· fames·
ſitis · labor · morbus· et mors vltima ſortis · Hee
ſunt pene naturales et generales q̄ a primis parē
tibus nobis poſteris ſunt tranſmiſſe et in protho/
parente ſunt inchoate· Nam primi parentes ſtatī
poſt culpam ſenſerunt penam rebellionis et eru/
beſcencie in carne · Et poſt diuino iudicio· vir in/
currit penam laboris et anguſtie· penam famis et
indigencie· penam mortis et incineracōnis· Mu/
lieri autem duplicata eſt pena quia inflicta eſt ei
penalitas multiplicium erumnarum in conceptu

pena doloris in partu·pena ſubiectionis ad virū in conuictu·/Paciuntur eciam penas pſonales ꝙ plures/Plurimi enim filiorum adam/paciuntur in membris diminucōnem:quidam ſupfluitatem quidam intrinſicam corrupcōnem·quidam extrinſicam deformitatem·quidam ſūt paralitici·quidā epilentici/et ſic de ſingulis morbis Quidā leproſi quidam obſeſſi a demonibus/Paciuntur quidam penas temporales·Nam teſte oroſio/ab adam vſqꝫ ad nos/ſunt ſecula tranſacta·nunc bellis grauia· nunc morbis corrupta·nunc fame ritſtia·nunc terrarum motibus terribilia·nunc inundacōnibus aquarum inſolita·nunc erupcōnibus ignium metuenda·nunc ictibus fulminū·plagiſqꝫ grandinū ſeua·nunc patricidiis flagiciis miſera·

De locis penalibus/iiij·

De penis/qbꝫ puniūtur mali poſt hanc vitā/ſunt quatuor attendenda:ſcilicet·diſtinctio locorum·apertio librorum·cōflagratio mundi·triplicatio cruciatuum inflictorum/Triplex autem eſt locus ſiue receptaculū poſt hanc vitam/ad pccā hoīm punienda:ſcd̄m triplex genus peccati/Eſt enī locus·ſcꝫ purgatorii:et hoc debetur peccato veniali/Eſt limbus:et hic debetur peccato originali·Eſt infernus:et hic debetur pecō mortali/Et creduntꝰ iſta loca eſſe ſub terra gradatim poſita/q̄ aliū

poſſunt diſtingui ſcd̄m differenciam q̄drimembr̄e· Penalis eni̅ locus dupliciter alicui deputatur· q̄ ſcd̄m penam dampni· et ſic eſt limbus· Aut ſcd̄m penam ſenſus· et ſic eſt infernus. Utrumq; autem membrum in duo diuidit̄· Nam qui pena dampni puniūtur· aut ſimpliciter et eternaliter puniunt̄· et hij ſūt ī limbo inferiori· Aut puniūtur non eter naliter ſed ad tempus vt patres antiqui ante xp̄i mortem qui erant in ſuperiori p̄te illius loci qui dicitur ſinus abrahe· Similiter qui pena ſenſus puniūtur ſimpliciter et eternaliter· et iſti ſunt in inferno p̄prie dicto· Aut ad tempus puniūtur· et iſti ſunt in purgatorio. Determinatur autē locus purgatorij ſcd̄m legem cōmunem· et ſic credendū eſt eſſe inferius nō ſupius· ſicut creditur de limbo· Determinatur eciā ſcd̄m legem diuinam· et ſic di uerſis diuerſa ſunt loca conceſſa vel p̄pter eorum celeriorem expeditionē ſiue liberacōem vt poſſint alijs ſuam indigenciam reuelare· vel p̄pter noſtrā inſtructionem vt credamus peccātibus poſt hanc vitam magnū reſtare cruciatū· vel p̄pter alicuiꝰ ſancti impetracōnem· Sicut ſanctus Patricius legitur locum impetraſſe purgatorij· locus vero infernalis eſt ſub terra deorſum· in quo reprobi ſpi ritus et dampnati homines cruciantur ſub eodem igne materiali qui ſemꝑ affligit et tamen afflicti non cōſumuntur· ſecūdum exigenciam meritorum·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

cruciaus omnes ſenſus. nec ſolus ignis reprobos reprobabit et inflammabit. ſed cetera elementa cõ/fuſa et ꝑmixta in reprobos cõuertentur: ita ꝙ erit ibi ignis ardens . aqua congelans / inquietus et ꝑturbatus aer / et fetor terre intolerabilis . Unde Gregorius . In inferno erit frigus intolerabile. ignis inextinguibilis. fetor importabilis .

De apcione librorum . lv.

SEquitur videre de apcione librorum . id eſt cõſcienciarum / q̄ fiet in iudicio. De qua apci/one tenendum eſt / ꝙ in iudicio ſingulis aderit vis diuina / qua fiet . vt omnia merita vel demerita ſibi/ipſis et ceteris innoteſcant / ſibiipſis autem ꝓpria innoteſcent / vt in ꝓmptu habeant ſinguli cogitaci ones accuſantes / vel eciam defendentes / Reducent eciam ad memoriam ſingulorum . cogitaciones . affectiones . operacões . intencões : ad oſten/ſionem diuine iuſticie ſcdm ſtatum illum : et ad oſtenſionem diuine miſericordie ſcdm ſtatum pte/ritum vel tranſactum. Ad oſtenſionẽ diuine iuſti/cie in retribuendo / ſingulis ad memoriã reducẽtur bona et mala in quibꝯ finaliter ꝑmanſerunt / quia illa ſola digna ſunt retribucõne eterna. Ad oſtenſi onem diuine mĩe / de pterito rememorabunt mala bonorũ / a q̄bus ſunt miſericordiã liberati . et bona malorũ q̄ in eis deus miſericordiã eſt opatus. Non ſolum autẽ ſibiipſis / verũ eciã ceteris . ſingulorum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſingula innoteſcent geſta et cogitata bona et mala: et erunt nota et aperta omnibꝫ/et hoc ad certam libracōnem meritorum q̄ ſcitur in omniū bonorū actuum et malorum recognicōne:ita vt ſinguli de ſingulis meritis aliorū valeant iudicare. Oſtenſio quippe malorum in bonis/erit ad oſtenſionem miſericordie prius ſibi facte. Oſtenſio vero bonorum in eis/erit ad manifeſtacōnem iuſticie qua digne a deo premiantur. Oſtenſio vero bonorum in malis· erit ad oſtenſionem miſericordie in ſeculo ſibi facte Oſtenſio malorum in eiſdem/erit ad manifeſtacionem iuſticie/qua digne a deo cōdemnantur. Alius nichilominꝰ liber. ſcilicet vite. verbum ſcilicet incarnatum ſiue increatū/cuius virtute omnia iſta fient qui in forma diuinitatis non videbitur niſi a bonis In forma vero humanitatis in qua ſentēciam ꝓmulgabit/videbitur tam a bonis q̄ꝫ a malis: liceat in eadem forma/appareat terribilis reprobis/ et blandus iuſtis.

De igne cōflagracōnis .vi.

De igne cōflagrationis iam agendum eſt. de quo eſt breuiter tenendum/q̄ꝫ ignis precedit faciem iudicis/quo terre facies exuret. ita q̄ꝫ figura huius mundi ignium conflagratione peribit ſicut factum eſt aquarum inundatione diluuiū. Sicut

enim primus mundus deletus eſt ꝑ aquam q̄ eſt
frigida et purgatiua· contra ardorem et fetorem
luxurie qua illud ſeculum inficiebatꝛ: ſic finalis
mundus ꝑ ignem qui calidus eſt et cōſumptiuus·
finiri debet cōtra teporem caītatis et algorem ſiue
frigus auaricie· q̄ maxime regnabit in ſeculi ſenec/
tute Et qꝛ tunc iniquitas hominis punietꝛ· neceſſe
erit terreri corda oīm peccatorum qui vniuerſorū
cōtempſerunt dominum Et qꝛ habitaculum debet
cōformari ſuo habitatori· totus tunc mūdus ꝑtur
babitur hoīe ꝑturbato· ſicut ſtetit cum ipſo ſtante·
et cecidit cum ipſo labente Et qꝛ ſeueritas iudicis
oſtendetur· zelum diuinū accipiet omnis creatura
vt ſuo cōformetur actori· et ideo neceſſe erit tocius
mundi ſiue orbis cardines cōmoueri Et qꝛ nichil
eſt intenſius· velocius et horribilius inter agendo
et cōmouendo inter elementa ꝙ ignis ex omni ꝑte
cōcurrens: hinc eſt ꝙ ipſius iudicis faciem p̄cedit
ignis· nō ex parte vna tantum · ſed ex omni parte
mundi ita ꝙ ibi erit cōcurſus ignis elementaris
et terreſtris· purgatorij et infernalis Et tunc per
infernalem reprobi adurentur Per purgatorium
iuſti purgabuntꝛ. ꝑ terreſtrem· terrenaſcentia cōſu
mentur vtputa vegetabilia et aīalia Per elemen/
tarem ſubtiliabuntur oīa et ad innouacōnis facie̅
diſponentꝛ et ſimul cum hoc non ſolū hoīes ſed eciā
demones turbabuntꝛ: et tandem ſpiritus reprobi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

et homines reprobi cum infernali igne in baratrū ſiue abiſſum detrudentur ⁊c.

De cruciatibus inferorum .xvij.

Sequitur videre de triplicacōne cruciatuum inflictorum. Ad cuius noticiā eſt Nōndum ꝙ omnes actualiter peccantes/et in peccatis finaliter ꝑdurantes/pena/triplici apud inferos puniuntur/ſcd̄m ꝙ multimoda deordinatio eſt in mortali et actuali peccato. In omni quippe mortali/eſt deordinata auerſio a ſūma luce et bonitate et huic debetur carencia viſionis dei. Eſt eciā deordinata cōuerſio ad bonum cōmutabile et huic debetˀ pena materialis incendij. Eſt tercio libere voluntatis deordinatio cōtra dictamen recte rōnis et huic debetur/pena vermis intrinſici. Punientˀ eciā pena eterna. ſcd̄m ꝙ deordinatio in mortali peccato eſt ꝑpetua. Peccatū eni qd̄ quis cōmittit. ſcʒ de quo nunꝗ̄ penitet/ꝑpetuo in anima ꝑdurat. et a vita ꝑpetua ſcilicet deo ſepat/et a voluntate ꝓcedit. que vellet ꝑpetuo in peccato delectari. Et licet delectatio illa ſit tranſiens et momentanea/delectacio tn̄ tenet racōnem perpetuitatis. ideo pena deordinacōni reſpondens/debet habere carenciam finis. vt ſicut homo in ſuo perpetuo non impoſuit finem peccator a peccato recedens. ſic deus a ſuo ꝑpetuo nō deſiſtat a puniendo. Et ſicut contra infinitum peccauit. ſic penam habeat infinitam et quia in/

finitam penam non poteſt habere intenſione. ſal/
tem infinitam duracōne. Et ſicut voluntas poſt
mortem malo adheret ſine penitencie ſuſceptione.
ſic deus ſemper affliget ſine ſentencie mutacione.
Punientur nichilominus pena acerba: ſecundum
ꝙ deordinatio in peccato fuit libidinoſa. Delecta/
tio enim libidinoſa puniri debet ꝑ penam afflic/
tiuam. et quia peccatores creaturis delectabilitur
adheſerunt et creatorem contumaciter contempſe/
runt. ideo precipitabuntur in locum infimum et
maxime a ſtatu glorie longinquum. ſcilicet in pro
fundiſſimū infernum vbi exponentur affligendi
in fine nature. ſcilicet fecibus corporum munda/
norum igne fumoſo et ſulphureo concremandi et
in illo inſeparabiliter alligandi et ab eodem ſcd̄m
exigentiam meriti eternaliter cruciandi nunquā
tamen ſunt ſubſtancialiter conſumendi. Et ſic pa/
tet ꝙ in penis dampnatorum erit varietas cum va
rietate eternitas. et cum eternitate acerbitas :

Tercia pars quinquagintaſeptē
habet ſectiones et eſt prima de eo
quod eſt frui et vti.

Dicto de malo culpe qd̄ eſt fugiendum. et de
malo qd̄ eſt timendū: videndū eſt de bono et
hoc dupliciť. Primo ſub rōne meriti in viatoribꝫ

Secundo ſub racione premij in comprehenſoribꝫ
Ad meritum viatoruꝫ ſpectat cognoſcē et diſcernē
triplex bonū: ſcꝫ. bonum increatum qđ deus eſt.
bonū procreatum qđ eſt mundus. bonum cōiuga
tum qđ eſt xp̄s. Deus eſt creator. mūdus eſt crea
tura. xp̄s eſt creator et creatura. Deo eſt fruendū.
mundo vtendum. xp̄i dei felicitate eſt fruēdum.
xp̄i hominis conformitate eſt vtendum. Sūt autē
res quibus eſt fruendum ut increate. ſunt quibꝫ
eſt vtendum vt procreate. ſunt qui fruuntur et v/
tunt᷑ vt homines et angeli. Res quibus fruendū
eſt faciūt nos beatos. Res quibus eſt vtendum ad
beatitudinem adiuuant viatores. Res que vtūtur.
hūt xpriſtum deum et hoīem vt contemplent᷑ de/
lectabiliter eius diuinitatē. et eius imitentur exē/
plariter humanitem. Diuinitas xp̄i maxīe beati/
ficat angelos et homines comprehenſores. Huā/
nitas vero maxime edificat viatores. Eſt aūt frui
alicui rei amore inherere propter ſeipſam. Uti ve
ro eſt id qđ in vſum venerit referre ad optineāduꝫ
id quo fruendum eſt. Item cognitis fruimur in
quibus volūtas propter ſe delectata cōquieſcit. Uti
mur vero eis que ad illud referrimus quo fruen/
dum eſt. Aliter dicit Auguſtinus. Uti inquit eſt
aſſumē aliquid in facultatem volūtatis. Frui au/
tem eſt vti cum gaudio non adhuc ſpei ſed iam rei.
Uidendum eſt igitur de hijs ⁊ primo de deo trino

et vno Secundo de mundo ex triplici creatura cõ ſtituto. Tercio de xpriſto et eius triplici beneficio: ſcilicet doctrina ſiue ſacra ſcriptura. De gracia virtutum et medicina ſacramentali.

j.

Quid de deo trino et vno credendũ. intelligendum. et exprimendum eſt ſectio. ij.

De deo trino et vno credere intelligere et exprimere debemus primo ꝙ in diuinis ē vna natura et tres ꝑſone. pater. filius et ſpiritus ſanctus. Quarum prima a nulla. ſcđa a prima. tercia ab vtraqꝫ: ita ꝙ perſonarum trinitas non preiudicat vnitati nec econuerſo. Habemus quoqꝫ ibi intelligere duas eſſe emanaciones. vna per modum nature qua gignitur filius. ſecunda per modum voluntatis qua ſpiratur ſpiritus ſanctꝰ. Tres ſunt ypoſtaſes. vna patris. alia filij. alia ſpiritus ſancti Quatuor ſunt relaciones: ſcilicet paternitas. filiacio. communis ſpiracio. et proceſſio. Quinqꝫ ſunt nociones: ſcilicet predicte quatuor. innaſcibilitas eſt quinta: ita ꝙ innaſcibilitas priuatiue et paternitas poſitiue ſunt due patris nociones. Filiacio eſt nocio filij. Spiracio actiua cõmunis eſt patri et filio. ꝓceſſio ē nocio ſpūs ſcī Tres ſũt ꝓꝓetates ꝑſonales ſic expꝛeſſe: ſcꝫ paī et

filius et ſpiritus ſanctus. Habemus miſterium
eciam trinitatis exprimere per duos predicandi
modos: ſcilicet per modum ſubſtancie et relacionis.
omnia predicamenta de eo tranſierunt in ſubſtan
ciam dempta relacōne. que racōne ſubiecti in quo eſt
tranſit in ſubſtanciam ne faciat cōpoſicōem. racōne
vero termini ad quem eſt. manet vt faciat diſtinctio
nem ſcd̄m tres modos ſupponendi. ſcz ſcd̄m modū
eſſencie nocōnis et perſone. de quibus datur regula.
quod eſſencia ſuppoſita non ſupponitur nocio vel perſona:
et ſuppoſita nocione non ſupponitur eſſencia aut
perſona. Et ſuppoſita perſona non ſupponitur eſſen-
cia nec nocio. Et ſcd̄m modos quatuor ſignificandi
ſubſtanciā. ſcz noīe eſſencie. ſubſtancie. ypoſtaſis.
et perſone. horum quatuor exempla ſunt in creatu-
ris videlicet humanitas que eſſenciā. homo que ſub-
ſtanciam. aliquis homo qui ſignificat ypoſtaſim
ſiue ſuppoſitum. petrus qui perſonam. ſcd̄m quinque
modos dicendi aut querendi: ſcz per quis qui que
quod et quid. Quis racōne perſone. qui racōne ypoſ
taſis. que rōne nocōnis. quod racōne ſubſtancie. quid
ſiue quo racione eſſencie. Scd̄m tres modos diffe-
rendi: ſcz ſcd̄m modum differentem exiſtendi ſiue
emanandi. ſicut differt perſona. ſcd̄m differentem
modum ſe habendi. ſicut differt perſona et eſſencia.
quia perſona vna refertur ad aliam. ſed eſſe non
refertur. ſecundum modum intelligendi. ſicut

differt vna proprietas ſubſtancialis ab alia vt bo
nitas. ſapiencia

Qualiter deus trinus et vnus manifeſtat ſeipſum in creature effectibus. iij.

De deo trino et vno tenendum ꝙ ſit incōmu
tabilis. inſenſibilis. incircumſcriptibilis.
Reddit tamen ſe ꝑ creaturas et effectus earum no
bis agnoſcibilem: ita ꝙ in creaturis oībus dicitur
deus eſſe. quantum ad naturam et hoc tripliciter:
ſcilicet per eſſenciam. potenciam. et penitenciam:
ita ꝙ extra diuine eſſencie immenſitatem nichil
manet. p̄ter limpiditatem diuine preſencie nichil
latet. contra infinitatem diuine potencie nichil
valet: et ſic et taliter eſſe competit beatiſſime tri
nitati. Dicitur tamen habitare in iuſtis ſpeciali
ter. ſcilicet per graciam q̄ eſt effectus trinitatis
beate ad deum reducens et faciens nos habere deū
et deum haberi a nobis: ac ꝑ hoc deus trinitas in
nobis dicitur habitare. Dicitur ſedere in beatis
quātum ad gloriam: racōne cuius deus trinus in
beatorum mentibus quietatur. In quorum poteſ
tatiua ſedet vt equitas. In quorum cognitiua lu
cet veritas. In quorum affectiua ardet vt caritas
Dicitur autem apparere ſenſibiliter cum expreſſa
ſignificatione: ſicut ſpiritus ſanctus in ſpecie co
lumbe ſuper xpriſtum et lingue ſuper apoſtolos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Et q2 pſone ſunt diſtincte poſſunt diſtinctis ſigni ficari ſignis vel tres ſimul ſicut trinitas ap puit abrahe in tribus angelis vel due tantum et queli bet ſigillatim dicitur deſcendere de celis et hoc cũ effectus tã ſpiritalis ꝙ ſenſibilis inchoacõne qui quãuis immutabilis in ſe pſeueret tñ de abſente dicitur nobis fieri preſens quando in nobis inci pit habitare p donum gratuitum qđ nunc nõ vide mus ſicut olim in eccleſia prima Dicitur mittere ſiue mitti cum eterna pductione pater ſiquidem mittit filium quando inſinuat ꝙ procedit ab ipſo p eternam generacõnem Pater et filius mittunt ſpiritum ſanctũ cum inſinuant ꝙ pcedit ab ambo bus p cõmunem ſpiracõnem Pater non mittitur quia a nullo pcedit Spiritus ſanctus non mittit pſonam ſed mittitur quia non producit ſed pdu citur Filius vero mittit et mittitur q2 pducit et pducitꝰ Dicitꝰ eciam incarnari p cõmerciũ dĩne nature et humane in vnione pſone q̄ vnio facta eſt tm̃ in pſona filij quã tñ tota trinitas eſt operata

De appropriatis patris iiij

De deo trino et vno tenendum ꝙ licet omnia eſſencialia tribus pſonis equaliter indiffe renter cõueniant tamẽ patri dicitur appropriari vnitas eternitas racio principandi et omnipo tencia Hec autem quatuor dicuntur appropriari patri non quia ſiant ppria cum omnibus pſonis ſint

Vte folm

ducunt in cognicōnem perſone ſpiritus ſancti / qui
eſt ab vtroqꝫ / vt amor et donum ſumme ꝑficuum
et cōmunicatiuum. omnis noſtri deſiderij finitum:
ad qd̓ bonum tamq̄ꝫ ad finem ſummū tendit omne
velle racōnabile ordinatum et inclinatum / ¶Eſt aūt
voluntas dei recta / ꝙ nullomodo poteſt obliquari
Sic efficax· ꝙ nullomō poteſt retardari Sic vnica:
qd̓ tamen quinqꝫ ſignis habet ſignari· Unde verſꝰ·
Imꝑat / et ꝓhibet / ꝑmittit· conſulit· implet ¶Dicit̄
autem voluntas dei racōne regulata ꝓuidencia / q̄
omnia q̄ in vniuerſo fiunt irreprehenſibiliter gu/
bernantur: cum nichil precipiat· prohibeat· et con/
ſulat· niſi recte: nichil agat / niſi bene. nichil ꝑmit/
tat fieri / niſi iuſte ¶Cum autem ſit voluntas dei
rectiſſima· nullus poteſt eſſe rectus / n̄ ei conformet̄:
et nemo poteſt ei conformari / niſi ipſa ſibi ſignis
aliquibus innoteſcat / tamquā regula rectitudinis
proſequente. ¶Eſt autem duplex rectitudo· Quedā
neceſſitatis / q̄ eſt in faciendo bonum / ad qd̓ eſt pre/
ceptum· et in declinando malum / ad qd̓ eſt prohi/
bitio· Quedam eſt perfectionis / in ſupererogando
vltra debitum / ad qd̓ eſt conſilium. ¶Eſt eciam volū/
tas dei efficaciſſima: ita ꝙ nullus poteſt aliq̄d effi/
cere / niſi ipſa coefficiente· et ſic eſt implecio vt ſig/
nū voluntatis efficiētis. ¶Itē· nullus poteſt deficē
aut peccare / n̄ ipſa iuſte et merito deſerēte· et ſic eſt
ꝑmiſſio / vt ſignū volūtatis diuine iuſte deſerētis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

De quatuor ſimul creatis. et de menſuris durabilium ·viij·

POſtq̃ⁱ vidimus de bono increato qd̕ eſt deus: videndū de eſt bono creato qd̕ eſt mūdus. Et p̃mo de ſūma creatorū videndū ē. Nõ ſcd̄m Bedā / q̃tuor prima creata q̄ dicunt̕ coeua eſſe vel fuiſſe: ſcȝ Natura angelica. celum empireū. materia ele/ mentorū et tempus. Quorū ſufficiencia ſic habet̕ Primo debuerūt creari aliqua prima in quolibet gn̄e creature. ſcȝ reſpectu creaturarū ſpiritualiū et corpalium actiuarum. et corpalium paſſiuarū. Et eciā reſpectu menſurarū. Reſpectu p̃mi creata eſt natura angelica: reſpectu ſcd̄i celum empireum de quo dicit Damaſce. q̧ eſt cōtinētia. oīm creatu/ rarum ſpiritualiū ac corpaliū· Reſpectu tercij ma/ teria p̃ma elementorū· Reſpectu quarti. p̃mo crea tum eſt tempus qd̕ gn̄aliter accipitur ꝓ menſura cuiuſlibet duracōnis habentis iniciū. ſiue finem habeat ſiue non. Quare Nõndum q̧ tres ſunt du/ rabiliū menſure: ſcȝ eternitas. euiternitas et tp̄s ꝓprie dictū. prima eſt dei· Non recipit eīm eterni/ tas pricipium aut finē vt dicit Boecius q̧ eſt int̃/ minabilis vite tota ſimul et ꝑfecta poſſeſſio. Euit̃ nitas eſt menſura eorū q̄ q̃uis principiū habeant· finem tn̄ non habent: ſicut ſunt angeli. anime. natura celeſtis. elementorum natura. hec menſura dicit̕ aliqn̄ euum. aliquando eternitas ſed creata

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſint cõmunia·ſed quia ducũt in cognicõnem ꝑſone
patris q̄ eſt origo ꝑſonarum in trinitate: non hñs
principium ſed principians·a quo eciã fluit oĩe
poſſe·Eſt autem dei potencia cõpleta non potens
deficere cum non ſit de nichilo·nõ potens ſuccum/
bere cum non ſit ſub aliquo·Non poteſt eciam indi
gere cum nõ indigeat aliquo bono ¶Potencia vero
hominis in peccando deficit In paciendo ſuccum
bit·in corꝑalibus actionibus indigentiã includit·
¶Eſt igitur deus omnipotens: ita tamen ꝙ non at
tribuuntur ei actus culpabiles·vt poſſe mentiri·
et malum velle: nec actus penales vt poſſe metuẽ
et dolere·nec actus corporales vt poſſe currere et
ambulare ¶Eſt potencia dei ordinata·ita ꝙ ei non
attribuuntur actus incõuenientes vt poſſe facere
maiorem ſe: vel alium deum equalem ſibi·vel crea/
turam infinitam actu·quia ſicut dicit Auguſtinꝰ
Quodcumqꝫ incõueniens eciam minimũ: eſt incõ
ueniens deo vel impoſſibile

¶De appropriatis filij ·v·

Filio appropriatᷣ·veritas·ſpes·racio exem/
plandi·et oĩs ſciencia·Hec aũt q̈tuor dicũtᷣ
appropari filio·nõ q2 ſiant ꝓpria cũ tribꝰ ꝑſonis
ſint cõmunia·ſed q2 ducunt in cognicõnem ꝑſone
filij qui eſt a patre·vel verbum qđ eſt prĩ equale·
et ideo ſumme pulchritudini in quo omnia ꝑuiſa
et diſpoſita exemplantᷣ Et a quo tamq̄ͣ a p̄mo et

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſummo exemplari fluit omne ſcire. Cognoſcit aūt
dei ſapiencia limpide/omnia bona et mala/p̄terita
preſencia et futura/actualia et poſſibilia·incom/
prehenſibilia a nobis et infinita·ita tamen/ꝙ in ſe
non diuerſificatur licet diuerſa vocabula ſorciatur
Nam inquantum ipſa ſapiencia dei/eſt cognoſci/
tiua omniū poſſibilium/dicitur ſciencia ſiue cogni
tio·inquantum eſt cognoſcitiua eorum q̄ ſunt in
vniuerſo/dicitur viſio·inquātum eſt cognoſcitiua
omniū q̄ bene fiunt/dicitur approbatio·inquantū
eſt eorum q̄ futura ſunt/dr̄ preſciencia ſeu preuiſio
·Inquantū eſt cognoſcitiua eorum q̄ ab ipſo fienda
ſunt/dicitur diſpoſitio·inquātum eſt cognoſcitiua
eorum q̄ premianda ſunt/dicitur predeſtinatio·in
quantū eſt eorum q̄ damnanda ſunt dicitur repro/
batio. Poſſunt hec ſeptē/ad tria reduci vocabula:
ſcꝫ ad noticiā ſimplicis cognicōnis/qua deus cog/
noſcit bona et mala/q̄ ſunt fuerunt et futura ſunt
et q̄ pn̄t eſſe et nunq̄ erunt/Ad noticiā viſionis/q̄
cognoſcit deus omnia bona et mala/q̄ ſunt fuerunt
et futura ſunt/Ad noticiam approbacōnis/qua cog
noſcit deus q̄ ſunt fuerūt et futura ſunt/tm̄ bona.

De appropriatis ſpūs ſcī·vi·

Spiritui ſancto appropriatᷣ bonitas·vſus·
racio faciendi: et voluntas/ſiue beniuolen/
tia. Hec autē quatuor appropriantur ſpiritui ſcō·
non·q̄ꝛ fiant ꝓpria cū tribus ſint cōmunia: ſed q̄ꝛ durāt/

·vide ī ſo⁹ pre⁹·/ #

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Sed q2 eternitas diuinis conuenit: et euum aliqñ
ꝓ tempore repitur poſitum : ideo ex hÿs duobus
euiternitas nominatur Tempus autem ꝓprie
dictum eſt menſura eorum q̄ habent principium
atq3 finem Sicut ſunt generabilia et corruptibi/
lia q̄ ſecundum motum primi mobilis variantur
vſq3 ad cōpletionem numeri electorum Quartā
differencia eſſe non poteſt: ſcilicet ꝙ ſint aliqua q̄
finem habeant et non principium .

De veritate exꝑmenda cū excluſione
errorum circa ꝓductionē mūdi .viij.

Secundo habemus errorem excludere Qua/
ꝓpter nō. ꝙ vniuerſitas mundialis machi
ne eſt in eſſe producta ex tempore : in quo exclu/
ditur error ponentiū mundum eternum. ꝓducta
eſt inꝗ̄ ex nichilo: in quo excluditur error ponen/
tium eternitatem circa materiale principium Et
ab vno principio eſt producta : in quo excluditur
error manicheorum ponentiū pluralitatem prin/
cipiorum Solo et ſummo : in quo excludit᷑ error
dicentium deum produxiſſe inferiores creaturas
per miniſterium intelligenciarū. in certo numero
pōdere et mēſura Ex quo pz ꝙ creatura eſt effcūs
trinitatis creantis ſub triplici gn̄e cauſalitatis. ſ.
efficiētis rōne cuiꝯ eſt in c̆atura vnitas. modus et
menſura Exemplaris. racōne cuius eſt in ea. veri
tas. ſpecies et numerꝯ Finalis racōne cuius eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in creatura. bonitas ordo et pondus. Oĩs quippe
creatura cōſtituitur in eſſe ab efficiente. formatur
ad exemplar. ordinatur ad finem. ac ꝑ hoc eſt vna
vera. bona. modificata. ſpecioſa et ordinata. men-
ſurata diſcreta et ponderata. Aliis autem eciam
vocabulis predictus trinarius nominatur. ab Au-
guſt. li. de anima et ſpiritu dicit᷑ eſſencia. ſpecies
et vſus. A dioniſio Armonia ſpecies et cōmenſu-
ratio. Item ab eodem Subſtancia virtus et ope-
ratio. Ex vna igitur parte cadunt vnitas modus
eſſencia. ſubſtancia menſura et cōmenſuratio Ex
alia numerus veritas ſpecies. virtus et armonia.
Ex alia. bonitas. ordo. vſus. pondus et operatio.
De primo igitur trinario Nota ꝙ vnum nominat
ens cōnumerabile. et hoc ꝓpter indiuiſionem ſui
in ſe. verum nominat ens cognoſcibile. et hoc ꝓpt᷑
indiuiſionem ſui a ꝓpria ſpecie. bonum nominat
ens communicabile. et hoc ꝓpter indiuiſionem a
ꝓpria operacōne.

De triplici differencia creature. nonum.

Tercio circa creaturam mundi habemus at-
tendere triformitatem creature. Pduxit enī
deus trinus et vnus triplicem differenciam crea-
ture. Nam produxit. creaturam pure corporalem
vt eſt mundialis machina. creaturam pure ſpiri-
tualem vt eſt natura angelica. Creaturā ex vtroqꝫ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

cõpoſitam vt eſt natura humana. ſic etenĩ decuit deum producere varia et diuerſa. vt multiplici/tas creature faceret ad pfectionem vniuerſi: q̄ con/ſiſtit in amplitudine ambitus. in ſufficiencia or/dinis et influencia bonitatis. Ex quibus eciam diuina ſapiencia. potencia et bonitas innoteſcit. Decuit namqꝫ deum ſic res producere vt eſſent ad manifeſtacõnem ſue potencie. que quidē apparuit in productione ſumme diſtantium et earundem cõiunctione. vt patet in natura humana. in qua cor poreum et incorporeum vniuntur. Item decuit deum ſic res producere vt eſſent in manifeſtacõem ſue ſapiencie q̄ maxime ex pfectione ordinis decla ratur. qui quidem ordo tria neceſſario requirit. vi/delicet infimum. ſupremum et medium. Infimū fuit natura corporalis. Supremum natura ſpiri/tualis. Medium natura compoſita ex vtraqꝫ. Item decuit deum ſic res producere vt eſſent in manifeſtationem ſue bonitatis et beniuolencie. q̄ maxime conſiſtit in diffuſione et cõmunicatione in alterum. Sic igitur diuina bonitas cõmuni/cauit actum nobiliſſimum qui eſt viuere et intelli gere. vt non tantum daret potenciam alij viuendi et intelligendi. ſed eciam potenciam cõmunicandi alij. qđ factum eſt in homine. in quo ſubſtancia ſpi/ritualis et vita intellectiua pficit corporalem.

~: De ꝓductione machine mūdialis .x.

De hijs tribus differencijs videndum eſt ꝑ
ordinē. et p̄mo de corꝑali natura cuiuſmodi
eſt mundialis machina q̄ ſex dieb9 fuit in eſſe pro/
ducta: vt patet Geneſis primo capitulo in textu
Require breuiter poſt ꝓductionem opꝫ ſex dierū
ſeptima die requieuit deus a nouarum ſpecierum
ꝓductōne quoniā omnia fecerat vel in ſimili ſicut
illa q̄ ꝓpagantur. vel in racōne ſeminali ſicut illa
q̄ alijs modis introducuntur in eſſe. et ſic colligitᷣ
ex predictis ꝙ triplex fuit oꝑatio diuina in mūdi
machina ꝓducenda: ſcilicet Creatio . diſtinctio .
Adornatio. prima appropriatur patri. ſcd'a filio .
tercia ſpiritui ſancto. Creatio fuit de nichilo: ideo
fuit in principio ante omnē diem tamquā rerum
omniū et temporū fundamentū. Diſtinctio vero
corporum mundanorum fuit modo triplici: ideo ꝑ
triduum fuit facta. ita ꝙ prima die facta fuit diſ/
tinctio nature luminoſe. a ꝑſpicua et opaca: cū a
tenebris lux eſt diſtincta. ſecunda die facta eſt diſ/
tinctio nature ꝑſpicue ab opaca: cum diuiſe ſunt
aque a t̄ra. tercia die natuē ꝑſpicue a ꝑſpicua cū
diuiſe ſunt aque ab aquis. z q2 ornatus corrn̄det
eis: ideo in triduo eſt cōſūmatus ita ꝙ ornatus lu
minoſe nature eſt factus quarta die in formatione
ſtellarum ſolis et lune. Ornatus nature ꝑſpicue
factus eſt quinta die in qua facti ſunt piſces et aues

mota·et ſic eſt empireum· Aut eſt multiformis et
mota·et ſic eſt ſidereum Aut eſt vniformis et mota·
et ſic eſt Criſtallinum· Quarta differencia non
habetur·ſcilicet multiformis et non mota· Si aũt
natura ꝑſpicua eſt luminis receptiua· aut eſt re/
ceptiua ſeꝑabiliter aut inſeꝑabiliter· Si inſeꝑa/
biliter aut ſecundum ſuperioris ſuperficiei circu/
lum·et ſic eſt olimpium qđ monti aꝑꝑropinquat
olimpo· Si vero ſeꝑabiliter·aut ſecundum ſupe/
riorem partem et ſic eſt ethereum· aut ſecundum
inferiorem et ſic eſt aereum· Si autem dicatur ce/
lum natura ꝑſpicua·cõtentiua·nulli contraria:
ſic a quibuſdam octo orbes diſtingũtur· ſeptem
ſcilicet planetarumicũ·octaua ſpera: A quibuſdaꝫ
amplius ampliuſqꝫ eruditis nouẽ· Ab alĳs vero
vlterius illuſtratis decem· Horum autem ſuffici/
encia ſic poteſt accipi· Diſtinctio eñ celorum aut
eſt ꝑ primam diuerſitatem formarum aut eſt ꝑ
diſpoſicões motuum et luminarium cõtentorum·
ſcilicet ꝑ diuerſitatem formarum·ſic diſtinguunt
tres celi· Aut enim in celo viget natura perfecte
luminoſitatis·et ſic abile eſt ad ſtatũ glorie et quie
tum et ſic eſt empireum· Aut viget in eo intura
perſpicuitatis ſimul et luminoſitatis et effectiue
caliditatis·Et ſic eſt ſidereum qđ facit ad tranſmu
tacõnem inferiorum· ideo eſt multiforme abile ad
motum· Si vero celi penes contenta luminaria

diſtinguntur : ſic eſt orbium diſtinctio attendēda Aut enī orbis cōtinet ſiderum multitudinē· et ſic eſt ſtellatum Aut cōtinet vnitatē· et ſic ſeptem pla nete. ſeptem orbibus ſunt diſtincti· quibus regitur vniuerſitas temporum . dierum ſeptenario diſ/ penſata .

De quatuor attributis angelis a conditione ſui . xiij .

DE natura pure ſpirituali cuiuſmodi eſt an/ gelica· ſex per ordinem ſunt videnda: ſcilicet Condicio oīm angelorum. Preuaricatio maligno rum demonū. Confirmatio ſpirituū beatorum . Diffinicio aliquorū nō cōmuniū . Diuiſio ierar/ chiarū diuiſorū ſtatuū Cuſtodicio cōmiſſorū hoīm De cōdicione eorū tenendū eſt ꝙ āgelis a pmordio ſue cōdicionis quatuor ſunt attributa: ſcꝫ ſimplici tas eſſencie. diſtinctio pſonalis. ꝓpter racionem naturaliter inſitam Memoria. intelligēcia et volū tas . et libertas arbitrij ad eligendum bonum et reſpuendum malum Hec autem quatuor princi/ palia. alia quatuor cōcomitantur: ſcilicet· virtuo/ ſitas in operando: officioſitas in miniſtrando: pſpi cacitas in cognoſcendo· immutabilitas in eligēdo Immutabilitas inquā poſt electionem ſiue in bo/ num ſiue in malum . Subſtancia quippe ſpūalis et incorporea . ſimplex et omni carens diuiſione quantitatis cuiuſmodi eſt natura angelica· hoc ipo

aues in aeris et aque ornamentũ. Sexta die factus
eſt ornatus nature opace quando facte ſunt beſtie
de terra. factaqȝ reptilia ſunt Ac facta eſt natura
humana ad cõſummacõnem oĩm predictorum.

De conſiſtencia machine mundialis
ſeu corporalis .xi.

Conſiſtit autem natura corporea maxime
in duobȝ. ſcȝ in natura elementari et celeſti
Celeſtis diſtinguitur in tres principales celos.
ſcilicet in Criſtallinũ Empireũ et Firmamentũ
Firmamentum autem qd' eſt celum ſtellarum con
tinet ſeptem orbes. ſeptem ſcilicet planetarum q
ſunt luna mercurius ꝛc. Natura quidem elemen/
taris diſtinguitur in quatuor. ſcilicet in ignem ꝛc
et ſic procedendo a ſummo celi cardine vſqȝ ad cen/
trum terre occurrunt nobis decem orbes celeſtes.
et quatuor ſpere elementares ex quibus tota mũ/
di ſenſibilis machina integratur. ita qȝ celeſtia in/
fluunt in terreſtria et elementaria quantum ad
diſtinctionem. cognicõnem temporum ſeu ſignifi/
cationem dierum. menſium et annorum dicente
ſcriptura vt ſint in ſigna tempora et dies et annos
Influunt eciam quantum ad effectiuam produc/
tionem rerum generabilium et corruptibilium
et corporum humanorum Sic tamen ſunt in ſig/
na temporum et regimen operacõnum per lucem
calorem et motum et virtutem vt non ſint certa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſigna contingentium futurorum. nec influunt ſuꝑ
liberum arbitrium ꝑ vim conſtellacōnum. quem
quidē aliqui dixerunt fatum eſſe. Et ſic colligitur
ex predictis. ꝙ deus ordinate res condidit quantū
ad tempus. ordinate diſpoſuit quantū ad ſitum. ⁊
ordinate eciam gubernat quantum ad influenciā.
In ſcriptura ſacra ordinate narrat quantū ad doc-
trine ſufficienciam. q̄ in principio ſui inſinuat na-
turam luminoſam nomine celi. naturam opacam
nomine terre. naturā ꝑſpicuā nomine aque. Inſi-
nuat et beatiſſimam trinitatem. patrē in nomine
dei creantis. filium in nomine principij. et ſpiri-
tum ſanctū in nomine ſpiritus dei. Inſinuat eciā
appropriata trium ꝑſonarum. ſcilicet omnipoten-
ciam patris in ꝓducendo. ōīſcienciam filij in diſ-
tinguendo. beniuolenciam ſpūs ſcī in influendo.

De ſufficientia celorum. xij.

De natura celeſti ſpecialiter eſt videndum.
Celum quidē ſcd̄m cōmunem acceptionem.
nominat naturam ꝑſpicuam cōtentiuam. Scd̄m
vero ꝓpriā accepcōez noīat naturā ꝑſpicuā contē-
tiuā. nulli cōtrarietati ſubiectā. Scd̄m ꝑmā accep-
cōem ſeptē celi a rabano diſtinguūtᷣ. ſcꝫ celū aereū
ethereum. olimpium. igneū. ſiderum. Aliquando
empireum. Quorum ſufficiencia ſic habetᷣ. Celi
eīn natura ꝑſpicua et cōtentiua. Aut eſt datiua lu-
minis. aut receptīa. Si primū. ā eſt vniformis nō mota)
folio ſup. 2B.

ꝙ eſt ſimplex· eſt virtuoſa in operando· hoc ipſo ꝙ eſt virtuoſa et ꝑſonalit̃ diſcreta· competit ei diſtinctio officij ĩ miniſtrando· hoc ipſo ꝙ eſt ſimplex et virtuoſa competit ei ꝑſpicacitas in diſcernendo· hoc ipſo ꝙ eſt ꝑſpicax et ſimplex et habens intellectum deiformẽ· habet poſt electionẽ ſtabilitatẽ in electo· ſiue bonum fuerit ſiue malum· Sufficiencia horum ſic habetur· Angelus em̃ poteſt conſiderari quadrupliciter· ſcilicʒ in ſe et ſic eſt eſſencie ſimplicitas· Ad alterũ angelum et ſic eſt diſtincio ꝑſonalis· ad deum et ſic eſt Memoria intelligẽcia et voluntas· in quibus conſiſtit racio ymaginis ad ea q̃ regimini eius ſunt ſubiecta· et ſic eſt libertas arbitrij·

De preuaricacõne ſpirituum malorum· xiiij·

DE preuaricacõne damnatorum ſpirituũ eſt tenendum ꝙ lucifer primus inter angelos p̃ſumens de bono priuato· appecijt priuatã excellenciam ſupferri alijs volens· ideo cũ omnibus adherentibus ſibi ꝑdidit ſummũ locum· ſcʒ celum empireũ deſcendens in locum ymũ· ſcʒ caliginoſũ aerem vel infernũ· Cecidit autẽ in culpam ꝑ liberum arbitriũ· lapſus eſt in penam ꝑ diuinũ iudicium· Cadens autem factus eſt immutabilis poſt ruinam· ideo ſtatim fuit obſtinatus in malo· excecatus a vero· deordinatus in opacõne· infirmatus

in virtute. Voluntas diaboli obſtinata habet de/
formitatem in qua eſt continuatio nature variacõ
deciſio ſiue memoratio. racõne prime macule a cu/
ius adheſione nullatenus ſeꝑatur. Habet ꝓnita/
tem in qua eſt cõtinuatio. quantum ad actum pec
candi: tamen interuenit variatio. quãtum ad ge/
nus peccati. Racio in diabolo excecata preſentit ali
quando futura. qd̃ dicit Auguſtinus quatuor mo
dis: ſcilicet ſenſus vel ingenij acrimonia. longa tẽ/
porum experientia. doloſa cautela. quia ꝓponit
aliquando facere q̄ predixit. aliena doctrina cum
ab angelo aliquid didicit iuſto dei iudicio ꝑmit/
tente. Miniſterialis diaboli operacõ eſt hominibꝫ
interdicta. Tum ꝓpter peccatum infidelitatis ne
attribuatur diabolo qd̃ eſt dei Tum ꝓpter pecca/
tum ydolatrie quia diabolus deſideãt aliquid ſibi
immolari. Tum ꝓpter peccatum inobediencie qꝛ
voluntarium cõmercium cum diabolo preciſo tam
a deo q̃ꝫ ab eccleſia prohibetur. Virtus diaboli pec
cati merito coartata. quando ꝑmittitur vertitur
ad mirabilia facienda ꝑ tranſmutacões repenti/
nas circa corporeas creaturas. Poſſunt tamen diſ
cerni miracula dei a miraculis diaboli quatuor
modis. ſcilicet ex parte principalis agentis. Nam
in miraculis dei operatur virtus infinite potẽcie
In diaboli autẽ virtus creature. Ex ꝑte miniſtri.
qꝛ mirabilia xp̄i fiunt ꝑ publicã iuſticiã. ſcꝫ fidẽ

iuſtificantem· que publice predicatur/ vel per ſig/
na publice iuſticie· vt in peccatoribus· qui per fi/
dem aliquando veram/ operati ſunt mirabilia·
Mirabilia autem diaboli/ fiunt per contractus p̃/
uatos et archana quedam: quia ſic inuentores ar
tis magice cum demonibus pepigerunt/ Ex par/
te finis· qꝛ mirãbilia dei fiunt ad hoĩm vtilitatẽ et
dei gloriam· mirabilia demonum vel magoꝛuꝫ/ ad
fraudem vel decepcionem/ Ex parte facti· quia mi
rabilia dei ſunt excellencia· vt ſuſcitare moꝛtuos·
illuminare cecos: Mirabilia vero diaboli/ ſunt vi/
lia· vt facere muſcas· bufones et ſerpentes·

De cõfirmaciõe ſpirituũ beatorũ/ xv·

Sequitur videre de confirmacione beatoruꝫ
ſpirituum. De quibus eſt tenẽdum/ ꝙ aliĳs
apoſtotantibus/ ipſi deo immobiliter adheſerunt·
Ita ꝙ aliĳs per maliciam irreuocabiliter obſtina/
tis: ipſi ſunt per graciam et gloriam in bonitate
perfecte confirmati/ Simul enim tempoꝛe non na/
tura: graciam et gloriam conuerſionis et adheſio
nis ad deum pceperunt merito· racõne cuius fu/
erunt quantum ad voluntatem ſtabiles et felices
In racione ſunt perfecte illuminati/ ſecũdum cog/
nicõnem matutinaam et veſpertinam. Lux quip/
pe diuina/ angelum illuminans ad cognicionẽ dei
angelum facit lucem. Cognicio autem dei in ſe di/
citur dies: quia pure eſt lux/ tanꝙ cognicio et racõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

cognoſcendi· Lux autem angelica diuinitus illuſ/
trata habet creaturam que reſpectu dei tenebra re
putatur· Ideo eius cognicio dicitur veſpertina ꝓ
ut cognoſcit᷑ in ſeipſa· Dicitur autem matutina ꝓ
ut ex illa cognicione conſurgit mens angelica in
laudem dei ad cognicionem quam habet in verbo
et veritate· Sunt et in virtute ꝑfecte fortificati· ſi/
ue in operando ſiue in exequendo· et hoc eciam ſi/
ue aſſumpto corpore ſiue non aſſumpto corꝑe· In
ordinacione ſunt ꝑfecte ordinati· ſiue contemplati/
ua ſiue adminiſtratiua· Duplex eſt enim vis an/
gelica· contemplatiua qua contemplat᷑ deum· Et
adminiſtratiua qua circa ſalutem verſatur homi/
num· Non poſſunt autem deordinari aſcendendo·
ad contemplacionem dei · nec deſcendere in admi/
niſtracōe hominum · quia quocunqꝫ et quocienſcū
qꝫ mittuntur ſemꝑ currunt et militant intra deū·

De diffinicioībus angeli· ordinis· et
yerarchie· xvi·

Sequitur videre de diffinicioībus trium vo
cabulorum que faciunt ad noticiam angelo
rum que ſunt angelus· ordo· et yerarchia· Ex mul
tis nēpe angelis ordo cōſurgit · ex pluribꝰ ordi/
nibus ſaltē tribus cōſtituitur angelica yerarchi
a· Angelus autem ſic diffinitur· ſcd̄m Damaſce·
Angelus eſt ſubſtancia intellectualis ſemper mo
bilis· libera arbitrio· incorporea· deo miniſtrans

ſecundum graciam non naturam ĩmortalitatem
ſuſcipiens. Ordo diffinitur a Gre. Ordo eſt mul
titudo celeſtium ſpirituum qui inter ſe aliquo mu
nere gracie ſimilantur. ſicut et in naturalium do/
norum munere conueniunt. Triplex autem ĩue/
nitur diffinicio yerarchie ſecundum ꝙ eſt triplex
differencia yerarchie: ſcȝ diuina. angelica. eccleſi/
aſtica. Diuina ſic a Dioniſio deſcribitur. Yerar/
chia eſt diuina pulchritudo vt ſimpla vt optima.
vt conſũmatiua. Item ſecundum eundem. angeli
ca yerarchia eſt ordo diuinus ſciencia et actio dei
forme quantum poſſibile eſt ſimilans: et inditas
diuinitus ei illuminaciones ꝓporcionabiliter in
dei ſimilitudinem aſcendens. Eccleſiaſtica autem
ingrāliter ſic diffinitur. Yerarchia eſt rerum ſac̄
rum et racionabilium ordinata poteſtas debitum
in ſubditis optinens principatum. Hec eciam diſ
finicio poteſt conuenire angelice yerarchie. Ab Da
maſceno diffinitur angelus quantũ ad ſubſtanciã
cum dicit. Angelus eſt ſubſtancia incorporea. q̄n/
tum ad virtutem cum dicit intellectualis ſemper
mobilis libera arbitrio. vbi tangitur triplex vir/
tus angelica: ſcilicet cognitiua. cum dicitur.
intellectualis. operatiua cum dicitur in diffinici
one. ſemper mobilis: quia angelus infatigabiliter
operatur. Imperatiua cum dicitur arbitrio libe
ra. Operacio tangitur cum dicitur. deo ſeruiens

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſiue miniſtrans. Duracio cum dicitur gracia non natura immortalitatem ſuſcipiens. Ordo notifi/catur quantum ad fundamentum. cum dicit. Or/do eſt celeſtium ſpirituum multitudo. Et quantū ad complementum cum dicitur. qui īter ſe aliquo munere gracie ſimilantur. Et quantum ad diſpo ſicionem que inter hec medium tenet locum: cum dicitur. ſicut in naturalium donorum participa/cione cōueniunt. Diffinicio angelice yerarchie no/tificans ipſam eſt egredientem eſſe a deo per mo/dum imaginis cū dicit. Yerarchia est ordo diuinꝫ ſciencia et actio. vt ordo id eſt ordinata poteſtas reſpondeat patri. ſciencia filio. actio ſpiritui ſanc to. ſecundum memoriam intelligenciam et volū/tatem. Secundo deſcribitur vt egrediens per mo dum ſimilitudinis. cum dicitur deiforme quantū poſſibile eſt ſimilans quantum ad habitum: et ad inditas ei diuinitus illuminaciones proporciona biliter in dei ſimilitudinem aſcendens quantū ad actum. In diffinicione yerarchie increate oſtendi/tur vnitas in trinitate. cum dicitur diuina pulcri tudo. Pulchritudo enim ex pluralitate et equali/tate conſtat. vt autem oſtendatur ꝙ pluralitas nō preiudicat vnitati: dicit vt ſimpla. ꝙ vnitas plu ralitati: dicit vt optima. et ꝙ vnitas ſpectat ad perfectionem pluralitatis. et econuerſo ſubiungi tur vt conſummatiua.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

De triplici diuiſione yerarchie. xviij.

Sequitur videre de tribus diuiſionibus yhe
rarchie. Prima eſt hec. Yherarchiarum ali
a ſupercelestis id eſt diuina. alia celeſtis id eſt an/
gelica. alia ſubcelestis vt humana. Omiſſa eccleſi
aſtica et diuina ſubdiuiditur ſecunda in ſupremā.
mediam et infimam. ſiue per alia vocabula: ſciliꝫ
in ephiphaniam. yperphaniam. ypophaniam. E
phiphania enim eſt ī caleſcentis affectionis incen
dio alcioris intellectus faſtigio iudicijſqꝫ libera re
ſultacio diſtributa. Yperphania eſt diuina illumi
nacio ſui particeps interſcalari reuerencia inſig/
niens vſum edocens dominandi arcenſqꝫ cōtrari/
um. Ypophonia eſt diuinum participium. legibꝫ
nature occurrens. archana reſerans pro capacita
te diſcreta. Tercia diuiſio eſt hec. in ſupᵉma. ſ. ephi
phania ſunt zeraphin. cherubin. throni. In me/
dia ſunt dominaciones. virtutes. poteſtates. In
ypophonia ſunt principatus. archangeli. angeli.
Aguntur quidem angeli et agunt ſecundum ordi
nem yerarchicum in eis iniciatum per naturam:
et conſummatum per gloriam: que in eis ſta/
biliuit liberi arbitrij vertibilitatem: illuſtrauit
perſpicacitatem. roborauit virtuoſitatem. et ordi
nauit officioſitatem. Perſpicacitas racionis in cō
templando: aut reſpicit bonitatem deſiderandam:
et ſic ſunt zeraphin. Aut veritatem intelligendā.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

et ſic ſunt cherubin. q̄ maieſtatē et ſic ſūt troni. ad
thronos ſpcāt reuerēcia. ad cherubin ſapiā. ad ſera
phī beniuolēcia. ad pfectā uirtuoſitatē ē uirtus ĩpatia
q̄ eſt ĩ dñacōibꝫ. virtꝫ executiua ĩ uirtutibꝫ. virtꝫ ar
tatia q̄ eſt ĩ ptātibꝫ. Ad pfectā officioſitatē ſpcāt re
gē qd' faciūt pncipatꝫ Digē archangeli Reuelare. ā
glī. Ordo denoiātꝛ ab eo qd' excellēciā accepit ĩ mu
nē. De cuſtodia hoīm p āglōs. xviij.

Ultīo videnđ eſt de cuſtodia hoīm p āglōs. Nō
q̄ q̄druplicē defectū āglī hūt hoībꝫ reuelare
et eos ab ipſis releuare. ſ. ꝓnitatē ad malū. diffi
cultatē ad bonū. lōgīnq̄tatē a dño. tepiditatē a me
rito. Ad hec q̄tuor deſignāda ſūt tm̄ q̄tuor noīa an
gelorū ĩ ſcptura. ſ. Raphael q̄ medicīa dei dr̄. hic ē
miſſꝫ curare tobiā a cecitate et ſarā de ĩpꝛopꝛio occi
ſiōis virorū et hoc cōtra duo q̄ ex origiāli cōtraxīg:
q̄ ſūt ignorātia agēdarū rerū Et cōcupiā noxiarū
q̄bꝫ reddimur ad malū labiles. Itē gabriel q̄ dr̄ for
titudo dī quo fortificamur ad obſeruāciā p̄ceptorū
et ad ĩpleciōnē cōſiliorū. in ſignū p̄mi miſſꝫ eſt an
nūciare ortū p̄curſoris de cōiugatis. in ſignū ſcdī
miſſꝫ eſt annūciare ortū ſaluatoīs de ūgīe p iohīs
exēplū. et p xpī bn̄ficiū et exemplū reddimur diſ
poſiti et habiles ad bonū. Itē michael q̄ interp̄tatꝛ
q̄s vt deus q̄ dr̄ aīas in celo pn̄tare. ꝓpī q̄s eciā de
manū diaboli eruēdas cōmiſit p̄liū cū dracone. Itē
Vriel q̄ dr̄ aut inṗꝛetatꝛ lucēs deo ſiue apiens deo
vel ignis dei. ā incēdiū dei que duplex inṗꝛetacō

ĩnuit ꝙ ꝑ eiꝰ miſteriū illuſtramur ĩ veritate et in/
flāmamur ĩ caritate. Mittūt͛ eñi angli· ad illuīand͛
nr̄m ĩtellectū· et inflāmandū nr̄m affectū: et ſi nō
effcīue tn̄ diſpoſitiue. ¶De noīe vriel· legit͛ in iiij· eſdre
ꝙ miſſꝰ ſit ad cōſolacōez ꝑpli dei / q̄ ab alienigenis
p̄mebant͛ ¶Hn̄t eciā angli / cⁱca hoīes actū ĩplicē fre
quētare· ſ· purgare· illuīare et ꝑficē· Primꝰ actus
ordinat͛ ad amocōez ĩpedimentorū Scd̄s ad cogni
cōez verorū· terciꝰ ad dilcōez bonorū / hn̄t tercō in
hoībꝰ effectū ĩplicē ꝓcurare / vnū· ſ· reſpcū boī au
gēdi· Aliū reſpū mali· ſ· deſerēdi: hn̄t nichilominꝰ
propĩ miniſterium huāni gn̄is militare / qdā eñi
mittūt͛ ad nos miſſiōe exteriori· qdā mittūt͛ ad an
gelos / miſſione interiori ꝓpĩ nos· ſic̄ illa ſuꝑna ag
mina q̄ p̄eminēt· q̄ vſū exteioīs officij nūq̄ hn̄t· tn̄
vel ad nos vel ꝓpĩ nos mittūt͛ · vt dı̄t Aplūs / Oēs
ı̄qt ſūt adminiſtratorij ſpc̄ ⁊c̄ / hn̄t angli ad cuſtodiā
hoīm deputari / ab aīe ĩfuſiōe vſq₃ ad eiꝰ egreſſū·
·Hn̄t eciā conatū diaboli cōtra hoīez refrenaē ·Je·
·magā ē digītas aīarū / vt vnaq̄q₃ hēat ab ortu nati
tatis ſue ĩ cuſtodiā āgelū deputatū Gre· / hō bonū
hēt angelū ad cuſtodiā· et malū ad exercitium·

¶De diffinicōnibus aīe / xix·

Reſtat vidē de ĩplici drn̄a ꝯature / q̄ cōpoſita
eſt ex corꝑali et ſpūali· Et p̄mo quātum ad
aīaz· Scd̄o quantū ad corpꝰ· Tercō q̄tū ad cōpo
ſitū· ¶De aīa ſūt duo vidēda: diffinicio et potēcia
rum diuiſio / Anima ſeptē diffinicōibus diffinit͛

Prima eſt Auguſtini libro de motu cordis. Aĩma
inquit eſt ſubſtancia incorporea intellectualis illu
minacionum que ſunt a primo vltima relacione ꝑ
ceptiua. Secunda eſt Remigij. Anima inquit eſt
ſubſtancia incorporea regens corpus. Tercia eſt
Ariſtotilis libro de anima. Anima eſt actus pri
mus corporis phiſici organici in potẽcia vitã haben
tis. Quarta eſt Auguſtini. Anima eſt ſimilitudo
omnium. Quinta ſimiliter Auguſtini. Anima ẽ
quedam racionis particeps regendo corpori acco
modata. Sexta ſumitur ex Geneſi. Anima eſt de
iforme ſpiraculum vite. Septima eſt Senece. A
nima eſt ſpiritũs intellectualis in ſe et in corpore
ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffini
cionem notificatur anima prout eſt ſpiritus. Per
ſecundam et terciam vt eſt anima. Copulatur em̄
anima et vnitur corpori vt motor mobili. et ſic eſt
ſecunda: et vt perfectio perfectibili. et ſic eſt tercia
Per alias vero quatuor que ſequuntur diffinitur
vt anima et ſpiritus. Ita ꝙ quarta eſt per compa
racionem ad creaturas generaliter. Quinta per
comparacionem ad corpus quod perficit. Sexta
per comparacionem ad deum tanq̄ ad ſuam cau
ſam efficientem. Septima per comparacionem ad
deum vt finem ſuum vltimum. citra quem nõ po
teſt quietari.

De diuiſionibus potẽciarum anime
ſcd̃m mgrõs in quinqȝ mẽbra·xx·

Sequitur videre de diuiſione potenciarum
anime· quarum quadruplex eſt diuiſio· di/
uiſio vna eſt magiſtrorum in quinqȝ membra· ſci
licet ſenſualitatem· ſenſum· imaginacionem· raci/
onem· et intellectum· Senſualitas ſecundum ma
giſtros eſt illa potencia que ſentificat corpꝰ· et mo
uet ⁊ appetit ea que ſunt delectabilia corpori· et r̃
fugit nociua· Sẽſus eſt illa vis anime qua homo
cognoſcit res corporales preſentes· Imaginacõ eſt
vis anime qua homo intuetur res corporales ab/
ſentes· Racio eſt illa vis anime qua anima inter
bonum et malum et inter verum et falſum diſcer/
nit infra ſe· Intellectus eſt illa vis anime qua aĩ/
ma apprehendit res ĩmateriales et intelligibiles:
vt animam ãgelum et deum· Iſtorum quinqȝ mẽ
brorum ſufficiencia poteſt ſic ſumi· Anima eſt
quaſi duo ſicut dicit Auguſtinus· Eſt enim ani/
ma et ſpiritus· Anima inq̃tum corpus perficit ⁊
viuificat· Spiritus inq̃tum ſine corpore cõſidera
tur et ſeparata perdurat· Secundum vero ꝙ eſt
anima comparatur ad corpus et corpꝰ ad animã
Et ſic cõgruit anima corpori· et aptatur ei vt in/
fluat ei ſenſum et vitam· Et hec potẽcia dicit᷑ ſen
ſualitas· Congruit eciam corpus anime et apta/
tur ei vt per corpꝰ perſpiciatur quãtũ ad ĩferiorẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

et hec potencia dicitur ſenſus. Senſus autem eſt duplex: ſciz interior qui dicitur imaginacio. et exterior qui dicitur ſenſus. vt viſus fit per oculum. auditus per aurem. Ipſa vero anima inquãtum ſpiritus dicitur. recte habet aſpectum vnum rſpectu inferiorum. et alium reſpectu ſupeiorum ſecũdum ꝙ dicit Augg. ꝙ anima habet duas partes ſcilicet vnam ad ſuperiora reſpicientem. et aliam ad inferiora. Inferiorem magiſtri dicunt racõem: ſuperiorem vero dicunt intellectum.

De diuiſione potenciarum aĩe ſecundum nãles in tria membra. xxi.

Secũda diuiſio anime ſecundum natuãles ẽ in tria membra. ſecundum em̃ ꝙ anima cõparatur ad actus tres ſunt anime potencie ad actum triplicem ordinate. Tres em̃ ſunt actus pmi ipſius anime. ſcz vegetari. ſentire. et rõcinari. et ſecundum hoc diſtinguitur triplex anime potencia. ſcilicet vegetabilis. ſenſibilis. et rõcinabilis. Nota tamen ꝙ vegetabilis eſt anima in plantis. Senſibilis eſt anima in brutis. rõnalis eſt in hominibus. In homine vero non ſunt tres anime. ſed ſunt dicende tres potencie in vna anima. Vegetabilis appetit eſſe. ſenſibilis bñ eſſe. rõnalis optime eſſe. Vegetabilis diuidit in gñatiuam et nutritiuam. Generatiua eſt ad conſeruacionem eſſe

vniuerſalis· ſcilicet ſpeciei· Nutritiua eſt ad cōſer/
uacionē eſſe ſingularis ſcilicet indiuidui. Nutriti/
ue duplex eſt actus ſcilicet nutrire· iſte actus ſem/
per eſt neceſſarius: alius augmentare· et iſte ſolū
eſt neceſſarius vſqꝫ ad rei complecioēm· Vnde nu
triuntur animalia non tamen ſemper augmentā
tur. Vis ſenſibilis diuiditur in apprehenſiuam et
motiuam. Apprehenſiua diuiditur in ſenſum par
ticularem· et· ſenſum communem ſiue ī ſenſum ex/
teriorem et interiorem. Senſus particularis ex/
terior· diuiditur in quinqꝫ ſenſus· ſcilicet viſum·
auditum· guſtum· ꝛc̄. Circa quos neceſſario tria
requiruntur: ſcilicet bonitas organi· diſpoſicō me
dij· et preſencia obiecti. Organum viſus ſunt pu/
pille oculorum. Organi tactus neruí corporis· et
ſic de alijs· Iſta organa deſcēdunt ab anteriori ꝑ/
te cerebri. Quidam enim ē neruus qui dicitur ob/
ticus deſcendēs ad pupillas et ratificatur in du/
as partes· et ſic de alijs organis. Organum tactꝰ
eſt in corpore. Obiectum viſus eſt color et eius dif
ferencie· et ſic alijs ſenſibus obiecta ſunt. Nam ob
iectum odoratus eſt odor et eius differencie. Obie
ctum tactus ſunt qualitates elementares· vt cali/
dum et frigidum humidum ꝛc̄· rarum· denſum·
leue· graue· aſperum et lene. Media ſenſuum ſunt
hec· aer aqua· et quodlibet corpus diaphonū. id eſt
trāſparēs illuīnatū. in viſu mediū eſt aer extior:

et interior eſt medium in auditu· Auris enim cõ
caua in concauitate habet aerem intrinſecum ſibi
cõnaturalem· Vapor per aerem delatus eſt medi/
um in odoratu· Res enim odifera quaſi fumum o/
doriferum euaporat: ex quo aer immutatur defe/
rens odoratui odoratum· Humor ſaliualis eſt me
dium in guſtu· Caro medium eſt in tactu· Interi
or ſenſus diuiditur in tres partes ſecundum tres
partes cerebri· que ſunt anterior: in qua eſt ima/
ginacio· Media in qua eſt eſtimatiua· Poſtrema:
in qua memoratiua· Aliquando dicitur imagina
cio ſenſus cõmunis· aliquando imaginacio· aliq̃n
do fantaſia· Senſus communis dicitur: inq̃tum
ibi cõcurrunt ſenſus particulares quinq; · tamq̃
linee ad centrum ibiq; ligantur· Imaginacõ dici/
tur· inq̃tum repreſentat formas prius acceptas a
particularibus ſenſibus q̃uis abſentes· Fanta/
ſia dicitur inq̃tum poteſt componere formas no/
uas ſecundum ſimilitudinem eorum que percepit
per ſenſus particulares· Eſtimatiua eſt illa vis·
ſecundum quam dicimus ſagacitatem vel pruden
ciam in brutis: vt in vulpe ſiue in aliis in appetẽ
dis delectabilibus et refugiendis nociuis· Itẽ me/
moria eſt vis illa que cõſeruat ſiue retinet formas
ſenſibilium ſpecierum· Vis ſenſibilis motiua eſt
motiuum ſecundum locum mouẽs vniũſaliter mẽ
bra corporis vt caput brachia et armos· Motiua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

pedum dicitur greſſibilis: quia ſecundum eā mo/
uetur animal motu progreſſiuo. Vis racionalis
diuiditur in intellectum ſpeculatiuum. qui exer/
cetur in cōtemplacione veri: et practicum: qui in
opacione boni. Secundum hanc duplicem radicē i
tellectiuam dicūt vita actiua et cōtemplatiua.

De diuiſione potenciarum aīe ſecun/dum theologos et nāles. xxij.

Tercia diuiſio ſecundum theologos et natuā
les potēciarum anime eſt hec. Potēciarum anime
alia corporalis id eſt corporis regitiua. Alia ſpi/
ritualis. Corporis regitiua diuiditur in anima/
lem vitalem et naturalem. Secundum has vires
anima regit corpus. Vis animalis ſecundum me
dicos eſt in cerebro. vitalis in corde. naturalis in
epate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam et
motiuam. De cognitiua ſupra dictum eſt. Moti/
ua diuiditur in cōcupiſcibilem et iraſcibilem. Mo
tus enim animalis aut eſt in malo nociuo: et di
citur motus fuge qui eſt ab iraſcibili. Aut eſt ad
bonum delectabile: et talis motus eſt a cōcupiſci
bili. Vis vitalis eſt vita motiua aeris in corpore
animalis per arterias vnde eſt pulſus. Tanti eñi
caloris eſt cor. qꝫ niſi refrigeraret aere attracto ꝑ
inſpiracōem et emiſſo per reſpiracōem aiāl morē/
tur. Hec eadem vis eſt motiua ad vocem forman
dam eo modo quo format vox illitteralis. vt vox

auium et animalium. Vis naturalis comprehen/
dit nutritiuam et gñatiuã. ſed nutritiua eſt ad cõ
ſeruacionem nature ſingularis. generatiua ad cõ/
ſeruacionem nature vniuerſalis. Nutritiue virtu
ti alie quatuor deſeruiunt. ſcꝫ appetitiua que ap/
petit nutrimentum. Digeſtiua que ſeparat cõue/
niens et non conueniens in alimento. Retentiua
que tranſmittit ad ſingulas partes corporis quod
eſt conueniens in nutrimento. vt ſubã deperdita
reſtauretur. Expulſiua autem expellit quod ĩ nuť
mẽto fuit ſuperfluũ inconueniens et nociuum.
Spiritualis autem vis. id ẽ ſpiritus regitiua di
uiditur ſecundum naturam intellectiuam et af/
fectiuam. Aliquando ſecundum officia cum diui/
ditur racio in ſuperiorem et inferiorem partem.
Aliquando ſecundum ſtatus vt cum diuiditur in
intellectum practicum et ſpeculatiuũ. Speculati
uus intellectus extenſione fit practicus dum con/
iungitur voluntati et operi. Aliquando ſecũdum
aſpectus. vt cum cognitiua diuiditur in racionem q̃
aſpicit ad inferius. et in ĩtellectum qui aſpicit ad
par. et in ĩtelligẽciã que aſpicit ad ſuperius. Ali/
quando ſecundum actus. vt cum fit diuiſio in ĩuẽ
tiuam et diiudicatiuã. Inuenire et iudicare ſunt
actus potencie cognitiue adinuicem ordinati. Ali
quando ſcđm differencias. vt cum diuiditur in a/
gentem et poſſibilem. Nã prima drã vtitur aĩma

ad abſtrahendum · ſcd'a ad recipiendũ. Aliqñ ſcdm
diu'ſos modos modificandi : et ſic eſt dr̃a volunta/
tis · vel appetitus in naturalem et deliberatiuã ·
·Prima eſt diuiſio pncipalis in intellectũ et affec/
tũ · ſiue in cognitiuã et affectiuam · ſiue in rõem z
voluntatẽ · Voluntas diu'ſis modis accipitur ·
Dr̃ enim aliqñ potencia : et ſic diffinitur ab An/
ſelmo · Volũtas eſt inſtrumentũ ſeipſum mouens
Dr̃ aliqñ actus ſiue motus potẽcie : et ſic diffinit'
ab Augg in li · lxxxiij · q · Dicitur eñi volũtas voli
tũ · vt cum dicit aliqs · hec eſt volũtas mea Sex ac
tus ſunt ad voluntatẽ liberam ptinẽtes · ſcz · cõſiliũ ·
iudiciũ · ſnĩa · electio opacio · et vſus · Liberũ liberũ
arbitriũ vult : ecce volũtas · Inquirit et ſcrutatur :
ecce conſilium · Judicat · ecce iudicium · Diſponit :
ecce ſentẽcia · Eligit · ecce electio · q̃ duobus placẽti
bus alterũ ſolet poptare · Impetũ facit · ecce opus
·Agit · ecce vſus · Rõ quoqz habet actg · duos p quos
dirigit' in finẽ veri · quorũ vng pcedit cognoſcẽ · et
dr̃ racõcinacio · q̃ ſic ab Augg diffinit' Rõcinacio ẽ
racõnis inquiſicõ · Huic racõcinacioni inſitum eſt
ingeniũ · qd' ſic diffinit' ab Augg · Ingeniũ ẽ illa
vis aĩe ſiue ĩtẽcio q̃ ſe extẽdit aĩa z exercet ad ĩcog
nitorũ inq̃ſicõem · Alig actus eſt ipſũ verũ cognoſ
cẽ · qd' ẽ aſpectg vei · et ſcdm hoc diffinit' rõ ab Au
gg · Rõ eſt aĩ aſpectg q̃ p ſeipſũ verũ intuet' Habet
et alios tres actus p quos dirigitur in finẽ boni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

·Primus eſt boni et mali diſcrecio ·ſiue boni et me
lioris. Secundus eſt diſcrecione facta boni et me/
lioris electio. Tercius eſt dilectio. De hijs trib9
dicit Auguſtinus. Racio eſt anime aſpect9 quo bo
num et malum diſcernit. virtutes eligit. et deum
diligit.

De diuiſione earundem ſcd̃m Augu/ ſtinum. xxiij.

QVarta diuiſio potenciarum ponitur ab Au
guſtino in libro de ſpiritu et anima: que fa
cit ad maiorem euidenciam predictorum. Diſtin/
guit autem vires anime in racionalem. cõcupiſci
bilem. iraſcibilem. Per racõnalem eſt anima ha/
bilis ad aliquod cognoſcendum infra ſe. ſupra ſe.
in ſe. iuxta ſe. Cognoſcit deum ſupra ſe. ſe in ſe. ã
gelum iuxta ſe: et ambitum celi infra ſe. Per cõ/
cupiſcibilitatem et iraſcibilitatem habilis eſt ani/
ma affici ad aliquod appetendum et fugiendum.
ſeu odiendum. De racionabilitate omnis ſenſus a/
nime naſcitur. Et de cõcupiſcibilitate et iraſcibili
tate omnis affectus. Affectus vero quadriparti/
tus eſſe dinoſcitur: dum de eo quod amamus iam
gaudemus vel gaudendum ſperamus· Vel cum de
eo quod odimus iam dolemus vel dolendum metu
imus. Et ob hoc de cõcupiſcibilitate gaudium et
ſpes. de iraſcibilitate vero dolor et metus oriun/
tur. Qui quidem q̃tuor affectus aĩe omnium ſũt

viciorum atqȝ virtutum quaſi quedam principia
et cōmunis materia. Affectus ſiquidem omni ope
ri nomen imponit. Notandum vero ꝙ ſenſus ani
me virtutes apprehenſiue dicuntur ſiue cognitiue·
que a racionabilitate oriuntur. Quinqȝ autē ſunt
progreſſus ad ſapienciam: ſcilicet ſenſus. imagi /
nacio. racio. intellectus. intelligencia. Senſus enī /
eſt vis anime que rerum corporearum corporeas
recipit formas. ſed p̄ſentes. Ymaginacō eſt ea vis
anime que rerum corporearum percipit formas.
ſed abſentes. Senſus namqȝ formas accipit in ma
teria. imaginacō vero extra materiam. Et ea vis
que exterius formata ſenſus dicitur: eadem vſqȝ
ad intimum producta imaginacō vocatur. Racio·
eſt eadem vis anime que rerum corporearum for /
mas. naturas. differencias. propria et accidenci
a omnia percipit incorporea: ſed non extra corpo
ra niſi racōne ſubſiſtencie. Abſtrahit enim a cor /
poralibus que fundantur in corporalibus. non ac
tione ſed cōſideracōne. Intellectus eſt ea vis ani
me que inuiſibilia percipit: vt angelos. demones
animas. et omnem ſpiritum creatum. Intelligen
cia eſt ea vis anime que immediate ſuppoītur de /
o. Cernit ſiquidem ipſum ſummum verum bonū
et vere incōmutabile. Sic igitur anima ſenſu per
cipit corpora: imaginacōne corporum ſimilitudi /
nes: racōe corporum naturas: intellectu ſpiritū

creatum · intelligencia ſpiritum increatū Ad ima
ginacionem que dicitur ſenſus communis. et
fantaſia pertinent ea que vident in ſompnis dor/
mientes De quibus dicit Augg. ꝙ omnium que
ſibi videntur videre dormientes quinqꝫ ſunt gene
ra: ſcꝫ oraculum. viſio. ſompniū. inſomnium. fan
taſma Oraculū ē cū ī ſomnis apparet āgelꝰ vel a
liqua grauis perſona vel ſacerdos vel eciam deus·
aliquid euenturum aperte vel non euenturum fa/
ciendum aut vitandum denūciat Viſio eſt cum id
quodquis videt eodem modo quo aꝑpaēbat euenit
Somnium eſt figuris tectum et ſine interpretaci/
one intelligi non poteſt Inſomnium eſt quando
id qđ vigilantem fatigauerat ſe ingerit dormienti:
ſicut eſt cibi cura vel potus. vel aliqua ſtudia vel
artes vel infirmitates. ſecundum naturam ſtudi/
a que quiſqꝫ exercuit ſomniat et ſolitarū arcium
ſimulacͬ in preſencia mentis impſ̄ſa retinentur:
et iuxta infirmitatum diuerſitates. diūſa accidūt
ſomnia: et ſecundum morum et humorum varie/
tates variantur et ſomnia Alia vident ſanguinei·
alia colerici: et ſic de aliȷ̈s. Fantaſma eſt quando
quis vix dormire cepit et adhuc vigilaē ſe eſtimat:
et videtur aſpicē irruētes ī ſe vel paſſim vagātes
formis diſcrepātes et varias letas ă turbulentas
ꝑſonas In hoc gn̄e ē phialtes q̄ opinant᷑ vulgaēs
inuadē dormientes vel oꝑprimere ǧeſcentes: quod

nichil aliud eſt ꝙ fumoſitas quedam aſcendens ad cerebrum a ſtomacho vel a corde vim cōprimens a nimalem.

De quo eſt anima. xxiiij.

Colligitur ex dictis iam prius: ꝙ ānima eſt ens viuens et intelligens. ac libertate vtēs Forma quidem eſt ens non a ſeipſa. nec a diuina natura: ſed a deo per creacionem de nichilo in eſſe deducta. Forma autem viuens eſt non ex natuā extrinſeca. ſed ex ſeipſa ñ vita mortali ſed perpetua Forma vero intelligens non tm̄ creata ſed eciā creatricem eſſenciam: ad cuius imaginem et ſimilitudinem facta eſt. Imago autem nominat conformitatem in quantitate. ſimilitudo vero cōuenienciam in qualitate. Imago namq; dr̄ quantum ad configuracionem: et illa importat figuram que eſt quantitas in qualitate. et qualitas in quantitate Similitudo vero dicitur rerum differencium eadem qualitas Ex hac primaria differencia triplex modus diſtinguendi inter imaginem et ſimilitudinem aſſignatur ſecundum Hugonem. Imago enim reſpicit figuram. ſimilitudo naturam. Alius ē modus dicendi. qꝛ imago ē in n̄alibꝫ. ſilitudo ī gratuitis. Tercius modus ſcd̄m Augꝰ. ē ꝙ imago eſt in potencia cognoſcēdi: ſilitudo in pō diligendi Hec vltīa drā eſt ꝑ appropriacioēm ꝑ eo ꝙ in imagine q̄ eſt ꝑ creacionē due ſūt potēcie ex ꝑte

coguitiue. ſcilicet memoria et intelligencia. Et ex
vna parte affectiue. ſcilicet voluntas. Econtra eſt
in ſimilitudine que eſt per treacionem ſiue iuſtifi/
tacōnem. quia due ſunt virtutes ex parte affecti /
ue. ſcilicet ſpes et caritas: et vna ex parte cogniti/
ue ſcilicet fides. Et ideo ponitur imago in poten/
cia cognitiua Similitudo vero in potencia affecti
ua. Diffinitur autem imago ab Hilario libro de
Sinod̄ ſic. Imago eſt eius rei ad quam imagina/
tur ⁊ species indifferens. Eſt autem anima forma
libertate vtens. quia ſemper eſt libera a coactione
Hec autem libertas a coactione nichil aliud eſt ꝙ
facultas racionis et voluntatis que ſūt anime po/
tencie principales. Hec autem libertas conſurgit
ex deliberacōne preambula et voluntate adiuncta
Et cōmuniter liberum arbitrium dicitur De quo
videndum eſt quantum ad diuerſam diffinicōnē.
et quantum ad diuerſam nominacōnem. A philo
ſopho ſic diffinitur. Liberum arbitrium eſt libe /
rum de voluntate iudicium. Ab Auguſtino ſic. li
berum arbitrium eſt cōſenſus ob voluntatis ina /
miſſibilem libertatem et racionis īdelectabile iu/
dicium. A Bernardo ſic. Liberum arbitrium eſt
facultas racōnis et voluntatis qua bonum eligi /
tur gracia aſſiſtente vel malum eadem deſiſtente.
Ab Anſelmo ſic. Liberum ārbitrium eſt poteſtas
ſeruādi rectitudinem propter ſeipſam Poteſt cū

liberum arbitrium cōſiderari quantum ad actum
obiectum et finem vltimum. et ſic diffinitur ab
Auguſtino: quantum ad actum: et ſic a Bernar
do in tercia diffinicione predicta. quantum ad a/
ctum et obiectum et ſic ab Anſelmo. Determina/
tur autem hec potencia a magiſtro. Sentenciarū
eſſe libertas a coactione ſiue neceſſitate a culpa et
miſeria. A Bernardo vero libertas arbitrij cōſi/
lij et beneplaciti. a magiſtro priuatiue. a Bernar
do poſitiue. Conſiderari enim poteſt libertas iſta
quantum ad eſſe. ⁊ ſic dicitur a magiſtro libertas
a coactione priuatiue. a Bernardo liberi arbitrij
poſitiue. Item quantū ad bene eſſe ad quod requi
ritur duplex bonum rectificans ſiue ordinans. et
bonum delectans ſiue quietans. Et excluditur du
plex malum. ſcilicet malum deformans et malum
affligens. Reſpectu mali deformātis dicitur a ma/
giſtro libertas a culpa priuatiue. reſpectu boni rec
tificantis dicitur a Bernardo libertas cōſilij po
ſitiue. reſpectu mali affligētis dicitur a magiſtro
libertas a miſeria priuatiue: reſpectu boni quie/
tantis dr̄ a Bernardo libertas. cōplaciti.

De condicione hūani corporis. xxv.

SEquitur videre de natura compoſita. hoc ē
humana quantum ad corpus. Fuit autē
corpus primi hominis de limo terre conditum et
ſubiectum anime et pporcionabile ſuo modo q̄tū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ad equalem complexionem et quantum ad pulcri
tudinem et multiformem organiſacionem et quā/
tum ad ſtature rectitudinem. Quamuis enim a/
nima et corpus multum diſtent: tamen infimum
ſpiritus et ſupremum corporis ſunt vnibilia mi/
ro modo. Spiritus enim racionalis ſiue anima/
lis habet potenciam viuificandi. potenciam vege/
tandi et potenciam ſenſificandi. Corpus vero ha/
bet complexionis equalitatem. organorum multi
formitatem et ſpirituum ſubtilitatem ſecundum
triplicem differenciam. Habet namque ſpiritum vi
talem. ſpiritum naturalem et animalem. Compa
rādo igitur cōplexiōis equalitatē ad pōm viuifi/
catiuā p mediū ſiue vinculū ſpūs vital' optimus ē
nexus. Cōparando eciā organiſacionis perfectioē
ad pōm vegetatiuam et ſenſitiuam mediante ſpū
animali et naturali: optima eſt proporcio et mira
bilis connexus. Unde ſicut terra et ignis quāuis
multum diſtent: duplici tamen medio connectun
tur: vno quod magis communicat cum igne: alio
quod magis communicat cum terra. Sic eſt in p
poſito intelligendum. Rurſus quoniam anima tā
q̄ ad beatitudinem ordinata et habilis tendit ſur
ſum. Corpus eciam habet rectitudinem ſtature.
et caput ſurſum erectum vt ſit rectitudini ſpiritus
atteſtetur. Fuit eciam anime corpus ſubicibile
et ſubiectum: ita q erit obtemperans ſine rebelli

one. vegetabile ſine defectione. propagabile ſine li
bidine. Unde datus eſt ſibi paradiſi locus/in tran
quillam habitacionem Datū ei lignum vite. ad cō
tinuam vegetacionem ¶Formata eſt mulier de la/
tere viri in cōſorcium et adiutorium/ad īmacula/
tam ꝓpagacionem ¶Et quia homo ex hoīe eſt ſicut
et in ceteris ſeminaliter ꝓpagatis: ideo de racioē
ſeminali eſt aliquid dicendum ¶Nō igitur/ꝙ cauſa
et cauſalis racio cōis/eſt ad principium extrinſe/
cū et intrinſecum: tamen diſtingui vt cauſa ⁊ pūt
cauſalis racio accipiatur/ quātum ad principium
increatum Semen et racō ſeminalis ꝙ̄tum ad p̄n
cipium creatū ¶Differunt autem/cauſa et racō cau
ſalis· quia cauſa dicit principiū productiuum: rō
vero cauſalis/dicit regulam dirigentem illud prin
cipium in opacione ſua ¶Similiter etiā differunt
ſemen et rō ſeminalis. Regula autē agentis incre
ati. eſt forma exemplaris vel ydealis ¶Forma aūt
agentis creati/eſt forma nālis: et ita rōes cauſales
ſunt forme ydeales vel exemplares: raciones ve/
ro ſeminales/ſunt forme nāles ¶et ſecūdum hoc pa
tet/ꝙ forme cauſales et primordiales ſunt idem re
differentes ſolum racione ¶Primordiales/dicūtur
per priuacionē prioris. cauſales per poſicionē po
ſterioris. Et p̄mordiales reſpiciunt deū vt p̄mum
p̄ncipiū: cāles reſpiciūt deū vt finē vltimū q̄ eſt cā
cārū· Silr̄ naturales raciones et ſeīales/ſunt idem

re non autem racione: quia ſemen dicit vt ex quo. Natura vt a quo. Racō ſeminalis attenditur inq̄tum dirigit potenciam nature: vt ex aliquo aliq̄d fiat. Vel racio ſeminalis reſpicit inchoacionem et virtutem intrīſecam que manet ⁊ operatur ad effectus productionem. Naturalis vero racio cōcernit producētis ad productum aſſimilacōem et modi agendi aſſuetudinē.

De toto homine ex corꝑe et anima cōſtituto. xxvi.

IAm tercio videndum eſt de toto homine ex anima et corpore cōſtituto. De quo doctrinaliter eſt tenendum. ꝙ homini datus eſt duplex ſenſus. ſcilicet interior ſiue mentis. et extĩor ſiue carnis. Datus eſt enim duplex motus: ſcilicet imperans in voluntate. et executiuus in corpore. Datum eſt ei duplex bonum: vnum viſibile. alterum inuiſibile. Datum eſt ei duplex preceptum: ſcilicꝫ nature et diſcipline. Preceptum nature. Creſcite et multiplicamini Preceptum diſcipline. de ligno ſciēcie boni et mali ne comedas. Datum eſt ei quadruplex adiutorium. ſcilicet ſciencie. conſciencie. ſindereſis. et gracie. Et ſic poteſt colligi ex predictis. ꝙ creatura mundi eſt quaſi quidam liber. in quo relucet repreſentatur et legitur trinitas fabricatrix ſecundum triplicem gradum expreſſionis: ſcilicet per modum veſtigij. per modū imaginis.

et per modum ſimilitudinis. Jta ꝙ racio veſtigij
reperitur in creaturis omnibus. Racio imagīs
in ſolis intellectualibus. Racio ſimilitudinis ī ſo
lis deiformibus Omnis enim creatura habens de
um vt principium: cōfiguratur ei per vnitatez ve
ritatem et bonitatem: et hoc eſt veſtigium/ habēs
deum vt obiectum/ ipſum capit per memoriam in
telligentiam et voluntatem: hec eſt imago/ habens
deum vt donum infuſum/ cōfiguratur ei per fidez
ſpem et caritatem. ſiue per vnionem tencionem et
perfectam dilectionem: et hec eſt ſimilitudo / Et
quia imago eſt expreſſa ſimilitudo: et hec in cre/
atura racionali ſecundum gradum tripliciter in
uenitur/ Ampliato nomine/ poteſt diſtingui ſplex
imago in creatura racōnali: qua exprimitur et re/
preſentatur trinitas fabricatrix. Eſt enim imago
creacionis/ que cōſiſtit in tribus potencijs et in v/
nitate ſubſtancie: ita ꝙ memoria repreſentat pa/
trem. et ſic de alijs/ Subſtancia cum ſit vna ani/
me repreſentat diuine eſſencie vnitatem / Eſt
eciam imago creacionis/ que cōſiſtit in tribus vir
tutibus theologicis/ et vnitate gracie gratumfaci/
ētis: ita ꝙ fides repn̄tat prēm. ſpes filiū. caritas
ſpm̄ ſcm̄. et vnitas gratūfaciētis grē eſſencie vnita
tē. Eſt et imago glorificacōnis. q̄ cōſiſtit in tribus
dotibus glōſis. et vnitate glē: ita ꝙ aperta viſio fi
liū. ſecura tencō patrem. perfecta dilectio ſpm̄ ſcm̄.

et vnitas glorie vnitatē eſſencie repn̄tat. Prima i
mago eſt aīarum exeuncium a deo per creacionē·
Scd̓a eſt ad eum redeūcium ꝑ iuſtificacōem. Ter
cia eſt ꝓueniencium per glorificacōem. Prima dicit
igitur ꝓprie imago nature: et eſt angelorum oīm
et oīm rōnabilium creaturarū ſiue aīarum. Se/
cūda dr̄ ſimilitudo gracie: et eſt angelorum cōuer/
ſorum et aīarum iuſtarum· non aūt demonū nec
peccatorum hoīm. Tercia dr̄ deiformitas glorie:
et eſt ſanctorum et btārum aīarum. Hec autē tri/
a operatur tribus vicibus per ſingulos hoīnum
bonorū benignitas ſaluatoris.

De vnione naturarum in xp̄o· xxvij·

Viſo de bono tam increato· quod deus eſt·
et creato qd̓ mundus eſt: videndū eſt de bo
no ex vtroqꝫ coniugato: qd̓ eſt xp̄s. de quo viden/
da ſunt tria: ſcʒ naturarum ſociacio· graciarū ex
uberacio· penarū toleracio. Quantū ad naturarū
vnionē tenendum eſt de xp̄o· ꝙ in fine ſeculorum
qn̄ venit plenitudo temporis poſt legem nē et ſcꝑ/
ture· poſt pr̄iarchas et ꝓphetas quibus et ꝑ quos
fuit īcarnacio ipſa ꝛpromiſſa dignatꝰ eſt filiꝰ dei
īcarnari propter hoīes redimendos. Et tūc anglō
nunciante v̄gini marie incarnacōis miſteriū ꝑfici
endum in ipſa: virgo credidit· appeciit et cōſenſit:
et dn̄dit ſpūs ſcūs ſuper eā ad ſanctificandū et fe/
cūdandū: ꝯ virtute v̄go cōcepit filiū dei· quē v̄go

peperit et poſt ptū ūgo pmāſit / Cōcepit aūt / non carnē tantum / ſed eciā carnē aīatā et ūbo vnitā. et nulli pccō obnoxiam. ſed oīno ſcām et īmaculatā: rōe cuius dr̄ mater dei ūgo maria. Hanc autem ī/carnacionem / fuit tota trinitas opata / p quā qui/dem incarnacionem / facta ē aſſumpcio carnis a dei tate / z vnio deitatis cū carne viuificata ſpū rōnali / ſecundum potenciā vegetandi ſenciendi et intelli/gendi. In hac eciam incarnacōe / facta eſt vnio non in vnitate nē ſed perſone. non hūane ſed diuine. n̄ aſſumpte ſed aſſumentis. non perſone cuiuſlibet ſed perſone ſolius filij. Hec vero vnio tanta fuit ut faceret deum hominē / et hoīem deum: ita q quicqd dicitur de dei filio per naturam / dicitur de filio ho minis per graciam / et econuerſo: exceptis hijs in quibus exprimitur vnio / z excluditur negacio. Nō enim poteſt dici / q humana natura diuinam natu ram aſſumſerat vel vnierat. ſed q aſſumpta fuit z vnita. Similiter / non poteſt dici q filius dei incepe rit eſſe. Hoc enim negatur de aſſumente. ſed vere dicitur de aſſūpto.

De perfectione grāꝝ in xpō. xxviij.

De perfectione graciarum in xpriſto / tenen/dum eſt. q in xpriſto / a ſui concepcione fuit plenitudo omnis gracie. Et quantum ad graciaꝫ ſingularis pſone. et quātū ad grām capitis. et q̄/tū ad grām vniōis. ita q p grām ſingulais pſone

habuit omnis peccati immunitatem· Et quantū
ad actum / et quantum ad poſſe · qua nec peccauit·
nec peccare potuit. Quantum ad graciam vniōīs /
dignus eſt non ſolum felicitate glorie · verum eciaꝫ
adoracione latrie · que eſt cultus reuerencie ſoli de
o debite. Per graciam vero capitis / influit motum
et ſenſum in vniuerſos qui ad eum accedunt per
fidem rectam vel fidei ſacramenta · ſiue aduentum
eius preceſſerunt ſiue ſecuti ſunt. Xpriſto enim ī
ſe cōſiderato / inquantum eſt ſingulare aut indiui /
duum / gracia competit ſanctificans · ipſum et con /
firmans / quam vocamus graciam ſingularis per /
ſone. In comparacōne autem ad xpriſtum vnitum ·
competit ei gracia vnionis / racione cuius habuit
naturam ſuperiorem et inferiorem · diuinam ſcili
cet et humanam · adorabilem et adorātem. In cō /
paracōne autem ad corpus miſticum / competit ei
gracia capitis · ideo ſicut caput habet in ſe ſenſuū
plenitudinem · et ceteris membris eſt cōforme · et
preſidet et preſtat influenciam membris ſibi con /
nexis · ſic xpriſtus habens in ſe gracie ſuperhabū
danciam / nobis cōſimilis in natura · ceteīs ſanctis
ſanctior accendentibus ad eum / et ſecundum ſe vi /
uentibus / vt membra · capiti īfluit graciam et ſpi
ritum · quo fit ſenſus et motus in ſpiritualibus ·
ſenſus inq̄ cognicōnis et veritatis · motus autem
caritatis et dilectionis·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

¶ De perfectione ſapiencie in eodem. ſectio viceſimanona.

Dicto de plenitudine gracie xpriſti in affe/ctu: dicamus de plenitudine ſapiencie in ī/tellectu. ¶ Vbi eſt tenendum. ꝙ in verbo incarnato fuit omnis ſapiencie plenitudo. nedum quantum ad cognita: verum eciam ad modos et differēcias cognoſcendi. ¶ Fuit in xpriſto cognicō ſempiternalis ex parte deitatis: cognicō ſenſibilis ex parte ſenſualitatis et carnis: cognicō ſciēcialis ex parte mentis et ſpiritus. ¶ Et hec fuit triplex. Vnde q̄dam per naturam. quedam per graciam. quedam per gloriam. ¶ Habuit ſapienciam vt deus. ſapienciam vt homo. vt comprehenſor. vt viator. vt per/fecte illuſtratus per graciam. vt recte formatꝰ ꝑ naturam. ¶ Et ita in vniuerſo fuerunt in xpriſto quinqꝫ modi ſciendi aut cognoſcendi. ¶ Primus ſe/cundum diuinam naturam: et ſecundum hunc nouit omnia actualia et poſſibilia finita et infinita: cognicōne actuali et comprehenſiua. ¶ Secundus ē per gloriam: et hoc modo nouit omnia actualia. finitaqꝫ cognicōne actuali. infinita vero cognicōne habituali. ¶ Tercius eſt per graciam: et hoc modo cognouit omnia ſpectancia ad humani generis redemcōnem. longe excellencius ꝙ̄ aliquis pro/phetarum vel āgelorum. ¶ Quartus ſecundum naturam integram: cuiuſmodi fuit Adam. Et hoc

modo que ſpectant ad mundanam machinam con
ſtruendam melius ꝙ̄ ipſe adam. Quintus ſecun/
dum ſenſibilem experienciam. et hoc modo nouit
omnia que venerunt ad organa ſenſuum: ſecūdum
quem modum dicitur ꝙ didicit ex hiis que paſſꝰ
eſt obedienciam. Debuit autem in xpriſto eſſe iſte
quintuplex modus. Nam res habent eſſe in eter/
na arte: in humana mente. et in proprio genere.
In arte cognouit res per naturam deitatis ꝛ per
graciam comprehenſionis. In mente cognouit res
per habitum naturalem ſiue innatum ſicut noue/
runt adam et angeli. Per habitum gratuitum et
infuſum: ſicut norunt ſancti dei per ſpiritum ſan
ctum illuminati. In proprio genere cognouit via
ſenſus ac memorie et experiencie. que in nobis fa
cit incognitam rem cognoſci. In xp̄o autem rem
ſecundum vnum modum cognitā fecit per alium
modum eſſe notam.

De plenitudine ſui meriti xxx.

Videamus igitur de plenitudine meriti xp̄i:
quā habet ex opere et effectu. Fuit aūt in
xpriſto omnis meriti perfectio et plenitudo. Pri/
mo quantum ad eum qui merebatur. quia non tā
tum erat homo ymmo eciam deus. Secundo quā
tum ad tempus in quo merebatur. quia ab in/
ſtāti concepcionis vſqꝫ ad horam mortis. Tercio
q̄ntum ad id quo merebatur ꝓpter ꝑfectiſſimum

habitum caritatis / ⁊ excellentiſſimū caritatis ſiue
ũtutis exercitiũ ī agendo. orādo .paciēdo. Quar
to quantũ ad eum cui merebatur: quia non tātum
ſibi ſed eciam nobis: immo omnibus iuſtis. Qñ/
to ad id qd᷒ mebreatur nobis: quia non tantũ glo/
riam verum eciam graciam et veniam: non tan/
tum gloriam ſpũs. verum eciam ſtolam carnis et
apercionem ianue celeſtis. Sexto quantum ad id
quod merebatur ſibi: quia licet non meretur glori
ficacionē mētis quā iam habebat: mēbatur tamē
ſibi acceleracionem reſurrectionis et glorificacio/
nem nominis et dignitatem iudiciarie poteſtatis
Septimo quantum ad modum quo merebatur.
Cum enim dicatur mereri tripliciter: ſcilicet vel
de indebito faciens debitum. vel de debito faciens
magis debitum. vel de debito vno modo facere de/
bitum alio modo. omnibus hijs modis meruit no
bis xpriſtus: Tercio modo tantum meruit ſibi fa
ciente hoc plenitudine ſpiritus ſancti: qua fiebat
ꝙ xpriſtus erat beatus et in ſtatu merendi: ita ꝙ
ſupra eius meritum oīa noſtra meīta pñt fundaī
Cum in xpriſto ſiquidem fuerit plenitudo gracie
in affectu. et plenitudo ſapiencie in intellectu: ne
ceſſe fuit ꝙ in xpriſto fuerit plenitudo et perfecti
o meriti ſcd᷒m omnem modum plenitudinis.

De tolerancia paſſionis eius. xxxi.

CIrca toleranciam paſſionum nota/ ꝙ nō tā
tum xpriſtus ſumpſit humanam naturam:
ſed eciam circa naturam aſſumpſit duas penalita
tes corporales: vt famem ſitim· laſſitudinem. As/
ſumpſit eciam et ſpirituales: vt triſticiam gemi/
tum et dolorem· et timorem· Nec tamen omnes aſ
ſumpſit corporales: ſicut ſunt defectꝰ egritudinū
multiformium· Nec omnes ſpirituales: vt ſunt ig
norancia/ et rebellio ſpiritus ad carnem et econuer
ſo/ nec eas qualitercumqꝫ aſſumpſit: quia ſic neceſ
ſitatem paciendi aſſumpſit· vt nichil pati poſſet
inuite· nec ſecundum deitatis voluntatem· nec ſe/
cundum voluntatem racōnis: licet paſſio fuerit cō
tra voluntatem ſenſualitatis et carnis/ In natuā
paſſibili ſic aſſumpta/ paſſus eſt paſſione genera/
liſſima/ quantum ad naturam humanam: quia nō
ſolum ſecundum omnia membra corporis princi/
palia: verum eciam ſecundum omnem anime po/
tenciam/ licet nichil pati poſſet ſecundum diuinaꝫ
naturam. Paſſus eſt eciam paſſione acerbiſſima·
tum propter cōplexionis equalitatem· tum ob ſen
ſuum viuacitatem· tum ob ſuſpendiꝭ continuitatē·
tum· quia doluit propter vulnera vt paciens· tum
quia doluit propter noſtra delicta vt compaciens
Paſſus eſt eciam paſſione ignominioſiſſima· quia
ſupplicium latronum· ſcilicet crucem: et propter
conſorcium iniquorum/ Paſſus eſt enim paſſione

interemptoria/ſed viuificatiua/p ſeꝑacōnem aīme
a corꝑe·ſalua tamen vnione vtriuſqȝ cum deitate
//Anathema enim ſit/qui dicit filium dei naturam
quam ſemel aſſumpſit reliquiſſe ·/pacto miſterio
paſſionis/deſcendit ad inferos: tercia die rediẏt ab
inferis: corpus viuificatum in dotibus glorioſum
aſſumpſit ·/poſt xl·dies celos ſcandit: interiectis
decem diebus ſpiritum ſanctum miſit·

De ſacra ſcriptura quantum ad duo teſtamenta ·/xxxiẏ·

SEquitur videre de triplici xpriſti beneficio·/
et primo de doctrina ſacra: rōne cuius dicit
plenus veritatis ad homines veniſſe/Doctrinam
igitur ſacram/habemus cōſiderare quantum ad di
uerſitatem teſtamentorum/quantū ad gnalitatem
contentorum/quantum ad ſpecialitatem p̄ceptorū
Duo enim ſunt teſtamenta·/vetus qd̄ diuiditur
in quinqȝ legales·in decem hiſtoriales·in quinqȝ
ſapienciales·in ſex ꝓphetales·/Nouū eciam teſta/
mentum/qd̄ diuiditur in q̄tuor euangelia·Actus
apoſtolorum/xiiiẏ·Epiſtolas pauli·in ſeptē cano
nicas: habens eciam vnū librum Apocal·/Nouū
teſtamentum/et maxime quatuor euangelia q̄tuor
qualitatibus ſcd̄m rōnem cōtexunt: ſcȝ precepta·
mandata·teſtimonia et exempla ·/Precepta ſunt
ad declinandū a malis Mandata vero ad faciendū
oꝑa bona·Teſtimonia ad credendū vera. Exēpla

ad imitandum honeſta. timor intuitur preceptis.
fides roboratur teſtimonijs. ſpes erigitur exem/
plis. caritas cõſummatur mandatis ¶ Aſſignatur
autem differencia inter legem moſaycam et euan/
gelicam ſic quia lex moſayca dicitur lex figure pe
ne litteralis. occidẽs. timoris. ſeruitutis. oneris.
¶ lex autem euangelica dicitur lex veritatis. gracie.
ſpiritualis. viuificans. amoris. libertatis. facili/
tatis ¶ In lege quippe euangelica quatuor nobi/
liſſime cõditiones ſunt adiuncte: ſcilicet documen
ta inſtruencia. promiſſa incitancia. ſacramenta
adiuuancia. Conſilia pficiencia ¶ Agitur enim in
vniuerſo de ſeptem in ſcriptura ſacra: ſcilicet de
trinitate dei primo. de creatura mundi ſecundo.
de corruptela peccati tercio. de incarnacõne verbi
quarto. de gracia ſpiritus ſancti quinto. de medi/
cina ſacramentali ſexto. et de ſtatu finalis iudicij.
¶ Sunt autem in ſacra ſcriptura quatuor genera
pceptorum ¶ quedam cerimonialia vt non arabis
in boue et in azino ¶ ſacramentalia vt de vitula
rufa circumciſione et alijs ſacrificijs ¶ iudicialia
vt oculum pro oculo. dens pro dente ¶ moralia vt
vt ſunt precepta decalogi.

¶ De preceptis decalogi ¶ xxxiij.

PRecepta moralia cum fide ſunt ad ſalutem
neceſſaria ¶ in fide enim et moribus eſt ſa/
lus hominum poſita. ¶ Fuerunt autem deſcripta

digito dei viui/in duabus tabulis lapideis/in ſig/
num gemine caritatis diuine et humane. ¶Unde nō
duo: ſcilicet ordinacōnem. numerum ſiue ſufficien
ciam. ¶Ordinantur autem a Joſepho ſecundum or
dinem rei geſte/quinqꝫ in p̄ma : et quinqꝫ in ſcd̄a
·Ponit tria in prima/et ſeptem in alia. ¶Origenes
conſiderans materiam eorum q̄ ordinantur/diſtin
guit primum in duo: ſcilicet Non habes deos alie/
nos preter me: et non facies tibi ſculptile ¶in quo/
rum primo/ꝓhibetur adoracio ſtatue·habentis ſi/
militudinem cū aliqua creatura. ¶Duo vltima ſcd̄e
tabule non diſtinguit/reputans ea vnum : ſcilicet
Non cōcupiſces vxorem alienam : et nō deſideres
rem proximi tui. ¶Auguſtinus vero/conſiderans
finem ad quem precepta ordinantur. primum nō
diſtinguit·qꝛ vtrobiqꝫ ſcd̄m intencōnem ydolatria
ꝓhibetur·et ſic ponit tantum tria in p̄ma tabula
·Preceptum vero de cōcupiſcencia vxoris/et poſſeſ/
ſionis aliene. diſtinguit in duo·quia alio fine cōcu
piſcitur vxor ad vſum voluptatis. aliter res alie/
na ad vſum cupiditatis·et ſic ſeptem ponit in ſcd̄a
¶Auguſtinū igitur ſequendo/numerum ponamus
¶Trium preceptorum ſufficientia ſumitur penes
ſubiectum/qd̄ eſt triplex in nobis. ſcilicet·potencia
racōnalis/q̄ ordinatur ꝑ preceptum de adoracione
maieſtatis. ¶Potencia iraſcibilis q̄ ordinatᷣ ꝑ p̄cep
tum de ꝓteſtacōne veritatis/potēcia cōcupiſcibilis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

q̄ ordinatur ꝑ preceptū de ſabbatizacōne mentis. ſumma maieſtas reuerenda / reſpectu cuiꝰ eſt p̄mū preceptū. Summa veritas ꝯfitenda / reſpcū cuius eſt ſcdm preceptū / Summa bonitas diligenda / re/ſpectu cuiꝰ eſt terciū preceptū / Poteſt eciā ſumi penes obiectū / qd̄ triplex eſt in diuinis / Poteſt ſumi nichilominꝰ / penes actū intermediū / q̄ eſt triplex. Actus opis / qui exercet' in p̄mo mandato ꝑ actualem adoracōnem. Actus oris / qui exercet' in ſcdo ꝑ ſermocionacōnis ꝯlacōnem. Actus cordis / q̄ exercetur in tercio ꝑ affectualem dilectionē / nō poteſt enī bene ſabbatū. id ē requiē mentis celebrare / qui ꝑ cōtinuā quietem nō ſtudet om̄e peccatū mortale declinare. In ſcda tabula / ſeptē fuerunt precepta ad ꝓximū ordinantia. ſicut et p̄ma tria ad deum / quorū ſufficiencia ſic capit' / Ad ꝓximū habemus ordinari dupliciť / ſ. ꝑ beneficientiā / et ſic eſt p̄mū. ſcdo ꝑ innocenciā / et tripliciť nocere poſſumꝰ. ſcz actu opis. actu oris. actu cordis. Actu opis tribꝰ modis. ſcz in ꝑſona ꝓpria / et ſic dicit'. non occides. in ꝑſona cōiuncta / et ſic dicit' nō mechaberis. in re poſſeſſoria et ſic dicit'. Non furtū facies. In actu oris poſſumꝰ nocere ꝓximo / falſum cōtra eum teſ/tificando: et ſic dicit' Non falſum teſtimoniū dices In actu cordis / poſſumꝰ ei nocere dupliciter / ſ. in actu carnalitatis / et ſic dr̄. Nō cōcupiſces vxorē ꝛc̄ et affcū cupiditatis / et ſic dr̄ Nō deſideres rē ꝓxi.

De preceptorum ſumma. xxxiiij.

PRo noticia clariori preceptorum. Nota φ
preceptum eſt : ſcilicet nature diſcipline et
ſcripture Preceptum nature eſt duplex : ſcilicet
innatum et datum Primū eſt duplex Quoddam
reſpectu dei Quoddam reſpectu ꝓximi Reſpectu
dei eſt illud Deutronomij ſexto. Diliges dn̄m deū
tuum ⁊c̄ Reſpectu proximi eſt duplex. vnū eſt per
beneficienciam Mathei ſeptimo Quecūqꝫ vult ⁊c̄
Aliud eſt de innocencia Thimo. iiij. Qd̄ ab alio
oderis tibi fieri ⁊c̄ Preceptū datum eſt duplex.
vnū ad cōſeruacōnem indiuidui Geñ. ij. Ex omī
ligno paradiſi comede. Aliud eſt ad cōſeruacōnem
ſpeciei Geñ. ij. Creſcite ⁊c̄ Preceptū diſcipline ē
duplex Quoddā ad ꝓbacōnem obediēcie Geñ. ij.
De ligno ſciencie ⁊c̄. Quoddā ad ꝓbacōnem fidei
Geñ. xxij. Tolle filium tuū ⁊c̄ Precepta ſcṗture
ſunt in quadruplici differencia. Nam quedā ſunt
cerimonialia. quedā ſunt ſacramentalia. quedam
ſunt iudicialia. quedā ſunt moralia. Hec quatuor
genera fuerunt in veteri teſtamento multiplicata
numero vt q̄ſi non eſſent plures dies in anno nec
oſſa in hoīe φ p̄cepta danda dei populo Lex autem
euangelica ſuperueniens tamquā abbreuians et
cōſummans cerimonialia et ſacramētalia euacua
uit adimplendo. iudicialia tꝑauit auferēdo : mo-
ralia cōſummauit cōſilia ſalutifera adiciēdo Pūt

autem omnia precepta q̄ legimus in ſcriptura re-duci ad tria membra· vt dicamus ꝙ preceptū alid' eſt execucōis· ſicut eſt illud qd' implere tenemur ex dn̄i voluntate· Aliud ꝓbacōnis ſicut fuit preceptū abrahe vt immolaret filium in quo requiſiuit deꝰ non opus ſed ꝓmptitudinem voluntatis· Aliud ē inſtructionis ſicut quādo curabat dominus et mū dabat aliquos iubens ne vulgarent factum· Non eīn obligabat dn̄s curatos vt tacerent ſed inſtrue-bat vt de magnis opibus laudes nō captemus ·

De grā conſiderata in ſe quantū ad diffinicōnem· diuiſionē et oꝑacōnem Triceſimaquinta ·

Secundum beneficiū iheſu xpiſti dn̄i noſtri eſt gracia ꝑ racōne cuiꝰ dicit' plenus gracia adueniſſe · Eſt autem cōſiderare graciā in ſe et in comꝑatione ad habitus virtuales· In ſe poteſt cō-ſiderari gracia quantū ad diuerſitatē diffinicōnis diuiſionis· reꝑacōnis· oꝑacōnis Comꝑatur aūt gracia ad diuerſa et ſic diuerſimode diffinitur· · Comꝑatur eīn ad ſuum pricipium Gracia eſt di-uine miſericordie donum ꝑ qd' bone voluntatis eſt exitus· et hec eſt yſidori Itē comꝑat' ad ſubiectū ī quo ē et ſic eſt illa ſuꝑ ps· vt exhilaret faciē eius in oleo Gracia eſt quidā nitor anime ad cōſiliand' ſanctū amorē· Item ad ſuū oppoſitū comꝑatur et ſic diffinitur Gracia eſt iuſtificatio et reciſio pec-

catorum. Itē ad ſuū effectum et ſic eſt illa Criſoſt. Gracia eſt ſanitas mentis et dilectio cordis. Quāto compatur ad ſuū premiū et ſic eſt illa. Gracia eſt ſimilitudo glorie. Scd̄m has omnes compacōnes aſſignatur diffinitio magiſtralis talis. Gracia ē forma a deo data gratis ſine meritis gratū faciens habentem et opus eius bonum reddens. Inuenit̄ et alia ſed illa competit gracie gratis date. Gracia inquit eſt manifeſtacio ſpiritus ad vtilitatē. p̄mo Corintheorum xij. Diuidit̄ eīn grā multipliciter. ſcd̄m q̄ multiplicit̄ compat̄ Compata eīn ad ſuū p̄ricipiū a quo eſt: diuidit̄ in graciā p̄deſtinacōis. graciam vocacōnis. graciā iuſtificacōis et graciā magnificacōnis. Primo eīn deus graciam prepat. ſcd̄o affert. tercio cōfert. quarto cōplet. Compata autē ad ſubiectū in quo eſt diuidit̄ in graciā ſcd̄m triplicem potenciā: ſcȝ intellectiuam. affectiuā et opatiuam Et ſumitur a Bernd̄o. in li. de li. ar. Compata ad oppoſitum cōtra quod eſt diuiditur in graciā ꝓtectionis. liberacōnis et ſaluacōnis cō-tra quadruplex malum. ſcȝ pugne ſiue temptatio-nis. miſerie ſeu ꝑſecucōnis. culpe ſiue infectionis. ſequele ſeu damnacōnis. A primo ꝓtegit. a ſcd̄o liberat. a tercio extrahit. a q̄rto ſaluat. Et ſumit̄ ab yſaya tercio. ꝓteget dominus deus exercituū iheruſalem protegens et liberans tranſiens et ſal-uans. Comparata vero ad effectum ad quem eſt.

diuiditur in graciam preuenientem/et ſubſequen
tem·ſiue operantem et cooperãtem/Que ſunt due
differencie gracie/ſecundum effectus quos habuit
in voluntate/Dicitur enim gracia preueniens·q2
non eſt a libero arbitrio · ſed infunditur ab ipſo
deo /Subſequens vero dicitur vel cooperans/in
quantum iuuat liberum arbitrium reſpectu boni
operis eliciendi/Exprimitur autem gracia diuer
ſis vocabulis/ſecũdum diuerſas intencões nomi
nantium/Dicitur enĩ gracia gratis data Gracia
gratumfaciens Gracia operans/ et gracia coope/
rans·ſiue gratia preueniens/et gracia ſubſequens
/Accipitur enim gracia large Et ſic comprehendit
dona naturalia et dona gratuita·Accipitur minus
cõmuniter·et ſic cõprehendit graciam gratis datã/
et graciam gratumfacientem/et ſic dicit Bernũdg·
·ꝙ quedam gratia ſeminat cogitatum/et hec eſt grã
preueniens·/quedam ꝑficit bonum/et hec eſt grã
ſubſequens/dicit enim in libero arbitrio/ꝙ oꝑat²
in nobis deus cogitare· velle et ꝑficere·primũ ſine
nobis·ſecũdum nobiſcum·tercium ꝑ nos/Et nõ·
ꝙ gracia gratis data/cõmuniter dicit² a theologis
gracia· q̃ poteſt bonis et malis eſſe communis·et
plurificatur in homine ſecũdum munificentiam
largitoris/Gracia vero gratumfaciens/iuſtis con
uenit ſolum/qui caritate prediti ſunt/et eſt in vno
hoĩe vna ſola· tũ rõne vnius principij effectiui cui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

aſſimilat. tum racōne vnius ſubiecti ꝑceptiui qđ viuificat. tum racōne finis vltimi ad quē gradatī ordinat Nam totum hominē acceptum deo reddit. opus a libero arbitrio egrediens meritoriū facit. et ad ſummū bonū ꝑducit Accipit᷑ tercio gracia ſtricte et ſic cōprehendit graciā gratūfacientem et gloriam. et tunc preueniens eſt ipſa gracia et grā ſubſequens eſt gloria Et ſcđm hoc dicit Auguſtinꝰ libro de natura et gracia ꝙ gracia preuenit vt pie viuamus et ſubſequitur vt ſemꝑ cū ipſo viuamꝰ Capitur eciā magis ſtricte. et ſic dicit tantū grāꝫ gratumfacientem. et tunc gracia preueniens dicit effectum cōtra malum. ſubſequens bonū vel ad bonum. ita ꝙ preueniens dicit᷑ ſcđm ꝙ informat. ſubſequens vt mouet Eſt autē duplex effectus gracie. vnus in ingreſſu Alius in ꝑfectu. et ſic exponit Auguſtinꝰ libro de grā et natura. Hec autē gracia cum ſit vna multa tamen in anima facit. qꝛ ſponſam facit xpiſti filiā regis eterni. et templū ſpiritus ſancti Item animā purgat illuminat. et ꝑficit. viuificat. reformat. ſtabilit. eleuat. aſſilāt. deo cōiungit. acceptā deo facit. quare ipſa merito nomen gracie gratūfacientis ſortitur.

De grā in cōpacōne ad habitus gratuitos vt ſunt ꝟtutes in gn̄ali. xxxvi.

GRacia in cōpatione ad habitus virtuales in quos ramificat: ſunt in triplici drā Sunt

eũ habitus: ſcȝ virtutum. donorum. beatitudinū.
primi ſunt ad primos actus ſiue motus aīe : ſcd̄i
ſunt ad medios. tercij ad pfectos. Sunt enī qued̄
opera moralia vt credere . quedā media vt credita
intelligere . quedā poſtrema vt intellecta videre .
Itē primi ſunt reſpcū incipientiū. ſecūdi reſpectu
pficientiū. tercij reſpectu pfectorū . Item primi
ſunt ad potēcias aīe rectificandas. ſecūdi ad expe-
diēdas. tercij ad pficiendas. Primo igit̄ vidēdum
eſt de virtutibus . et pmo videamus tria in gnāli :
ſcȝ diffinicōnem. diſtinctionē et cōnexionē. Diffi
nitio eſt multiplex. Nam virtus capit̄ cōmuniter.
pprie et magis pprie. pmo capta cōprehendit mo
ralem et naturalem virtutē. et ſcdm hoc cōpata ad
actum diffinit̄ a philoſopho libro de celo et mūdo.
Virtus eſt vltimum potencie de re . Compata ad
actum et finem vltimū: dicit phūs iij. Ethicorum
ſic. Virtus eſt diſpoſitio pfecti ad optim. Accepta
vero pprie cōprehendit moralem tantū ad politi-
cam et gratuitam ſe extendens. et ſcdm hoc compa
ta ad actum diffinitur a philoſopho in Ethicis .
Virtus eſt habitus qui perficit habentem et opus
eius bonū reddit . Compata autem ad principiū
directiuū diffinit idem ſic. Virtus eſt habitus vo-
luntarius inmediate cōſiſtens int̄ duas malicias
recta determinatus racōne put ſapiens iudicabit
Scdm hoc diffinitur a Tulio. Virtus eſt habitus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

mentis bene compoſite. Item ab Auguſtino libro de quātitate aīe. Virtus eſt q̄litas anime ſiue vite racōni vndiq̄ʒ conſenciens. Accepta magis ꝓprie comprehendit virtutem gratuitam. Et ſcd̄m hoc comparata ad finem diffinitur ab Auguſtino in ſoliloquijs Eſt habitus inquit racōne recta ad ſuū finem ꝑueniens. Compata eciam ad ſubiectum qd̄ informat. diffinitᷣ in de ciuitate dei ab Auguſtiō. Virtus eſt ordo amoris ſiue amor ordinatus. Comparata vero ad ſuū principiū effectiuū diffinitur ab Auguſtino ſic. Virtus eſt bona qualitas mētis qua recte viuitur. qua nemo male vtitur. quā deꝰ in nobis ſine nobis oꝑatur. ¶ Sunt autē ſeptē virtutes quibus xp̄iana vita regitᷣ: tres theologice et quatuor cardinales. quarū patet ſufficientia ſic. Duplex eſt em̄ facies anime. ſcʒ ſuꝑior reſpcū finis. et inferior q̄ eſt reſpectu eorum q̄ ſunt ad finē. Suꝑior autē habet rectificari ꝑ virtutes theologicas et quantū ad triplex obiectū qd̄ eſt in dīnis. et quantū ad triplex ſubiectum qd̄ eſt in nobis. In diuinis em̄ eſt ſumma veritas in quā dirigit fides credēdo et aſſenciendo Sūma maieſtas ſiue largitas in quā erigit ſpes laudādo et expectando Summa bonitas in quā tendit caritas complectendo. et diligendo. Triplex eſt eciam obiectum in nobis ſcilicet potencia racionalis que ordinatur ſiue rectificatur ꝑ fidem. iraſcibilis q̄ per ſpem

Concupiſcibilis que per caritatem. Inferior vero
facies anime habet rectificari per quatuor ũtutes
cardinales. Nam prudencia rectificat racionalem.
Fortitudo iraſcibilem. Temperancia cõcupiſci/
bilem . Juſticia autem rectificat omnes vires in
comparacione ad alterum. In comparacione vero q̄
tum ad proximum rectificans omnes vires dici/
tur iuſticia cardinalis: in comparacione vero q̄n/
tum ad ſeipſum et ad deum non ſolum cardinalis
dicitur ſed iuſticia generalis tocius anime rectitu
dinem comprehendens. Habent autem virtutes
eſſe gratuitum a gracia tanq̄ ab origine et radice:
et eſſe meritorium a caritate tanq̄ a motore for/
ma et fine. Et ideo omnes virtutes quoad habitꝰ
ſunt connexe: et quoad habitos meritorios ſunt
equales.

De fide. xxxvij.

Videndum eſt de virtutibus in ſpeciali et p̄
mo de fide quantum ad eius eſſenciam: ſe/
cundo quantum ad ſimboli cõtinenciã. In ſe poſ/
ſumus cõſiderare fidem quantum ad diffinicõnẽ.
equiuocacõnem. actus diuerſitatem. effectus im/
petracõnem. Diffinitur autem multipliciť. Quã
tum ad genus proprium ab Auguſtino ſic. Fi/
des eſt virtus qua creduntur ea que non videntᷣ.
Quantũ ad finem vltimũ diffiniť ab aplõ. Fides
eſt ſubã rerũ ſperandarũ argumẽtũ ñ apparẽciũ.

Quantum ad obiectum et primũ motiuum. ſic ab
alio. Fides eſt illuminatio mentis ad ſummam
veritatem. Diffinitur eciam multis aliis modis
quos omitto. Accipitur autem nomẽ fidei multis
modis. ſaltem decem. Aliquãdo p ſponſione p̃ma
Thimothei quinto. Primã fidem irritam fecerũt
Aliquando p fidelitate Jeremie vii. Periit fides
et ſanctus de terra. Aliqñ p ſciencia Rõnos xiiii.
Omne qđ nõ eſt ex fide peccatũ eſt. Aliquando p
ſacramento fidei Unde Auguſtinus dicit. puulos
habere fidem qđ non eſt aliud q̃ habere fidei ſacra/
mentum Aliqñ accipitur p accepcõne queſtionis
p rõnem pbate. et ſic dicit Boecius. q argumentũ
eſt racio rei dubie faciens fidem Aliqñ p cõprehen
ſione cognicõnis Rõnos. i. Juſticia dei reuelatur
ex fide in fidem Gloſa in fidem ſpeciei q̃ fides dr̃
quaſi fidentiſſima et certiſſima eſt. Aliqñ capitur
pro habitu fidei informis Jacobi ii. Fides ſine
operibus mortua eſt Aliquando p habitu fidei for
mate Rõnos p̃mo. Juſtus ex fide viuit Aliquãdo
pro actu fidei Et ſic dicit Auguſtinus. q fides eſt
credere qđ non vides. Aliquando pro obiecto fidei
Unde dicitur pro ſimbolo. hec eſt fides catholica.
Diuerſificatur autem actus fidei qui eſt credere p
Credere deum Credere deo Credere in deum.
Duo primi actus poſſunt eſſe fidei informis ſed
tercius formate Pũt autem ad eundem actum ſcđm

ordinem ptinere Nam credere deum reſpicit diui/
nam veritatem vt obiectum Credere deo vt moti/
uum Credere in deum vt finem vltimum. Iſtum
autem vltimum actum exponit Auguſtinus ſic.
Credere in deum eſt credēdo eum amare. credēdo
in eum ire. credendo ei adherere. et credendo eius
membris incorporari. Ad hoc ꝙ fides perfecte ten
dat in deum requirit̃ adiunctio caritatis q̄ ordi/
nat ad amorem dei. et ſic eſt prima differencia.
Ad opacōnem boni et ſic eſt ſecunda. Ad ꝓpeſſio/
nem mali et ſic eſt tercia. Ad dilectionem ꝓximi
et ſic eſt quarta. Fidei autem attribuitur opatio
miraculorum ipſa eīn eſt prima virtus q̄ ſupra
ſe eleuat intellectum captiuans eum in obſequiū
ihesu xpiſti. et ideo meretur apud deum opus ar
duum impetrare. ad qđ ſe non extendit poſſibili/
tas admirantis et hoc eſt qđ tangit̃ in diffinicōne
miraculi. Miraculū inq̄t eſt opus arduū et inſoli/
tum ſupra ſpem et facultatē admirātis cōſiſtens.

De continencia ſimboli quantū
ad articulos xxxviij.

Circa ſimbolum ſunt tria attēdenda. ſcilicet
Differencia ſimbolorum. ſufficiencia cre/
dendorum. eſſencia articulorum. Tria ſunt ſim/
bola fidei xpiſtiane. ſcilicet Simbolum apoſtolo/
rum Niceni conſilij quod tres idē epiſcopi condide
runt. et ſimbolum athanaſij Cauſa principalis

primi fuit certa fidei tradicio Causa ſecundi fuit
veritatis tradite certa pbatio vel plátio. Cauſa
tercii fuit errorum pullulantium exterminatio.
Primū dicitur maius nō numeroſitate cōtentorū·
ſed maioritate cōditorum et dicit ſubmiſſe· qꝛ fuit
conditum tpe veritatis nondū ppalate. vel qꝛ eſt
ad pprie cōſciencie ſecuritatē. Dicitur eciā in diei
principio et in fine. ſcȝ in pma et in completorio.
ppter fidei duplicē cōfeſſionem neceſſariā. ſcȝ in
pricipio eccleſie et in fine. vel in pricipio regnacō
nis baptiſmalis Et in fine defunctionis corpalis.
·Aut in teſtimoniū conuſacōis triūphalis vel qꝛ fi
des ſcutū eſt cōtra temptacōnes diurnas et illuſio-
nes nocturnas. Scd̄m qꝛ eſt editū ppter veritatē
ppalandā ſiue publicandā i diebg dnicis et feſtis
ſolemnibg ppter maiorē populi cōuentū alta voce
cantat. Terciū dicit nocte finita prima diei hora·
qꝛ editū eſt tpe veritatis cōcuſſe p hēticos. Septē
ſunt ſcd̄m aliquos tangentes deitatē. ſeptē huma-
nitatē Et pȝ ſufficiēcia ex pte rē materialis ſcd̄m
materiā cōtentā in eis. vel reſpcū cauſe efficientis
ſcd̄m ſcȝ numerū apoſtolorū xii. Sed nō cū dicit
Credo in ſpiritū ſanctū. et ſequit in alio articulo
Sanctā eccleſiā catholicā. eſt ſenſus Credo i ſpm
ſanctū ſanctificantē vniūſalem eccleſiā. Itē· cū dr
ſcōrū cōmunionē remiſſionē peccatorū Eſt ſenſus·
qꝫ remiſſio peccatorū fit i cōmunione ſanctorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Item carnis reſurrexionem: id eſt ꝙ deus reſuſci/
tabit carnem humanam/ Cetera patent/ Eſt autē
articulus ſcd̄m Richardum/ indiuiſibilis veritas
de deo/ artans nos ad credendum ꝛc̄·

De Spe· xxxix·

Circa ſpem eſt videre quatuor· ſcilicet: Diffi
nicōnem Equiuocacōnem Actus excellen/
ciam Ad fidem differenciam/ Spes in quantum
eſt nomen affectionis/ diffinitur a philoſopho ſic·
Spes/ eſt ſuſpicio futuri boni/ In quantum vero/
eſt nomen virtutis tribus diffinicōnibus notifi/
catur/ Prima eſt: ſpes eſt virtus qua ſpiritualia
bona dici poſſunt· venia peccatorum· gracia me/
ritorum· et gloria premiorum/ vt dicatur/ quedam
ſpes venie Quedam gracie Quedam glorie·
Secunda diffinitio eſt hec/ Spes eſt certa exſpec/
tacio future beatitudinis/ veniens ex dei gracia/ et
meritis precedentibus/ Tercia eſt Auguſtini·
·Spes eſt virtus/ qua quis ſe ad illud qđ credit pre
ſumit peruenturum/ Capitur autem ſpes multi/
pliciter/ Aliquando enim/ dicit/ affectionem· vt di/
cit Boecius Gaudia pelle pelle timorem ſpemqꝫ
fugato ꝛc̄/ Aliquando/ habitum dicit virtutis/ et/
tunc ſpes non habet ortum ex meritis/ ſed ex ea
merita oriuntur/ Aliquando dicit virtutis actū

et tunc ſpes oritur ex intuitu meritorum· nemo
enim recte ſperat ſe ad beatitudinem ꝑuenturum·
niſi qui deo ſeruit vel ſeruire diſponit Aliquando
nominat virtutis ſtatum·et tunc ſpes ex meritis
et cōcomitantibus habet ortum.iuxta illud Roma/
nos quinto Probatio vero ſpem.id eſt ſpei certitu/
dinem operatur ſecūdum gloſam ad quam certitu/
dinem.ſecūdum gloſam ꝑ bona opera et maxime
ꝑ aduerſorum tollerantiam ꝑuenitur Aliquando
nominat virtutis terminū ſiue obiectum.id ē eſſe
ſeperatam .ſcꝫ beatitudinem ſempiternā·et tunc
ſpes ex gracia et meritis precedentibus habet or/
tum·et ſic ſpes virtus per primā acceptionem ſuā
precedit merita ⁊ ſecundum vltimam ſequitur·ſe/
cundum duas intermedias ſequitur et precedit.
Habet autem ſpes excellenciam in actu ſuo·Nam
habens potenciam iraſcibilem pro ſubiecto virtu/
tum habitus preſupponit quibus ſupereminet vt
regina Habet enī iraſcibilis deteſtari mala culpe.
tollerare mala pene·aggredi terribilia.et eri/
gi ad ardua Ad deteſtationem culpe aliene requi/
rit iram per zelum Ad deteſtationem culpe ꝓprie
requirit penitenciam Ad perpeſſionem malorum
pene requirit pacienciam·Ad aggreſſionem terri/
bilium habet fortitudinem Et tunc ad exſpectatio
nem eterne beatitudinis per ſpem erigitur a deo
liberaliter repromiſſe Differencia autem fidei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

et ſpei hec eſt. Nam fides eſt bonarum rerum et
malarum Spes eſt tantum bonarum. Eſt eciam
fides rerum preteritarum preſentium et futura/
rum· Spes tantũmodo futurarum Item· eſt fides
rerum ꝓpriarum et alienarum· Spes eſt tantum
ꝓpriarum.

De caritate .xl.

CIrca caritatem eſt videre. ſcilicet diffinicio
nem. diſtinctionem. ꝑfectionem diligibiliũ.
ſufficienciam : ordinis exigenciam Caritas tri/
pliciter diffinitur Nam comparata ad obiectum a
magiſtro ſic diffinitur· Caritas eſt dilectio qua di
ligitur deus ꝓpter ſe et proximus ꝓpter deum.
Comꝑata ad actum ꝓprium qui eſt vnire et adhe
rere diffinitur ab Auguſtino ſic. Caritas eſt ret/
tiſſima animi affectio cõiungens nos deo Vel·ca/
ritas eſt virtus qua deo adherere eoq; frui deſide/
ramus Vel·caritas eſt vita copulans amantem cũ
amato. Comparata ad habitum ſibi iniunctum
diffinitur ab apoſtolo· prima Thimothei. primo
Caritas eſt finis precepti de corde puro et conſci/
encia bona et fide non ficta. Diſtinguitur autem
inter amorem dilectionem et caritatẽ Nam amor
competit racionabilibus et irracionabilibus crea
turis: dilectio vero et caritas tantum racionabili/
bus. differt tamen dilectio et caritas Nam dilectio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

q̄ dicitur quaſi de diuerſis electio racionabilibus
conuenit iuſtis ſiue iniuſtis : Caritas autem eſt
ſolum iuſtorum/ Eſt autem in caritate/ pre ceteris
virtutibus/ perfectio et dignitas. Nam cum ſit for
ma virtutum/ non poteſt eſſe informis triplici ra/
tione. Vna eſt ex parte obiecti. idem enim habet
pro obiecto et fine. Inſeparabilis enim eſt a fine.
racõne cuius perfectio eſt in virtutibus/ quantũ
ad meritum/ Alia eſt ex parte ſubiecti Ipſa eſt cũ
regula rectificans voluntatem/ qua rectificata tota
anima recte viuit/ Tercia eſt ex pte cauſe. habet
enim ſimilitudinem cum ſpiritu ſancto a quo eſt/
qui et caritas dicitur ſiue amor/ a quo inſeꝑabilis
eſt. et ideo eſſe informis omnino non poteſt. ¶
Quatuor autem ſunt ex ordine diligenda ſecundũ
Auguſtinũ. Vnum/ qđ eſt ſupra nos: ſcilicet deus.
Alterum qđ nos ſumus. Tercium qđ iuxta nos.
proximus. Quartum qđ infra nos: ſcilicet huma
num corpus. Horum autem ſufficiencia ſic ſumi/
tur/ Ex caritate diligere/ eſt ſummum bonum op/
tare dilecto/ Qui igitur ex caritate diligit. aut op/
tat ſummum bonum ipſi deo. et ſic eſt primum mẽ
brum. Aut ſibiipſi/ et ſic eſt ſecundũ Aut ſibi ſimili.
et eſt terciũ Aut ſibi inherenti/ et ſic eſt quartum.
¶ Eſt autem deus diligendus ſuper omnia/ primo/
ꝓpter ſe. Nos ſecũdo ſub deo et ꝑ deo. proximus nr̃
tercio/ ſicut nos et ex quo nos: qꝛ affectu et effectu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Ad qđ nos / quia in bono · ꝓpter qđ nos / quia ꝓpter
deum: Quarto / corpus noſtrum infra nos / et ꝓxi /
mum noſtrum tamquam bonum minus precipuū
Ad hec enim exequenda / datur nobis vnus carita /
tis habitus · et duplex mandatum / in quo pendet
vniuerſitas noui et veteris teſtamenti / Aſſignat
autem Ambroſius / alium ordinem diligendi · vt
primo deum · ſecundo noſipſos · tercio parentes ·
quarto fratres et filios · deinde domeſticos · deinde
inimicos diligamus

De prudencia · xli ·

Videndum eſt de virtutibus cardinalibus ·
et primo de prudencia · de qua videnda ſunt
tria · ſcilicet diffinicio · ſpecierum numerus / et va /
riacio actus / Prudencia / ab Auguſtino libro de mo
ralibus eccleſie / ſic deſcribitur · Prudencia / eſt amor
ea quibus adiuuat' in deum / ab hÿs quibus impe
ditur / ſagaciter eligens / A Gregorio ſic · Prudencia /
eſt rerum vitandarum et appetēdarum / A Tulio /
tripliciter diffinitur: ſed ſufficit vna q̄ eſt in libro
de requie mentis · Prudencia / eſt rerum bonarum
et malarum / cum alterarum dilectione / et reliqua /
rum deteſtatione ſciencia / Partes ſiue ſpecies pru
dencie / ſecūdum Tulium ſunt tres: ſcilicet Memo
ria · intelligencia · prouidencia · Memoria eſt / per
quam animus aſpicit ea q̄ fuerunt. Intelligencia
eſt / ꝑ quā ꝓſpicit ea q̄ ſunt · Prouidencia eſt / ꝑ quā

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

futurum aliquid videtur antequam fiat Seneca concordat cum Tulio dicēs. Si prudens animus tuus tribus diſpenſetur temporibus. preſencia ordina. futura ꝓuide. p̄terita recordare. Sed ſcd̄m dogma philoſophorū. Prudencia diuidit͛ in q̄tuor ſpecies: ſcꝫ in prouidenciā circūſpectionem. caucionem et docilitatē. Prouidencia eſt nocio preſens futurū ꝑtractans euentū. Circūſpectio eſt cōtrariorum viciorum cautela. Cautela eſt diſcernere a virtutibus vicia virtutū ſpeciē preferentia. Docilitas eſt prudencia erudiendi impitos. Scd̄m auctorem in de ſpiritu et aīa Prudencia habet plures actus. Nam prudēcia ſcit quid debet facere. Item quid poſſit. Item prudēcia eſt in eligendis. Item prudencie eſt nichil penitēdum appetere: et nichil preter iuſtum velle facere. Scd̄m macrobium. Prudencie eſt mūdum iſtum et omnia ꝗ in mundo ſūt diuinorum cōtemplatione deſpicere et omnē animi cogitationem in ſola diuina dirigere. Prudēcie eſt ad racionis normam queqꝫ cogitat queqꝫ agit vniuerſa dirigere: et nichil preter rectum velle vel facere humaniſqꝫ actibus tamquam racōnis arbitrijs ꝓuidere. Prudencie inſunt. racio. intellectus circumſpectio. prouidencia. docilitas et agnitio. Item prudencie in homine iam purgato eſt dīna non ſolum in electione preferre ſed ſola noſſe. Officium autem prudēcie eſt ex preteritis et p̄ntibus

futura perpendere. Unde Boecius de Conſolati/
one. Non q̄ ante oculos ſitum eſt ſufficit intueri:
rerum exitus prudentia metitur/ Circumſpectio/
nis officium eſt/ per diligentem conſiderationem
inter cōtraria vicia medium tenere.

De temperantia. xlij.

Uidenda ſunt tria de temperantia/ quantū
ad diffinicōnem. ſpecierum aſſignacōnem.
et actuum variacōnem. Deſcribitur autē a Tulio
in rethorica ſic. Temperancia/ eſt racōnis in libidi
nem atqꝫ in alios non rectos impetus/ animi fir/
ma et moderata dominatio. ab Auguſtino libro de
moribus eccleſie ſic. Temperancia/ eſt amor ſeſe
deo in integrum incorruptumqꝫ cōſeruans/ A ma/
crobio ſic Eſt nichil appetere penitēdum. in nullo
legem moderacōnis egredere. ſub iugo racōnis cu
piditatem domare. Partes temperantie/ ſiue
ſpecies/ ſecundum Tullium in prima rethorica
ſunt tres. ſcilicet Cōtinentia. clementia. modeſtia
Continentia enim eſt/ per quam cupiditas cōſilij
gubernatione regitur. Clementia/ eſt virtus/ per
quam animus in odium alicuius temere concita/
tus benignitate retinetur/ Secundum Senecam
vero Clementia/ eſt tempantia animi/ in poteſtate
vlciſcendi/ vel lenitas ſuperioris in inferiorem in

penis cõſtituendis ¶Modeſtia ſecundum Tuliũ/
Eſt pars ꝑ quã pudor honeſtatis puram et ſtabi/
lem comparat autoritatem. Vocat autẽ hic autori
tatem ſtabilem/ grauitatem ꝑſeuerantem ¶Scd̃m
dogma philoſophorum. Partes temparantie/ ſunt
q̃ fedis motibus dominantur. q̃ ſunt. Modeſtia. ve
recundia. abſtinencia. honeſtas. moderantia. pci/
tas. ſobrietas. pudicitia. caſtitas ¶Modeſtia eſt/ q̃
facit cultum/ et omnẽ motum/ et omnem noſtram/
occupacõnem/ vltra defectum et citra exceſſum.
¶Verecundia/ eſt in geſtu et verbo honeſtatem ſer/
uare. ¶Abſtinentia/ eſt ſtatutum terminum pran/
dendi non preuenire ¶Honeſtas/ eſt nec lauciores
cibos querere/ nec in apparatu operam dare. ¶Mo/
derantia/ eſt nimium ciborum appetitum racõnis
imperio reuocare. ¶Parcitas/ eſt menſuram refectio
nis non excedere. ¶Sobrietas/ eſt exceſſum tempe/
rare in potu. cuius officium eſt arcere mala ebrie/
tatis. ¶Pudicitia/ eſt. moderamine racõnis petulan
ciam domare ¶Caſtitas/ eſt abſtinentia ab omni
coitu illicito. ¶Caſtitas. ſcilicet q̃ eſt triplex. ſcilicet
Coniugalis. vidualis et virginalis ¶Virginitas
ſecundum Auguſtinum/ eſt. in corpore corruptibili
perpetue incorruptionis meditacio ¶Actus tem/
parancie/ ſecundum Auguſtinum/ ſunt. contra proſ
pera non preſumere. ſed penitus obliuiſci ¶Scd̃m
Macrobium. Temparantie/ eſt omnia relinquere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ínquantum natura patitur. et corporis vſus re-
quirit.

De fortitudine .xliij.

DE fortitudine videnda eſt diffinicio. ſpecie-
rum aſſignatio actuū variacio. Fortitudo
ſecūdum Tulium eſt cõſiderata periculorum ſuſ-
ceptio et laborum perpeſſio. Scd̄m Auguſtinum.
in de moribus eccleſie. eſt amor omnia tollerans
ꝓpter id qd̄ amatur. Partes fortitudinis ſiue ſpe-
cies ſcd̄m Tulium ſunt quatuor: ſcilicet Magnifi-
cencia. fidencia. paciencia et ꝑſeuerancia. Macro-
bius ponit ſeptem partes fortitudinis: ſcilicet
Magnanimitatem. fiduciam. ſecuritatem. Magni-
ficenciam Conſtanciam. pacienciam et firmitatē.
Secūdum vero dogma antiquorum. Fortitudo
eſt virtus reſcindens impetus adūſitatis. Huius
partes ſunt quecumqꝫ hec efficiunt q̄ ſunt. Mag-
nanimitas eſt difficilium ſpontanea et racionalis
aggreſſio. Fiducia eſt certa ſpes animi ꝓducendi
ad finem rem inchoatam. Securitas eſt habitus
ſcd̄m quem imminētes incõmoditates et rei incho-
ate affines non formidantur. Magnificentia eſt
magnarum rerum et excelſarum cum animi am-
pla quadam et ſplendidiſſima ꝓpoſitione vel agi-
tacio vel adminiſtracio. Conſtancia eſt ſtabilitas
animi firma et in ꝓpoſito ꝑſeuerans. Paciencia
eſt virtus cõtumelias et omnes aduerſitates eq̄ni-

miter portãs. Scd̄m Grego. eſt illata mala eq̄ni
miter ꝑpeti et cōtra eum qui irrogat nullo animi
dolore moueri. Fidēcia eſt ũtus ꝑ quā magnis et
honeſtis in rebus multũ ipſe animus in ſe fiducie
collocauit. Perſeuerantia ſcd̄m Tulium eſt rciam
racōne bene cōſiderata ſtabilis et ꝑpetua in bono
ꝑmanſio. Sic autē deſcribitur magiſtraliter Perſe
uerantia eſt ꝑmanentia in bono diuturna ſiue fi/
nalis. Nota ꝙ cōſtantia eſt ꝑmanentia in ꝓpoſito
ꝑſeuerantia eſt ꝑmanentia in bono ſiue cōtinuacō
boni. Conſtantia cauet leuem tranſitum de ꝓpo/
ſito in ꝓpoſitum. ꝑſeuerantia diſcontinuacōnem
vel inꝑfectionem reſpectu debiti finis. Secundum
Auguſtinũ. Actus fortitudinis eſt cōtra aduerſa
facere qđ poſſit : cōſtans eſſe in tolerandis : nichil
niſi turpia timere : et quicquid agimus vel cogita/
mus ad racōnis normam dirigere.

De iuſticia .xliiij.

DE iuſticia videnda ſunt diffinicō . ſpecierũ
aſſignatio actuum progreſſio. Diffinitur a
Tulio in Rethorica Iuſticia eſt habitus animi cō
muni vtilitate ſeruata cuiq; tribuens ſuam digni
tatem. Macrobius Auguſtinus in libro de libero
arbitrio idem dicunt differentes tantũ terminis
diffiniendi. Item iuſticia eſt ſua cuiq; tribuere
ſibi proximo et deo. Item iuſticia eſt virtus con/
ſeruatrix ſocietatis humane et vite cōmunitatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Auguſtinus in de moribus eccleſie. Item iuſticia eſt amor ſoli amato ſeruiens et ob hoc bene imperans ceteris q̄ homini ſubiecta ſunt. a Iuriſtis ſic. Iuſticia eſt conſtans et perpetua voluntas ius ſuum vnicuiqꝫ tribuens. Diuiditur autem ſcd̄m aliquos in ſeueritatem et liberalitatem. Seueritas eſt virtus debito ſupplicio cohercens iniuriā. liberalitas eſt virtus beneficiorum erogatrix q̄ ꝑ affectu benignitatis pro effectu beneficientia nominatur. et conſiſtit hec virtus tota in tribuendo. Benignitatem vero diuidunt in ſeptem partes. In religionem. pietatem. innocentiam. amicitiā. reuerenciam. concordiam. et miſericordiam. Aliȷ̄ diuidunt eam. in innocenciam. amicitiam. concordiam. pietatem. religionem. affectum et humanitatem. Secundum autem Tulium in prima rethorica. Ad iuſticiam pertinent. religio pietas gracia. vindicacio. obſeruantia et veritas. Addo pro nunc diſciplinam et obedientiam. Religio eſt q̄ ſuperioris cuiuſdam nature quam diuinam vocant curam cerimoniamqꝫ affert. Hec grece dicitͣ latria. Eſt enim latria cultus deo debitus et exhibitus. vel latria eſt voluntas impendendi deo cultum debitum. Impenditur autem cultus debitus deo corde. per fidem ſpem et caritatem. Ore. per adorationem. laudationem. benedictionem et gra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ciarum actionem: opere. per oblationem thurifi/
cationem et genuflexionem. Huius officium pri/
mum eſt perpetrati ſceleris peniteri. Secundum
eſt temporum mutabilitatem ꝑuipendere. Terciū
vitam noſtram ex toto deo cōmittere. Quartum·
veritatem ſeruare· ¶ Nota ꝙ dulia idem eſt ꝙ la/
tria ſtricte et proprie tamē ſumitur pro reueren/
cia ſanctis ſiue perſonis ſublimibus exhibenda:
et ſic deſcribitur. Dulia eſt ſeruitus vel cultus crea
ture debitus vel exhibitus. et videtur idem eſſe cū
reuerentia poſita in prima diuiſione iuſticie ſic
diffiniendo. Reuerentia eſt virtus perſonis gra/
uibus vel aliqua prelatione ſublimatis debite ho/
norificacōnis cultum exhibens deo latria. ſanctis
dulia. virgini marie yperdulia debetur. Pietas
eſt virtus per quam ſanguine cōiunctis patrieqꝫ
beniuolis officium et diligens exhibetur cultus.
Gracia eſt virtus in qua beneficiorum et amici/
tiarum alterius memoria et remunerandi volun/
tas continetur ſeu retinetur. Vindicatio eſt vir/
tus per quam homines in aliqua dignitate cultu
quodam et honore dignantur. Veritas eſt virtus
per quam ea q̄ ſunt aut q̄ ante fuerunt aut futura
ſunt inmutata dicunt. Innocentia eſt puritas aī
iniurie omnē illationē abhorrens. hac virtute dij
placant. Amicitia eſt voluntas bona erga aliquē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

cauſa illius qui diligitur/ cum eius pari intencio/
ne a quo diligitur. Huius officium eſt/ idem velle
et idem nolle. amicum ſecrete admonere. et palam
laudare. Concordia/ eſt virtus cõpatriotas et con/
ciues in eodem iure et cohabitacione ſpontanee
uetiens. Miſericordia autem/ eſt virtus qua ani/
mus ſuper calamitate afflictorum mouet². Hec vir
tus nichil humanum a ſe alienum reputat. Aliorũ
damna vel commoda ſua eſtimat. Diſciplina ſecũ/
dum Ciprianum/ eſt morum ordinata correctio :
et maiorum precedentium patrum regularis ob/
ſeruatio. Secundum Hugonem de ſancto Victore/
Diſciplina/ eſt conſeruatio bõ et honeſta/ cui parũ
eſt malũ non agere. ſed ſtudet eciam in hÿs q̃ bene
agit per omnia irreprehenſibilis apparere. Idem
Diſciplina/ eſt membrorum omnium motus ordi/
natus/ et diſpoſitio decens in omni habitũ et actio/
ne. Bernardus. Diſciplina/ ceruicem ſubmittit.
ſupercilia deponit. vultum componit. ligat ocu/
los. ꝓhibet cachinnos. moderat² linguam. gulam
frenat. iram cedat. format inceſſum. Obediencia
ſic deſcribitur : Obediencia/ eſt voluntas faciendi
ſuperioris preceptum. Item/ eſt obtemperantia.
ſcdm regulam ſacre ſcripture maioribus quibuſqꝫ
debita. Item obediencia/ eſt ſpontaneum et racio/
nabile proprie voluntatis ſacrificium. Equitas/
eſt amor equalitatis/ in hÿs in quibus debet eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

equalitatis. ¶De iuſticia dicit proſper. Juſticia eſt quedam animi nobilitas ſuam cuiqꝫ tribuens dignitatem. ſuperioribus reuerenciam. paribus concordiam. inferioribus diſciplinam. deo obediēciam. ſibi ſanctimoniam. inimico pacienciam. miſero compaſſionem. ¶Secūdum Auguſtinum. Actus iuſticie eſt ſcire q̈d debeat reddere. nō velle pluſquam poſſit diſtribuere. omnē animi cogitationem ad deum dirigere et erigere. eumqꝫ tamq̄ꝑ nichil aliud ſit ſola mentis acie contemplari. ¶Secū dum alios eciam actus iuſticie ad vnam conſentire viam vniuſcuiuſqꝫ virtutis obſequi non ſeruare vnicuiqꝫ q̈d ſuum eſt reddere. Item. cum ſuperna et diuina mente ſociari vt ſeruet cum ea ꝑpetuū fedus imitando.

¶De donis ſpiritus ſancti. xlv.

SEptem ſunt dona ſpiritus ſancti q̄ enumerat Yſapas duo. ſcilicet Sapiencie. intellectus. conſilij. fortitudinis. ſciencie pietatis et timoris domini. ¶Habemꝰ autem videre de donis diuinis q̄ ſpiritui ſancto attribuuntur. Tria. ſcꝫ Specialem ſufficienciam. Singularem conſiſtenciam. generalem differenciam. ¶De ſpeciali ſufficiencia Nota. ꝙ dona ſpiritus ſancti ſpecialiter et principaliter ſunt ad expediendas potencias aīe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in agendo· Habemus autem expediri quãtum ad
declinacõnem mali: et ſic eſt donum timoris·
Item ad comparacõnem boni: et hoc dupliciter·
Nam aut eſt bonum neceſſitatis ad qḋ expedimur
ꝑ donum pietatis· cuius regimen directiuum eſt
donum ſciencie/ aut eſt bonum ſuperogacõnis ad
qḋ expedimur· per donum fortitudinis· cuius regi-
men eſt donum conſilij· Neceſſe eciam habemus
quieſcere in optimo· et hoc quantum ad intellectũ
veri/ et quantum ad effectum boni/ primũ per do-
num intellectus: ſecundum per donum ſapiencie
in quo eſt quies· Ad maiorem autem horum eui-
denciam attendenda eſt conſiſtencia actuum ſin-
gulorum· Nota igitur primo ꝙ ſapiencia cõmunit̃
accepta dicit cognitionem generalem diuinarum
rerum et humanarum ſecundum Auguſtinum et
philoſophum qui dicit ꝙ ſapiens eſt qui omnia no-
uit· Minus cõmuniter dicit cognicõem rerũ eter-
narum· prima Corintheorum duodecimo· Alij da-
tur ſermo ſapiencie· id ẽ cognitio rerum eternarũ
Proprie autem dicit cognicõnem qua colitur deus
fide ſpe et caritate Job· xxv· Pietas ipſa eſt ſapi-
encia· Magis ꝓprie dicit cognicõnem dei expimẽ-
talem: et ſic eſt vnum ex ſeptem donis ſpũs ſancti.
Cuius actus conſiſtit in deguſtando ſuauitatem
dei· Qui quidem actus eſt partim cognitiuus et
partim affectiuus: ita ꝙ in cognicõne inchoatur

et in affectione terminatur ¶ Sciencia eciā tribus modis dicitur. Quedam eſt ſciencia conſiſtens in intellectu pure ſpeculatiuo fundata ſuper principia rationis: vt eſt ſciencia acquiſita ſiue humana philoſophia. Quedam eſt conſiſtens in intellectu inclinato ab effectu. fundata ſuꝑ principia iuris naturalis ad rectam et honeſtam vitam: vt eſt ſciā prudencie virtutis. Quedam eſt conſiſtens in intellectu inclinato a fide et inclinante ad operationem bonam. fundata ſuꝑ principia fidei habens ortum a dono ſpiritualis gracie: vt eſt donum ſciē. cuius actus precipuus eſt dirigere in agendis ſecundum regulam fidei et imitacōnis xpriſti.

¶ De dono intellectus tene ꝙ eius actus conſiſtit in contemplatione non ſolum creatricis eſſencie verū eciam in contemplatione ſpiritualis creature. Siquidem habetur cognitio de deo ſub racōne veri tripliciter. ſcilicet per ſenſum ſimplicem: et ſic eſt fides faciens aſſentire. per racōnis adminiculum: et ſic eſt intellectus donum cuius eſt credita per racionem intelligere. Per ſimplicem contuitum: et ſic eſt mundicia cordis cuius eſt videre deum. Etenim ad intelligendum credita non adiuuatur homo per raciones ſumptas a condicionibus.

¶ De dono conſilij tene ꝙ conſilium aliquando dicit actum conſiliandi. Aliquando vero conſilium dicit illud ad quod terminatur ille actus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Aliquando dicit habitum/ qui expedit et dirigit animam/ ad eligendum proſequenda/ et vitandum fugienda. Habitus autem dirigens/ ſi ſit reſpectu eligibilium q̄ ſunt neceſſitatis. eſt prudencia/ q̄ dirigit ad talia. ſed minus excellenter/ ꝙ ſciencia q̄ eſt dei donum. Si autē eligibilia ſunt arduitatis et difficultatis. ſic eſt donum conſilij. cuius eſt dirigere in electionem ꝓſequendorum/ et fugam vitandorum/ vel ſecundum regulam iuris naturalis/ et ſic eſt prudencia. De dono fortitudinis teneo/ ꝙ eius actus conſiſtit in ſuſtinencia paſſionum. et aggreſſione arduorum. Aggredi autem ardua ſiue ꝓpeti paſſiones/ poteſt homo dupliciter/ vel ꝓpter iuſticie et honeſtatis conſeruacōnem. et ſic reſpicit virtutem fortitudinis/ vel ꝓpter perfectam xpiſtī imitationem et ſic reſpicit donum fortitudinis.

Primum/ eſt de dictamine iuris naturalis. Scd̄m de dictamine iuris diuini. Actus igitur fortitudinis/ attenditur circa promptam et expeditam tolleranciam paſſionum. De dono pietatis tene. ꝙ pietas attenditur erga deum. et eſt idem quod latria. Erga parentes. et eſt pars iuſticie/ ſecūdum regulam iuris naturalis. et ſecundum obligationem neceſſitatis. Attenditur et erga ꝓximum dei ymagine inſignitum. et ſic eſt ſpiritus ſancti donum. Sed nota ꝙ miſericordie virtus attendit in ꝓximo conformitatem in natura/ et neceſſitatē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

in miſeria primo dictamine iuris naturalis ſecū/
dum regulam prudencie. Pietas vero attendit in
proximo diuinam imaginem primo dictamine iu
ris diuini ſecundum regulam doni ſciencie. Ex do
no ergo pietatis eſt homo beniuolus cuilibet crea
ture dei imagine inſignite. Talis autem beniuo/
lencia loco et tempore exit aliquando in compaſſi
onis affectum. aliquando in operacionis benefici
um. Actus igitur precipuus pietatis eſt facere ho
minem beniuolum reſpectu cuiuſlibet proximi in
quantum gerit imaginem creatoris. De dono ti/
moris tenē. ꝙ eius actus generalis eſt reſilire ab
arduo. Et poteſt diffiniri ōnis timor ſic. Timor
eſt reſilicō ab aliquo arduo et excellente. Si autē
illud eſt in genere boni tunc eſt reſilicio cum reue
rencia. Si autem in genere mali: tunc eſt reſilicio
cum fuga. Vnde dicit Damaſc. timorem eſſe expe/
ctatorem futuri mali. Auguſtinus autem diffini
ens timorem dicit. Timor eſt fuga amini ne amit
tat id quod habet. Timoris donum tria intuetᷣ.
Scilicet penam vt eam fugiat: et ſic eſt timor ſerui/
lis. Offenſam vt caueat. et ſic eſt timor inicialis:
qui vnum oculum habet ad penam et vnum ad of/
fenſam. Maieſtatem ſummam vt ei reuerēter ſub
iaceat: et ſic ē timor filialis cuius duplex eſt vſꝫ.
Vnus in refugiendo offenſam. ne ſeparetur a deo.
Alius eſt principalior in reuerendo deum: et iſte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

permanet in beatis. Diſtinguntur autem ſex tiō
ris differencie ſcd̄m ꝙ a triplici pꝛīcipio habet oꝛ
tum. Habet enim oꝛtū a natura: et ſic ē timoꝛ na
turalis. A libidine ſiue a concupiſcencia: et hoc P
ex nimio amoꝛe ſui. et ſic ē timoꝛ humanꝰ. vel ex
nimio amoꝛe ſuoꝛū. et ſic eſt timoꝛ mundanus. Ha
bet eciā oꝛtum a gracia / ꝛ hoc vel a grā gratis data:
et ſic eſt timoꝛ ſeruilis. vel a gracia gratūfaciente
ſed inchoata: et ſic eſt timoꝛ inicialis. Aut a graci
a perfecta: et ſic eſt timoꝛ filialis. et iſte dicitur a
micabilis: quia timet voluntatū offenſionem. Di
citur et caſtus: quia timet ſponſi complexus ſepa,
racionem. Filialis / quia timet patris indignacio
nem. Sanctus: quia timet in oībus nedum indig
nacionē / ſed eciā inquinacionem. De donis ſpūs ſcī.
nota generalem drām. Nam quoddam donū eſt a
ſpū ſancto. ſed nūꝙ̄ cum ſpū ſancto: ſicut eſt timoꝛ
ſeruilis. in quo viget volūtas peccādi ſi īpunitas
ſepararetur. Quoddā eſt a ſpū ſancto / et nunꝙ̄ ſine
ſpū ſancto: ſicut eſt donum caritatis / et gratū gra/
tiſfacientis. Quoddā eſt a ſpū ſancto / et p̄t eſſe cū
ſpū ſancto / et ſine ſpū ſancto: ſicut eſt donū pphecī
e. et donum ſcīe / et cetere grē gratiſdate.

De beatitudinibꝰ / ꝛ vita actiua / cum opi
bꝰ miīe / et de vita cōteplatiua / cū oꝛōe dūi
ca. xīj. fructibꝰ. v. ſenſibꝰ / xlvi.

Septē ſunt btitudines: ſcꝫ paupertas ſpūs /

mititas. luctus. eſuries iuſticie. mīa. mūdicia cordis. et pax. De q̄bus nō tria. ſcȝ numeri ſufficiē-ciam. vite duplicis excellenciā. vſus duplicis cōſe-quenciā. Sufficiencia ſic ſumit². Btitudines ſūt ad potencias aīe pficiendas. Ad integrā etenī p-fectionē tria rquirunt²: ſcȝ pfectꝰ receſſus a malo. pfcūs profectus in bono. et perfectus ſtatus ī optimo. Malum aūt. q̄ procedit ex timore ſuperbie: a quo elongamur per paupertatem ſpiritus. aut ex rancore malicie: a quo elongamur per mititatem. aut ex languore concupiſcencie: a quo elongamur p luctū. Perfectꝰ autem profectus ſiue pceſſus in bono. eſt ſcd̄m imitacōnem dīnam. Vniūſe aūt vie domini mīa ꝛ veitas. que pro iuſticia ponitur. Deū igitur iuſtum per iuſticie eſuriē imitamur. deo vero miſericordi: per affectum miſericordie cōformamur. Perfectus ſtatus in optimo. eſt per lī-pidam cognitionē in vero: et ſic eſt mundicia cor-dis ad videndum deum. et per tranquillam affe-ctionem in bono: et ſic eſt pax mentis ad fruendū deo. Et nota ꝙ habitꝰ virtutum diſponunt ad exercitium vite actiue. Habitus donorum ad ocium vite contemplatiue. Habitus vero beatitudinum ad perfectionem faciunt vtriuſqꝫ. De vita itaqꝫ actiua et contemplatiua. ſignificatis per liam et rachel. per Petrū et Johēm. per martham et mariam. dicit Beda. Actiua panem. vel eſurienti

corporalem/vel doctrinā ignoranti porrigit·erran
tem corrigit. Superbum ad humilitatem reuocat·
que ſingulis expediunt diſpenſat/Contemplati/
ua caritatem dei et proximi retinet: ſed ab exteri
ori opere quieſcit. ſoli deſiderio conditoris inheret·
et calcatis curis/ad videndum faciem creatoris in
ardeſcit. ſupernis ciuibꝫ miſceri cupit · de eterna
domini incorrupcione gaudentibus. Est autē tri
plex proprietas in vtraqꝫ :ſecundum ꝙ mutuo ſe
excedunt. Prima proprietas actiue eſt/diligencia
vtilitatis vel neceſſitatis publice/reſpectu raciona
lis. Secunda eſt caritas erga proximum/et comp
atiue reſpectu cōcupiſcibilis. Tercia eſt fecūditas
bonorum operum in augendo/cum perfectioē pa/
ciencie reſpectu iraſcibilis. In hijs exceditur con/
templatiua ab actiua. Prima proprietas contem
platiue·eſt/cōtuitꝰ ſumme pulchritudinis·ſumme
maieſtatis/cum delectacione/reſpectu racionalis.
Secunda/eſt quies cum ſecuritate/reſpectu iraſci/
bilis. Tercia/eſt mundicia cordis cum bonitate/r̃
ſpectu concupiſcibilis. In hijs contemplatiua ex/
cedit actiuam. Ad actiuam pertinent opera mi/
ſericordie/tam corporalia ꝙ̄ ſpiritualia. Hō em̄ eſt
ſubſtancia animata: ideo opus habet calido et ſic/
co/et hoc per cibum/frigido et humido/et hoc per
potum. Eſt eciam ſubſtancia ſenſibilis/opus hn̄s
cooperimento remoto/vt ē hoſpicium/et ꝓpinquo/

vt eſt tegumentum. Item animal natum eſſe libe-
rum. hinc opus habet redempcione viſitacione. ſci-
licet in infirmitate. et cum ſit mortalis opus ha-
bet ſepultura. ¶ Septem eciam ſunt ſpiritualia
quorum patet ſufficiencia. homo tenetur defectꝰ
ſubleuare corporales et ſpirituales. Spirituales
autem in proximo defectus aut poſſunt reuelari
ſolum per deum. aut eciam per hominem. Si pri-
mum tunc eſt oracio. Si ſecundum hoc diſtingui-
tur. Aut defectus ille eſt in cognitiua vt ignoran-
cia cognoſcendorum: tunc eſt inſtructio. Si eſt ig-
norancia agendorum: tunc eſt conſilium. Si vero
ſunt in affectiua. aut eſt culpa commiſſa in te: et
ſic eſt remiſſio. aut in alijs. et ſic eſt correctio. Si ē
pena: aut eſt reuelandus verbo. et ſic eſt cōſolacio
Aut facto. et ſic eſt ſupportacio. Ad contemplati-
uam pertinet oracio. ¶ de qua videndum eſt primo
diffinicio. ſecundo graduum diſtinctio. et conten-
ta ſub ea oracio. ¶ Contemplacio ſic diffinitur. Cō-
templacō eſt verus certuſqꝫ contuitus de quacun-
qꝫ re. Sed a Richardo ſic. Contemplacio eſt libe-
ra mentis perſpicacio in ſapiencie ſpectacula cum
admiracione ſuſpenſa. Ponit autem Bernardus
ſex gradus cōtemplacionis: qui ſūt vacacio. intui-
cio. admiracio. dilectio. dilectacio. anhelacio. Au-
guſtinus in libro de quantitate aīe. vij: ſcilicet aī-
macō ſenſus. ars. virtus. trāquillitas. ingreſſio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

cõtencio Conſequenter eſt videndum de oracione
quantum ad eius diffinicionem in gñali. Augg.
diffinit ſic. Oracio eſt pius mentis affectus ĩ de/
um. Idem Oracio eſt expreſſio deſiderij directi ĩ
deum. propter bonum adipiſcendum vel malum r̃
mouendum formata per verbum interius et exte/
rius. Item ingrãlis Oracio eſt oſtenſio volũtatis
noſtre ei a quo ſperamus id quod deſideramus im
petrare Item Gregorius Veraciter orare eſt ama
ros gemitus in compunctione non verba compoſi
ta reſonare Sequitur igitur ad intexẽdum de ſep
tem peticionibus cõtentis in oracione dominica.
Petenda quippe vel pertinent ad premium patri
e : ad quod ſpectat intelligencia veritatis. ſiue a/
perta viſio veri que ibi petitur. Sanctificetur no
men tuũ: id eſt noticia tui noĩs perſonis ſanctis
et mundis donet̃. Item reuerencia maieſtatis ſi/
ue ſecura tencio ſũmi ardui : que reges facit et per
quam habetur regnum. que petitur ibi. adueniat
regnum tuum ꝛc̃. Concordia voluntatis ſiue per
fecta fruicõ ſũmi boni. que petitur. fiat voluntas
tua. ꝛc̃. Que ſpectant ad meritum ſiue tranſitũ
vie. aut reſpiciunt collacionem boni: aut amocio/
onem mali Primum petitur in pane cotidiano.
ſiue ſuperſubſtanciali : ĩ quo petitur quicquid ne
ceſſarium eſt ad cõſeruacioẽm vite preſentis. tam
ſecundum ſpeciem ꝙ̃ ſecundum corpus Amocio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

autem mali. petitur ī tribus ſequentibus. Eſt au
tem triplex malum. Quoddam tenet racionem p̄
teriti. quoddam preſentis. quoddam futuri. Siue
quoddam eſt culpe ſiue tranſgreſſionis. quoddam
pugne ſiue temptacio͞is. quoddam pene ſiue tribu
lacionis. Primum petitur amoueri in dimiſſione
peccatorum. ſecundum in victoria temptacionū.
tercium in liberacione aduerſariorum. Perfecti/
onem beatitudinum ſequit᷑ duplex vſus ſcȝ quin/
qȝ ſenſuū ſpiritualium. et duodecī fructus ſpūs.
ſenſus ſpirituales ſunt viſus. auditus. guſtus o/
doratus et tactus. Viſu videtur ſponſi xpriſti ſū
ma pulchritudo ſub racione ſplendoris. Auditu
auditur xpriſti ſūma armonia ſub racione verbi.
Guſtu guſtatur xpriſti ſūma dulcedo ſub racione
ſapīe cōp̄hendentis verbum et ſplendorē. Odoratu
odorat᷑ odor xp̄i et ſumma fragrancia ſub racione
verbi inſpirati in corde. Tactu conſtringit᷑ et pal
patur ſūma xpriſti ſuauitas ſub racione verbi in/
carnati inter homines habitantis. Fructus ſpi/
ritus ſunt caritas. gaudium. pax. paciā. longanī
tas. benignitas. bonitas. fides. māſuetudo. mode
ſtia. cōtinencia. caſtitas. Non ſunt autem ſenſus
neqȝ fructus per ſe habitus ſed fructus dicunt af
fectuales delectaciones circa bonitatem ſponſi de/
guſtandam. Senſus vero dicunt affcūales pcepcō
nes circa veritatē ſponſi cōtemplandā. q̄ cōtēplacō

fuit in prophetis per reuelacōnem : quantum ad
triplicem viſionem. ſcilicet corporalem. imagina/
tiuam et intellectualem. In aliјs autem viris iu/
ſtis reperitur per ſpeculacionem que īcipit a ſen/
ſu et peruenit ad imaginacionem: de imaginacio/
ne ad racionem. de racione ad intellectum: de ītel/
ligencia ad ſapiām ſiue noticiā excellſiuā et ſic aſſi
ſtit⁹ vero ſalomoni. De ſacmentis in gn̄e. xlvij.

Iam videndum eſt de tercio beneficio Iheſu
xpiſti. quod eſt medicinalium ſanctorum.
vel ſacramentalis medicina. In generali igit⁹ vi/
dendum eſt de eorum inſtitucione. diffinicione. or/
dinacione. iteracione. ſufficiencia. precellencia.
Inſtitucō ſacramentorum deum decuit. et nobis
expediens fuit. Decuit vt miſericordia dei preui/
deret remedium. non ſolum per ea que faciunt ad
remiſſionem culpe. ſed eciam pene. Decuit eciam
iuſticiam eius que a nobis exigit humiliacionem
aliquam quam exhibemus per ſignorum ſenſibili
um obſeruacionem. Decuit diuinam ſapienciam.
que in ſenſibilibus decreuit remedia inuenire : ex
quibus contigit naturam hominis īterire. Nobis
expediens fuit: quia eramus ceci quo ad raciona/
lē: ideo data ſunt ſacmenta ſenſibilia ad erudicōe
Quīn eramus elati quo ad iraſcibilē: iō data ſunt ſac
mēta corporalia ad huiliacōem. Quīn eramus pni ad
malū quoad cōcupiſcibilem: ideo data ſunt ſacmē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ta plura ad exercitacõnem. Sacramentũ ſic diffĩ
nit' in ſentẽcijs. Sac'mentũ ẽ inuiſibilis grẽ viſi
bilis forma: vt eius ſimilitudinẽ gerat et cauſa ex
iſtat. Hugo de ſa. vic. diffinit ſic. Sacramentũ ẽ
materiale elementũ / ſubiectũ oculis. ſimilitudine
repñſentans. inſtitucõne ſignans: et ſanctificaciõe
grãm conferens. Ordinantur autem ſic. baptiſmꝰ
cõfirmacõ. eucariſtia. penitencia. extrema vncti
o. ordo. et matrimonium. Prima quinqꝫ reſpici
unt perſonam. ordo et matrimonium eccleſiam.
Patet autem ordinacio in primis. Nam baptiſmꝰ
eſt ad vulnerum curacõnem. Confirmacio ad curã
cionis habite conſeruacionem. Eucariſtia ad ha
bite et cõſeruate promocionem. Penitencia ad cu
racionis perdite recuperacõnem. Extrema vnctĩ
o ad venialium expiacõnem quo ad culpam. et pe
ne debite partem remittendam. Ordo vero eſt re
ſpectu perſonarum generancium ſpiritualiter.
Matrimonium eſt generancium corporaliter. Et
vtraqꝫ generacio eſt eccleſie neceſſaria ne deficiat
in gracia et natura. Quatuor autem ſunt ſacramẽ
ta que poſſunt iterari vel pocius frequentari: ſcili
cet. eucariſtia. penitencia. extrema vnctio. et ma
trimonium. Alia tria non iterantur: quia in eis
tres caracteres ĩdelibiles imprimuntur. quibꝰ ſe
cundum diuerſos ſtatus fidei / homines ab homi
nibus diſtinguũtur. Nam ſecundum ſtatum fideĩ

genite: eſt caracter baptiſmalis. ſcd̄m quē fideles
ab infidelibus diſtinguunt᷑. Scd̄m autem ſtatū fi
dei roborate: caracter cōfirmacōis eſt diſtintiuus
forciū ab īfirmis Scd̄m vero ſtatū fidei iam mul
tip licate eſt caracter ordinis quo clerici diſtinguū
tur a laicis. Sufficiencia ſacramentorū ſic ſumit᷑
Sacramenta enim ſunt medicamenta cōtra mor/
bū. Morbus autem eſt duplex. ſciz culpe et pene.
Culpe eſt duplex. ſcz originalis cōtra quē eſt bap
tiſmus. Et actualis culpe que eciā geminat᷑. qui/
a q̄dam ē mortalis cōtra quam ē pñia. Alia venia
lis cōtra quā extrema vnctio. Morbus pene eſt q̄/
druplex. ſcz ignorancie. cōtra quē eſt ordo. Malici
e. cōtra quē ē euchariſtia. Infirmitatis. cōtra quē
eſt cōfirmacio. Cōcupiſcencie. contra quē eſt mat̄
monium. Sacramenta eciam ſunt adiuuamenta:
qꝛ ſunt adiutoriū ſeptem ūtutum. Nā in adiutoī
ū fidei ē baptiſmus. ſpei extrema vnctio. caītatis
euchariſtia. in adiutoriū prudencie ordo. tp̄ancie
matrimonium. fortitudīs cōfirmacio. in auxiliū
iuſticie pñia. Sunt q̄dam ſacramenta ornamenta
ſiue armamenta eccleſie militātis. q̄ Can. iiij. dr̄
Terribilis vt caſtrorū acies ordinata. eſt quidē t̄
ribilis qꝛ fortis et munita ꝑ ſacramentū cōfirma
cōis. Acies qꝛ cōiuncta et vnita ſacramento eucha
riſtie ordinata. per ordinē. Ex hac acie quidā ſub/
trahūt᷑ ꝑ mortē ad quos reſtaurādos ē mr̄imoniū.

Quidā cōſternunt per culpā ad quos releuādos ē pnīa. Hanc aciem q̄dam intrāt vt ꝑficiant et hoc ꝑ baptiſmū. q̄dā egrediūt vt coronēt. et hoc ꝑ extremā vnctionē. Dr̄ aūt vnū ſacramētū aliud p̄cellere q̄nq3 modis. ſc3 ꝓpt̄ ſignificacioēm et ſic m̄rimoīū p̄cellit. ꝓpt̄ cōtinēciā et ſic eucharistia. ꝓpt̄ efficaciā z ſic baptiſm9. ꝓpt̄ diſpēſacōnē et ſic cōfirmacio. ꝓpt̄ gradus nobilitatē in quo hoīem poīt et ſic ordo maior dr̄. ~ :

De baptiſmo. xlviij.

DE baptiſmo. dicendū eſt quantū ad diffinicionē. ſignificacionē. forme expreſſioēm. effectus collacioēm. noīs diſtinctionē. et opis cōplecionē. Baptiſm9 vt ē nomē elemēti ſignātis z ſcīficantis ūtute verbi diffinit a Hugoē ſic. Baptiſmus eſt aqua diluend crimībus ſcīficata. Scd̄m vero ꝙ eſt actus ā vſus elementi. in ſentēcijs diffinitur. Baptiſmus eſt tinctio corpis exterior. ſcā ſub forma ūborum p̄ſcripta. Scd̄m autem ꝙ accipit pro ſacramento et re ſacramenti q̄ eſt caracter. diffinit a Damaſceno. Baptiſmus eſt vite ſpūal principiū. ſigillum et cuſtodia. et illuīacio mētis. Et tangit hic q̄druplex caracteris cōdicio. qr enim p̄parat ad grām dei: dr̄ vite ſpūalis pncipiū. qr diſtinguit gregē dn̄i: dr̄ ſigillū z qr indelebilit manet: dr̄ cuſtodia. qr vero ſpūalit diſponit ad fidē: dr̄ illuīacō mētis. Scd̄m ꝙ accipit ꝓ ſacmēto diffinit a dio. Baptiſm9 ē ſgna cōis ſacmtū. ſcd̄m ꝙ p̄9

ſubſiſtit in anima· animales formans motus ad
operacõnem diuinorũ eloquiorũ et actionum· et ce
leſtis q̃etis anagogen iter faciẽs· In hac diffinicõ
ne tangitur res ſacramenti· que eſt anima graciã
viuificans: cum dicitur· ſecundum ꝙ prius ſubſi/
ſtit in anima· Tangitur etiam habilitacõ poten/
ciarum per virtutem· primo quantum ad actiuã
cum dicitur· formans animales motus· ſecundo
quo ad cõtemplatiuam· cum dicitur· et celeſtis q̃e
tis anagogen· Quãtum ad ſignificacõnem nota·
ꝙ in baptiſmo ſicut in ceteris ſacramentis eſt ali/
quid quod tãtum ẽ ſacramentum ſiue ſignum ſig
nans: vt elementum viſibile· Aliquid eſt res tãtũ
ſignata: vt gracia curans· Aliquid quod eſt ſacra/
mentum et res ſignificata· vt caracter · Forma
quando puer immergitur hec eſt · Ego baptiſo te
in nomine patris et filij et ſpiritꝰ ſancti· Hec for/
ma debet exprimi ſine omiſſione· ſine interpolaci
one vocabuli· ſine prepoſteracione ordinis iam di
cti· et ſine commutacõne nominis prenotati vel p̃
nominati· Effectus autem qui recipitur in bap/
tiſmo ab homine humiliter accedente eſt caracter̃is
impreſſio· gracie infuſio· innocencie reſtitucõ· celi
apercio· Gracia inꝙ̃ infunditur regnãns· rectificãs
et purificans a culpa originali actuali tam morta
li ꝙ̃ veniali: abſoluens a pena eternali: et ab om/
ni pena ſatiſfactoria temporali· Diſtinguit̃ autẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

triplex baptiſmus inuenitur. ſcilicet. Flaminis. Fluminis. et ſanguinis. In baptiſmo flaminis q̄ eſt per penitenciam et ſpiritus ſancti graciam pu-rificamur a culpa. In baptiſmo fluminis purifi-camur a culpa et ſatiſfactoria pena In baptiſmo ſanguinis purificamur ab oī miſeria. Non ſūt au-tem baptiſmus flaminis et ſanguinis ſacramēta: cum eis deficiant que hn̄t ſacrameta. ſcilicet repre-ſentacio ex ſimilitudine. ſignificacō ex inſtitucōne et ſanctificacō ex prolacione verbi Quantum ad integritatem ſacramēti ſufficiunt verbum et ele-mentum. Quantum ad ſolempnitatem premittū-tur tanq̄ preparatoria cathecíſmus et exorciſmus in paruulis ⁊ adultis. Ita tamē q̄ in adultis re-quiritur fides propria. in paruulis ſufficit alie-na Quantum ad vtilitatem baptiſmatis requiri-tur recta intencō: et quantū ad vtilitatē baptiſati fictionis depoſicō.

De cōfirmacione xlix.

Circa confirmacionem vidēda eſt forma. materia. diſpēſacio. gracie collacio. ſignificacio Forma eſt. Conſigno te ſigno crucis. cōfirmo te criſmate ſalutis In noīe patris. ⁊c̄ Ubi duplex exprimitur actus quia in hoc ſacramento datur gracia ad robur fidei q̄tum ad confirmacōnem in corde. Et quantum ad liberam confeſſionem qua-ſi ſemper ferendam in fronte Alter reſpicit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Forme ſtabilitatem in corde. Materia in hoc ſacra/
mento eſt criſma cõfectum ex oleo oliuarũ et balſa
mo. Oleum quod nitet : ſignificat fidem interiorẽ
ex bona conſciencia . Balſamum propter odorem
ſignificat dignam et laudabilem confeſſionem fac/
tam in euidencia : et hoc ꝑ correſpõdenciam ad du
plicem actum in forma exñtem et expreſſum. Iſtud
autem ſacramentũ a ſolis epĩs datur : qd̉ ſi alij̃ p̃
ſumant nichil faciunt. quia enĩ tam in cõfirmacõe
ꝙ in ordine datur gracie plenitudo : ob hoc hec du
o ſacramenta per eos ſolũmodo diſpenſant̃ : quia
gerunt auctoritatis plenitudinem. Gracia in eo/
dem ſacramento collata ẽ gracia gratum faciens.
que dicitur dupliciter. Aut gratum faciens de nõ
grato : et talis gracia eſt gracia baptiſmalis et pe
nitencialis. Aut eſt magis gratum faciens de iam
grato : et talis gracia datur in cõfirmacione . am/
plians priorem et cõfirmans. In iſto ſacramento
aliud eſt quod eſt tantum ſignum . vt eſt forma au/
dibilis et materia viſibilis. Aliud eſt quod eſt tan
tum res . vt eſt gracia corroborans et cõfirmans .
Aliud eſt quod eſt res et ſacramentũ : ut caracter .

De euchariſtia . l.

De euchariſtia videnda ſũt . integritas . ſigni
ficacio . repreſentacio . mãducacio . opacõ. De
integritate et nccitate hg ſacramẽti ſunt q̃tuor . ſcʒ
ordo ſacerdotalis . intencio cõſecrandi . mã debita .

et forma verborum preſcripta. Materia vero hu/
ius ſacramenti eſt panis de frumento . et vinum
de vite hic cibus et potus inter omnes alios cibos
et potus eſt conueniencior. cõmunior. efficacior .
et ſanior: ideo dominus ſe comparauit grano fru/
menti et ligno vitis . et ideo in duabus ſpeciebus
confecit et conficiendum inſtituit : ad innuendum
ꝙ corpus ſuum ſub hoc ſacramento cõtentum . ẽ ci
bus cõmunis. efficax et ſanus. Vino autem miſce
tur aqua que ſignificat populum et per coniunc/
tionem ſui cum vino ſignificat membrorum cum
capite vnitatem . per vnionem ſignificatur vnio
membrorum adinuicem . Forma ſupra panem ẽ
hec. Hoc eſt corpus meum. Supra vinum patet ĩ
canone. Huius autem forme propoſicio eſt ſingu/
laris. Eſt enim verbum comparatiuum et opera
tiuum. Operatiuum non operaciõe ſucceſſiua ſed
inſtantanea: non alicuius rei noue vel non exiſtẽ
tis . ſed terminus eius eſt ens q̃dẽ actu completũ
et non mutatum et ad id terminatum vt eſt alteri
us ſignum et corpus xp̄i miſticũ : et hoc totũ fit ṽ
tute ṽbi incarnati adiũcta. miſterio circa materiã
nichil agente . Quia hic ſermo eſt cõuerſiuus et o
ꝑatiuus : oꝑatur circa ſubãm panis. id ꝓnomẽ
demõſtrat ſubãm panis ſub accidẽtibus q̃ cõſpici
pñt oculis: et tangit᷑ id qđ cõnũtit᷑ ꝑ ſubctũ. ſicut
id qđ cõnũtit᷑ ꝑ p̄dicatũ. Quia vero termĩꝰ oꝑacõis

eſt ens actu non innouatum: debet ibi poni verbū
eſſendi non fiendi quia vero ſubito fit conuerſio·
ita ꝙ ſimul eſt fieri et factum eſſe: ideo prius ver/
bum inſtantaneum non futurum ibi ponitur· ſci/
licet eſt et non erit ¶ Quia vero operacio termi/
natur ad corpus verum· vt eſt ſignū corporis mi/
ſtici· in quo eſt diuerſitas operacionum: dicit^r cor/
pus non caro· quia corpus eſt etherogeneum· caro
vero omogenea. ¶ Quia vero hec operacio fit virtu/
te verbi increati adiuncta· et non coniuncta: dicit^r
meum non in perſona ſacerdotis ſed verbi ſcilicet
incarnati. ¶ Quando autem miniſter nichil opera/
tur circa materiam nec immutat: ideo nichil plus
eſt de forma· Unde ſi miniſter nec tangat nec fran
gat: dummodo conſecrare intendat et verba dicat·
confectum eſt. ¶ Quantum ad ſignificacōnem hoc te
ne ꝙ in hoc ſacramento aliquid tantum eſt ſignū.
vt ſpecies viſibilis panis et vini ¶ Aliquid tātum
res· vt corpus xpriſti miſticum Aliquid res et ſig
num· vt corpūs xpriſti verum· quod eſt res ſigni/
ficata per panem: ex diuerſis granis confectum·
Et ſanguis per vinum: ex diuerſis racemis ex/
preſſum· et ſic eſt ſignum corporis xpriſti miſtici.
¶ quiā enim corpus habet partes etherogeneas:
diuerſas operaciones in eccleſia ſignificat ¶ In hoc
ſacramento fit repreſentacio dominice paſſionis·
·Vñ fiūt ſignificacōes ſeptē vicibus ppt̄ paſſioē3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

domini exprimendam Prima vice fiunt tres ꝓp/
ter trinam tradicionem: ſcilicet a deo· iuda· et iu/
deo· In ſecunda fiunt quinqꝫ propter quinqꝫ per
ſonas que in tradicione fuerunt· prima tradici· ſe
cunda tradentis· tres alie ſunt emẽtes· ſcilicet põ
tifices· ſcribe· et pharisei· In tercia fiunt due ꝓp/
ter cõuerſionem duplicis elementi: ſcilicet panis
et vini· Item quarta vice fiunt quinqꝫ: propter
quinqꝫ plagas· In quinta vice due propter vin/
cula quibus fuit ligatum corpus: et propter fla/
gella· quibus vſqꝫ ad ſanguinem fuit flagellatũ·
In ſexta vice tres fiunt· ꝓpter crucifixionem fac/
tam linguis iudeorum: quando ter clamauerunt·
crucifige· In ſeptima vice fiunt quinqꝫ: tres de
corpore ſuper calicem· ſcilicet tres cruciatus· ſcili/
cet propaſſionis· paſſionis· et compaſſionis: Et
due altere ſuper aquam et ſanguinem qui de xpi/
ſti latere profluxerunt Duo autem ſunt modi mã
ducandi illud ſacramentum: ſcilicet ſacramental̄
et ſpiritualis: quorum diſtinctio oritur a triplici
principio· primo a diſpoſicioue ſumencium· Qui
dam enim accedunt male diſpoſiti· et hij mandu/
cant ſacramentaliter· Quidam bene: et hij ſpiri/
tualiter et ſacramentaliter· Secundo a modo ſu/
mendi· Nam quidam ſumunt ore carnis: et hij ſa/
cramentaliter· Quidam ore cordis· et hij ſpiritu/
aliter· Unde duplex os eſt et duplex manducacio

attendenda Tertio a duplicitate rẽe hꝰ ſacramẽti
Due ſunt quippe rẽcie huius ſacramenti: ſciȝ cor
pus xp̃i verum. et gracia in corpore xp̃i miſtico.
faciẽs vnionem: quarũ vna ſine altera ſumi poteſt
Manducare autem ſacramentaliter eſt ſumẽ ſacra
mentum vt ſacramentũ. ad qđ quatuor reqͥrunt.
ſcȝ cibi exñcia. eius ad cibatũ nãlis cõueniencia vt
ſcȝ ab hoĩe non a mure ſumatur. Intencio et illiꝰ
intencioĩs regulacõ per fidem. Spũalis mãduca/
cio habet duo. ſcȝ mãſticacionẽ ſuo modo que cõſiſ
tit in recogitacione dum recogitans afficit̃ amore
caritatis. et ei de quo recogitat iungitur et ſic in/
corporatur. et dum incorporatur reficitur et ma/
gis aſſimilatur. Spiritualis autem vel ſpecialis
huius ſacramenti operacio ſiue efficacia eſt. vnire
non de nouo ſed iam vnitos per graciã magis vni
re. Digne enim ſumentem reddit ferueneciorem. vt
carbo ignitus: et forciorem vt bonus cibus. Et vt
iſtam efficaciam habeat in ſumente: primo opor/
tet ipſum ſumentem iſtũ cibum ab hijs diſcernere
per fidem. Secundo hoſpicium preparare per ſui
probacionem. Tercio in hoſpicium recipere cum
honore et deuocione. et talis dicitur digne accede/
re. Nota fractionem hoſtie in tres partes: q̃ fit
propter tres partes corpis miſtici.

De penitencia li.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Videnda ſunt de penitencia . diuerſa diffini
cio. diuerſa nominacio. intregracio. iuſtifi/
cacio. ſignificacio. Penitencia quantum ad actum
principalem ſic diffinitur. Penitencia eſt prima
virtus puniens veterem hominem. Penitencia ſe
cundum Ambroſi . eſt amaritudo et dolor aīe pro
peccatis que quiſq3 cōmiſit. Augg . Penitencia ē
quedā dolentis vindicta ſemper puniens in ſe qd̄
dolet amiſiſſe. Multis aliꝗs diffinicionibus decla
ratur quas breuiter relinquo. Penitencia diūſis
vocabulis noīatur. ſcd̄m ꝙ diuerſa contra peccati
maculam opatur. Expellit eñ pcc̄i actualis mali
ciam que aīam deformat. pōm ad malum incliāt.
ſiue a deo dehabilitat. naturā vulnerat. actu libere
voluntatis cōmittitur. cū delectacione et libidine
ꝑpetratur. Delere autem culpam vt deformantē.
eſt gracie reformantis . vt dehabilitātem eſt virtu
tis habilitantis . vt vulnerantem eſt ſacramēti cu
rantis . vt actu voluntatis cōmiſſam : Aut ꝑ actū
ſimiliter voluntatis vt cū delectatacione et libidi/
ne ꝑpetratā cum cōpaſſione cōtraria . ıdō recte dr̄
ꝙ penitencia eſt gracia. virtus. ſacramentum. ac
cio et paſſio. Partes integrales penitencie ſunt.
cordis contricio. oris confeſſio. operis ſatiſfactio.
Cordis contricio autem eſt dolor voluntarie pro/
peccatis aſſumptus. Confeſſio autem debet habe
re has condiciones: ſcʒ ꝙ ſit ſimplex. huīlis. pura

fidelis. frequens. munda. diſcretã. libens. verecũ
da. integra ſecreta. lacrimabilis. accelerata. fortis
accuſans. parere parata. ¶ Item propter quatuor
caſus eſt ſecundum magiſtros iteranda confeſſio.
¶ Duo ſunt ex parte ſacerdotis. ¶ quorum primus ē.
ob enormitatem ſceleris. ob quam ad ſuperiorem
confitens eſt remittendus. et ab eo ſi voluerit ite-
rum audiendus. ¶ Secundus eſt per ignoranciam
ſacerdotis: quia coram perito ſunt peccata iterum
deteganda. ¶ Duo vero ſunt ex parte confitentis.
¶ Quorum primus eſt fictionis malicia: vt ſi acceſ
ſit cum voluntate peccãdi: vel peccatum ſeruauit
ſcienter. ¶ Secundus eſt propter cõtemptum ſatiſ-
factionis quam neglexit aut ſpreuit. ¶ In duobus
vltimis caſibus ſi vadat ad rudem ſacerdotem vel
ad alium interiectu temporis debet reconfiteri.
et ſic ex parte ſacerdotis patent defectus et ex par
te cõfitentis. ¶ Sunt et alij duo caſus de quibus eſt
cõtrouerſia inter doctores. ¶ Unus eſt de peccati ali
cuius obliuione. Alius de recidiuatione. ¶ Sed di-
cendum in hijs duobus ſeruandum eſſe cõſilium
non tanq̃ preceptum de iterando cõfeſſionem. ¶ Re-
ſeruantur autem epiſcopo quinq; caſus de penitē
cia ſolempni imponenda. ſecundo de excõmunica-
tis. tercio de irregulaĩtate. quarto de incendarijs
quinto de conſuetis in epãtu caſibus reſeruatis.
ſed iſte caſus non eſt generalis. ¶ Satiſfacere eſt

peccatorum cauſas reſcindere vel excidere aut ex/
cludere: et eorum ſuggeſtionibus aditum non ad/
hibere. Anſelmus dicit. ꝙ ſit honorem debitum de
o reddere. Partes eius ſunt ieiunium. elemoſina.
oracio. Ieiunium eſt contra carnis cōcupiſcentiā.
Elemoſina contra cupiditatem oculorum. Oracō
contra ſuperbiam vite. Item ieiunium nos ordi/
nat ad noſmetipſos. Elemoſina ad proximum. O/
racio ad deum. Augꝰ. Per ieiunium et elemoſinā
facimus duas alas. Ad iuſtificacōnem impij
quatuor requiruntur. duo ex parte dei. ſcilicȝ gra
cie infuſio et culpe expulſio. Ex parte impij eciā
duo: ſcilicet motus liberi arbitrij conſonans ſiue
cōſenciens gracie aduenienti: et cordis contricō cō
cordans gracie culpam expellēti. Hec autem qua
tuor precedit attricio et preparacio ad iuſtificacio
nem. que attricio eſt motus fidei et doloris: quā/
uis longo tempore ſemiplenus. Tanguntur au/
tem quatuor iſta in Pſal. verſiculo. Commouebi/
tur terra et conturbauit eam. ſanauit cōtriciones
eius quia commota eſt. Gracia quippe adueniēs
in animam commouet racionem ſecundum ꝙ eſt
poteſtas vel potencia liberi arbitrij: et conturbat
voluntatem per cōtricionem et poſtmodum ſanat
per peccati expulſionem. Et horum racio redditᶻ
duplex: ſcilicet commocio racionis. et cōturbacio
mentis. Unde ſubditur. commota eſt a. cum quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

eſt ſimul: quia tunc omnes vires ſuper ſe plangūt
et mouentur ad bonum. In ſacramento penitēcie
eſt aliquid quod eſt tantum ſignum vt exterior pe
nitencia ſcd̄m inſtitucionem eccleſie in q̄ eſt ſacer
dotis abſolucō tamq̄ formale. Et hūiliacio cōfiten
tis tamq̄ materiale quantū ad actum cōtricionis
ſiue quantū ad verbum accuſacionis. ſiue quātuz
ad penam ſatiſfactionis. Aliud quod eſt tantum
res: vt peccati ꝑfecta remiſſio. Aliud eſt res et ſig
num: vt interior penitudo.

De vnctione extrema. lij.

Unctio extrema ſeptem videnda requirit: ſcz.
que ſit eius materia. que forma. quis diſpē
ſator. quis ſuſceptor. que efficiencia. que cum con
firmacione differētia. que ſignificacionis cōuenien
cia. Materia eius eſt oleum ſimplex. ſed cōſecratū
ab epiſcopo. Forma eius eſt vocalis exp̄ſſio orō
num in ordinarijs cōtentorum. Huius ſacramen
ti diſpenſacio ſacerdotibus cōpetit ex officio. Et
hoc cōfirmat autoritas et rō. Autoritas Ja. vltiō.
ſi q̄s infirmatur inducat preſbiteros. Rō eciā hoc
dicit: quia cum materia huius ſacramenti ſit elem̄
tum cōſecratum ab epiſcopo cōſecratis manibꝫ de
bet contrectari. et ſic eciam cum ſit medicina peri
clitancium non ad ſolos epiſcopos pertinet. oleū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

eciam conſecratum ad aliquos ſe ñ extendit Dn̄t
autem iſtud ſacramentum accipere ſoli infirmi ra
cione vtentes: qui vel peccauerunt venialiter. aut
peccare potuerunt: et hoc ī mortis articulo exiſtē
tes Unde igitur infantibꝰ et ſtultis negatur: nec
intrantibus bellum iuſtum. nec cōdempnatis tā
ꝙ̄ infamibus in facie eccleſie. nec mediocriter infir
mis. quia iterare poſſunt adhuc venialia Eſt au
tem hoc ſacramentum tam finaliter ꝙ̄ efficaciter
cōtra venialia ordinatum: Et ꝙ̄tum ad remiſſio/
nem culpe: et quantum ad dimiſſioēm partis pe/
ne Valet eciam ad recuperandam corporis ſanita
tem ſi expediat infirmanti tanꝙ̄ tamen non itera
turis venialia: debet dari hoc ſacramentum non
dico tamen quin poſſit et debeat ſanato recidiuo i
terum dari tanꝙ̄ medicina morbo venialium Et
quia venialia maxime per ſenſuum organa cōmit
tuntur: Ideo partes tribus potencijs ſeruientes
inungantur Eſt enim triplex potencia: ſcꝫ ſenſi/
tiua. generatiua. progreſſiua Senſitiue organa
quīqꝫ ſenſuum. generatiue lumbi. progreſſiue pe
des deſeruiunt. Ex predictis colligitur inter ſa/
cramentum confirmacionis et vnctionis extreme
differencia ſeptiformis: ſcilicet in efficacia. in ma/
teria. in forma. in ſuſcipiente. in dante. in loco. et
in tempore Nota tamē ꝙ vnctio que fit ī criſmate
dr̄ pn̄cipalis q̄druplici racione. loci qꝛ in frōte. rōe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

miniſtri quia ab epiſcopo. racione elementi quia
de oleo mixto cum balſamo. Racione effectus pp/
ter habundanciam gracie. quia ibi datur paracli/
tus in mãgna habũdancia. Iuxta hoc nota ꝙ criſ
mate inunguntur baptiſati in vertice. confirman
di in fronte. pontifices in capite. reges vt dicitur
in ſcapulis. In ſacramento extreme vnctionis ſe/
cundam exigenciam ſacramentalis ſignificacõnis
eſt aliquid quod eſt tantum vt extrema vnctio. A
liud quod eſt tantum res. vt venialis morbi cura/
cio. Aliud quod eſt res et ſignum. vt ipſa deuocio/
nis excitacio in anima. que non eſt aliud niſi que
dam ſpiritalis vnctio.

De ordine. liiij.

Videndum eſt de ſacramento ordinis quan/
tum ad eius preparacionem conſignaciõis.
diffinicionem ordinis. debitam diſpẽſacionem. ca
racteris impreſſionem. rectam ſuſcepcionem. ſuã
ſignificacionem. ſtatus cõſummacionem. Qui ſũt
ad eccleſiaſticos ordines aſſumendi. primo cõſig/
nantur ſignaculo diſtinctiuo et inſtructiuo. Nam
quia tondentur in capite. quod eſt ceteris nobile.
et qꝫ tonſura tã ſuperius ꝙ̃ inferiꝰ facta habet for
mam corone que eſt ſignum dignitatis regie. inui
tur ꝙ ſic diſtincti ad regale ſacerdocium vel offici
um aſſumuntur. Tale enim ſignum nedum ẽ ſig
num diſtinctionis ſed inſtructiõis. In tali enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

tonſura eſt ſuperfluitatis amocio. In quo inſtru/
untur clerici quid vitandum: quia ſuperfluitas t/
renorum. Eſt eciam ſummitatis capitis denuda/
cio: in quo inſtruuntur clerici quid amandum.
quia felicitas ſupernorum. Eſt figure orbicularis
impreſſio: quo inſtruuntur quomodo conuerſan/
dum. quia figura orbicularis eſt ſimpliciſſima. ca
paciſſima. et pulcherrima: ad innuendum ꝙ ta/
liter coronati debent eſſe ſimplices in intencione.
ampli in dilectione. pulchri in caſtificacione. Or/
do ſic diffinitur. Ordo eſt ſignaculum in quo ſpi/
ritualis poteſtas conceditur ſiue traditur ordina/
to. Cum enim ſeptem ſunt ordines. ſcilicet ianito
rum. lectorum. exorciſtarum. acolitarum. ſubdia/
conorum. diaconorum. et ſacerdotum. In ordine
ſacerdotali datur poteſtas conſecrandi corpus cri/
ſti verum: et abſoluendi corpus xpriſti miſticum
Et hic ordo tanꝙ nobiliſſimus debet habere alios
ſibi ſubminiſtrantes reſpectu duplicis poteſtatis
In conficiendo corpus xpriſti verum ſibi ſeruiũt
ſubdiaconi et diaconi. Ita ꝙ poteſtas et officium
ſubdiaconi eſt in accipiendo hoſtias a plebe. Dia/
coni officium eſt eas a ſubdiacono ſuſceptas ſacer/
doti offerre. In abſoluendo autem corpus xpriſti
miſticum quatũor minores ſubſeruiunt ſacerdoti.
ita ꝙ poteſtas et officium ianitorum eſt ad locum
ſacrum admittere. Lectorum eſt documenta prebẽ

Exorciſtarum eſt auxilium preſtare. Accolitoruꝫ
eſt exempla monſtrare. Hijs officijs dominus v/
ſus ē. Fuit enim hoſtiarius eiciens emētes et vē
dentes. dicens. Domus mea domus oracionis vo
cabitur. vt dicitur Mathe. viceſiōprimo capitulo.
Lector. librum in ſinagoga aperiens Luce. iiij.
Exorciſta tangens linguam muti. Math. vij. Ac
colitus Johannis. viij. Ego ſum inquit lux. xī.
Subdiaconus. dum in pelui pedes diſci. xī. Dia
conus: dum corpus et ſanguinem diſpēſauit. Sa
cerdos dum ſe in ara crucis optulit. Caracter cū
ſit ſignum impſſum diſtinctiuū perpetuum xp̄o
configuratiuum: imprimitur in quolibet ordine.
non idem. ſed diuerſus ordine cōgruo non neceſſa
rio. cum vnus poſſit recipi ꝗuis indebite: preter
miſſo alio: ita ꝙ cum peruentum fuerit gradatim
ad ordinem ſacerdotis in quo eſt ſtatus. ꝗuis ſep
tem ſint gradus vnum tn̄ eſt ordinis ſacramentū
tm̄. ſicut vnam dicimus epiſtolam quāuis multas
habeat partes. In quolibet autem ordine caracter
imprimitur: in eo ſigno quo maiorem habet ſimi/
litudinem ad ſignatum Et in quo principalis po
teſtas quam ordo reſpicit ſignatur tradi ordinato
Ad quam ſignandam duo concurrunt. exterius ſci
licet tradicio alicuius inſtrumenti. ⁊ expreſſio vo
calis verbi. vt in ſigno viſibili pariter et audibili:
ſignificetur dari. Et hec duo ſunt intrinſeca et eſ/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſencialia ſacramento ordinis. Debet autem diſpē
ſari hoc ſacramentum/cum magna diſcrecione et
ſolempnitate: ac per hoc non a quolibet/nec cuili/
bet/nec in quolibet tempore: ſed ſub debitis ſignis/
tam ex parte viſus ꝙ eciam auditus. ſicut dictuꝫ
eſt·ſolempnitate obſeruata quantum ad tempus.
locum. officium et perſonam. ¶ Requiritur autē
multiplex condicio/vt digne ſuſcipiatur. ſcilicet ex
parte originis: vt non ſit filius ſacerdotis. vel ſpu
rius. vel eciam ſolempniter penitens. A parte cor
poris/vt non ſit corpore viciatus. vt demoniatus
aut epilenticus. A parte actionis. vt non ſit ho/
micida/vel aliter enormis peccator. A prate condi
cionis. vt non ſit ſeruus. A parte conuerſacionis:
vt non ſit curialis. A parte coniugacionis: vt non
ſit bigamus. A parte ſexus: vt non ſit mulier. q̄
non poteſt ordinari nec de iure nec de facto. A par
te etatis. vt non ſit infantulus. qui non habet iudi
cium racionis. ¶ In hoc ſacramento/eſt aliquid
quod eſt tantum ſignum: vt exterior operacio in
tradicione alicuius inſtrumenti/et expreſſione u̅/
bi. Aliq̄d qđ eſt res: vt ſpūlis ptātis collacio. Ali
q̄d quod eſt res et ſignum: vt interior caracteris ī/
preſſio. Nota tamen/ꝙ quatuor ſunt parui ordīēs
ex ſeptem ordinibus. et tres magni. Pſalmiſtatꝫ
non eſt ordo/ſed aliquid annexum more officij. Et
poſt ſuſcepcōnē quatuor paruorū p̄t quis cōiugaī

non autem in tribus aliis. Epātus non eſt ordo: ſed dignitas et nomen officii. Collige igitur gradus uſqꝫ ad vnum pearchiā. primo clericalis tonſura. ſecundo pſalmiſta. tercio ianitor. quarto lector. quinto exorciſta. ſexto accolitus. ſeptimo ſubdiaconus. octauo diaconus. nono ſacerdos. decimo archipreſbiter. vndecimo epiſcopus. duodecimo archiepiſcopus. decimotercio. patriarcha. decimo quarto et vltimo ſummus pontifex: qui et papa dicitur.

De matrimonio. liiii.

Matrimonii videnda ſunt iſta. diffinicō. inſtitucō. diuiſio. ſignificacō. prouencō boni. ꝓhibicio impedimēti. Eſt enim matrimoniuꝫ viri mulieriſqꝫ coniunctio maritalis īter perſonas legittimas indiuidue vite conſuetudinem retinēs. Eſt autem a deo inſtitutum matrimonium in officium. in remedium. in ſacramentum aut ſignū. Officium inqꝫ procreande prolis. eciam in ſtatu nature inſtitute. in remedium contra impulſum libidinis in ſtatu nature lapſe. in ſacramentū vel ſignum inſolubilis coniunctionis naturarum in xpriſto diuine ſcilicet et humane. Circa contractionem matrimonii nota. qꝫ per ſponſalia de futuro inicantur per mutuum cōſenſum inter legitīas perſonas. per verba de preſenti expreſſa rectificāt. per copulam carnalem ſubſequentem cōſūmāt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Circa ſponſalia nota ꝙ ante ſeptẽnium cõtracte
de iure non valent. poſt ſeptẽnium vero tenent.
Et hec quatuor modis contrahuntur: ſcilicet ſim/
plici promiſſione. fidei dacione ſeu iuramenti inter
poſicione. datis arris ſponſalicijs. et annuli ſub/
arracione. Sic autem cõtracta octo modis ſoluũtur
Primus eſt voto ſolempni ſuperueniente: vt ſi al/
ter ſponſarum intret religionem. Secũdus eſt ſu/
perueniente matrimonio: vt ſi cum alia cõtrahat
de preſenti. Tercius eſt ſuperueniente affinitate:
vt ſi cognoſcat aliam conſanguineam ſponſe ſue: et
hoc poſſit fama aut facto probari. Quartus eſt in/
curabili infirmitate ſuperueniente: vt lepra aut
mutilacione membri alicuius. Quintus eſt alte/
ro ſe abſentante. vt cum vadit ad regionem lõgin/
quam ſine licencia alterius. Sextus eſt altero for/
nicante. Septimus eſt vtroqꝫ volente cum ſcilicet
ambo cõſenciunt et mutuo ſe abſoluunt. Octauus
autem eſt in minore petenti abſolui vt quando cõ/
tracta ſunt ſponſalia inter duos quorum vnus eſt
in etate debita. alter vero non. Duobus enim pri
mis modis ſoluuntur ſponſalia ipſo facto: ſequen
tibus vero per iudicium eccleſie. Duplex autem ẽ
effectus ſponſalium cõtractorum. vnus eſt obliga/
cio propter promiſſionem. Unde tales compellẽ/
di ſunt ad matrimonium contrahendum ſi non ti/
meatur vxoricidium. vel interueniat aliqͦs caſus

pꝛedictoꝛum. Aliꝰ effectꝰ publice honeſtatis / ē iuſticia / que eſt ꝙ nullus conſanguineoꝛum ſponſi pt̄ contrahere mr̄imonium cū ſponſo· et econuſo. Cōiuncti mr̄imonialit̄ / tripliciter ꝑ ecc̄iam ſeꝑantur / quantū ad vinculū. cū oſtendit̄ propter īpedimētum legittimū nō fuiſſe cōiugium inter eos. Aut ſeparantur ad tempus / ꝓpter pn̄iam faciēdam· vt qn̄ contra interdictū ecc̄ie contraxerunt / Aut ſeparantur ſimplr̄ / quantū ad tempus in penā· ꝓpter aliqđ crimen cōtra ſubām mr̄imonij perpetratū. vt qn̄ alter cōiugum foꝛnicatur. tunc ſi petat innocens diuoꝛcium / cū ꝓbacione adulterij / abſoluit̄ ab ecc̄ia a mutua cohabitacione vxoꝛis / et debiti reddicione. Sunt autem ſeptē caſus / in quibꝰ poteſt adultera excipere petentē diuoꝛcium. Primus· ſi foꝛnicari cōuincit̄. Secundus· ſi eam ꝓſtituat. Tercius / cū credebat virū in bello eſſe defunctū. Quartꝰ / ſi cognita eſt ab altero / quē credidit eſſe virū ſuū. Quītus / ſi fuerit vi opp̄ſſa. Sextꝰ eſt / qn̄ pꝰ adulteriū rcōſiliauit eā ſibi / et petijt debitū. Septimꝰ ē / qn̄ infidelis repudiauit vxoꝛē / et illa nubāt alteri· ſi ad fidem veniat debet eam recipere / nō obſtante ꝙ fuerit foꝛnicata. In matrimonio ratificato / eſt aliquid qđ eſt tm̄ ſignum: vt conſenſus exterioꝛ per verba / aut nutus expreſſus. Aliud / quod eſt tātuz res / vt vnio dei et anime per graciam / que tn̄ eſt ſeparabilis ꝑ pcc̄i moꝛtalis tranſgreſſione: ſic illud

matrimonium eſt ſeparabile per religionis ĩgreſ/
ſum. Aliud quod eſt res et ſignum vt ſenſus inteĩ
oꝛ aĩarum. In matrimonio cõſummato eſt tan/
tum ſignũ. cõſenſus exterioꝛ. tm̃ res vnio natura
rum inſeparabilis. in xpꝛiſto res et ſignum. mu/
tuus cõſenſus animorum. Tria ſunt bona cõiugij
ſcȝ bonum fidei. bonum prolis. bonum ſacramen
ti. Fides ꝙ ſuam cognoſcat et non aliam: et hoc ẽ
bonum moris cadens in genere honeſti. bonum ꝓ
lis cadit in genere cõferentis. Confert enim pro/
les ad ſpeciei cõſeruacioẽm et muneri perfectionẽ
Bonum ſacramenti cadit in gñe delectabilis. tã/
ta enim ibi eſt vnio: vt propter vxoꝛem relinquat
homo patrem. et ſic patet ꝙ tria ſunt in electione
ſcđm phũ. ſcilicet honeſtum. cõferens et delectabi
le. In hoc triplici genere ſunt bona cõiugij diſtri/
buta. z ſuper hec bona numero tria. quia ad hoc ꝙ
matrimonium ſit completum tria potiſſime req̃/
runtur: ſcȝ inſtitucio. vſus et fructus. Rõne inſti
tucioĩs eſt bonum ſacramenti. Racione vſus debi
ti eſt bonũ fidei. Racione fructus cõferentis eſt bo
num prolis.

De impedimentis in gñe. Iv.

Impedimentorum matrimonij quedam ſũt
de cõgruitate ĩpedieñcia: ſicut eccleſie inter
dictum. et tempus feriarũ. Et iſta dicuntur im/
pedire cõtrahendum: ſed non dirimẽ iam cõtractũ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Quedam impediunt de neceſſitate: quia non ſtat
cum eis matrimonij ſacramentum. Unde ſic im/
pediunt contrahendum matrimonium. ꝙ eciam
dirimunt cõtractum/ et ſunt duodecim. Unde ver/
ſus. Error. condicio. votum cognacio. crimē. Cul
tus diſparitas. vis. ordo. ligamen. honeſtas. Si
ſis affinis: ſi forte coire nequibis. Hec ſocianda ve/
tant. cõnubia facta retractant. Tria ſunt ex par/
te cauſe efficientis/ qui eſt cõſenſus/ ad quem cõcur
rit voluntas et racio. Contra actum racionis eſt
error. Contra actum voluntatis eſt vis ſiue violē
cia. Contra actum vtriuſqꝫ/ eſt condicio ſeruitu/
tis: qui impedit partim propter defectum liber/
tatis. partim propter errorem. Tria ſunt eciam
ex parte cauſe materialis. Nam matrimonium/ eſt
cõiunctio voluntarie introducta/ inter perſonas ā
tea non cõiunctas. Unde cõiuncti proximitate/ ad
matrimonium ſunt inepti. Coniunguntur autē
quidam conſanguineitate. quidam affinitate. qui
dam publice iuſticie honeſtate/ que contrahitur ex
ſponſalibus per verba de preſenti/ et ſic ſunt tria
impedimenta: ſcilicet/ cognacõ. affinitas. et honeſ/
tas. Tria ſunt alia/ ex parte cauſe formalis: quia
matrimonium eſt vinculum/ in quo eſt mutua po/
teſtas viri et vxoris. Hec autem poteſtas impe/
ditur/ quando alter tradit poteſtatem corporis ſui
alij adhuc viuenti: z ſic ē ligamē/ ā quia dedicauit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſe deo et ſic eſt ordo. Aut quia ſe mancipauit deo ⁊
prelato: et ſic eſt votum. Tria autem vltima ſunt
ex parte cauſe finalis. Nam matrimonium eſt ad
procreandum prolem ad cultum dei. vel ſaltem in
remedium honeſtatis/ cõtra racionem generandi.
vel remedij/ eſt impotencia coeundi. Contra cultũ
dei qui eſt in fide/ eſt diſparitas. Contra cultũ dei
qui eſt in moribus/ eſt criminis enormitas. Cir/
ca impedimentum quod procedit ex errore/ nota.
ꝙ error poteſt eſſe circa perſonam/ vel circa propri
etates perſone. Error circa perſonam/ conſenſum
tollit. et matrimonium impedit: vt ſi credit con/
ſentire in magdalenam/ de qua cogitat ſenſu interi
ori: et cõſentit in margaretam/ que offertur ſenſui
exteriori/ Si autem ſit error circa proprietatem ꝑ
ſone/ non propter hoc matrimonium impeditur.
vt ſi credat accipere diuitem et nobilem: cuius op
poſitum poſtea deprehendit. De proprietatibus
autem perſone/ excipitur cõdicio ſeruitutis: que ĩ/
pedit ad cõtrahendum et dirimit iam cõtractum
Circa quem nota/ ꝙ triplex poteſt eſſe error cõdici
onis· ſcilicet paris: vt cum ſeruus credit accipere
liberam/ et accipit ancillam/ talis error non impe/
dit/ Aut cõdicionis melioris: cum ſcilicet credit ac
cipere ancillam/ et accipit liberam. nec iſte error
impedit. Aut cõdicionis deterioris: vt cum credit
accipere liberam cũ ſit ipſe liber/ et accipit ancillã·

·talis impedit cōtrahendum/et dirimit iam cōtrac
tum: niſi forte libere velit in eam conſentire. ¶
·Circa votum nō/ qđ votū vt dicit Hugo. eſt teſti/
ficacio promiſſionis ſpontanee facte: que deo et de
hijs que deo pertinent fieri debet. ¶Item. ſic· votū
eſt melioris boni concepcio/animi deliberaciōe fir
mata. ¶Eſt autem duplex votum .ſcʒ ſimplex/et ſo
lempne/Simplex/in quo non eſt in prelatum trā̄ſ
lata poteſtas·q̄ impedit cōtrahendum/ſed non di/
rimit iam contractum/Solempne/vt votū ordinis
ſacri ſuſcepcione. profeſſionis emiſſione. et habitꝰ
profeſſorum aſſumpcione/cum alijs· que oſtendūt
hominem ꝓfeſſum . impedit contrahendum/et di
rimit iam cōtractum ¶Circa crimen nota/ꝙ in ſep
tem generibus criminum denegatur connubium.
¶Primū/eſt adulterium/cum vxoris occiſiōe/vel mu
lieris. ſcʒ fidei dacione de ducenda vxore adultera/
propria defuncta/vel cum cōtractione de facto/Se
cundum/eſt inceſtus ¶Tercium eſt/raptum ſponſe
alterius. ¶Quartum eſt/de eo qui inſidians matri/
monio/filium ſuum de ſacro fonte leuauit. ¶Quin/
tum eſt/de eo qui occidit preſbiterum. ¶Sextum/de
eo qui occidit propriam vxorem/ſiue perſequendo
culpam adulterij· ſiue perſequendo naturam racio
ne odij ¶Septimum eſt/ſollempniter penitens/in
omnibꝰ iſtis diſpenſatᷣ. p̄terꝙ in p̄mo qđ reſpicit
determinatā perſonā· Nā adulteriū cum vxoīci dio/

vel cum fidei dacione/ vel cum cõtractione de facto
reſpectu illius perſone/ ĩpedit cõtrahendum/ et di/
rimit iam contractũ. Item impõ coeundi natura
lis/ ſi eſt temporalis/ ĩpedit mrĩmoniũ cõtrahendũ
et dirimit cõtractum. Item impõ accidentalis/ q̃
eſt maleficiũ· ſi eſt tp̃alis non ĩpedit: ſi perpetua
impedit/ et dirimit ſi p̄cedat matrimoniũ: ſi aũt
ſequatur matrimoniũ non dirimit. Sic eciam de
ſectis dicitur. Ordo ſacer maior/ impedit contra/
hendum/ et dirimit iam cõtractum. Minores vẽo
ordines q̃tuor/ neutro modo: ſi noluerit ordinatq̃
eccleſie deſeruire. De cultus diſparitate/ nõ. q̄ in
fidelis dr̃ aliq̃ pſona q̃ caret fide. non tñ fidei ſac̃/
mento: vt heretica baptiſata. Talis diſparitas ĩ/
pedit cõtrahendum/ et non dirimit iam cõtractũ.
Sũa eſt infidelis carẽs fidei ſacrõ: et talis diſpaĩtas ĩ
pedit/ et dirimit· eciam ſi mulier ſit fidelis: quia ca
ret baptiſmo/ qui eſt ianua ſacramentorum. Cir/
ca vim ſeu violenciam/ tene. q̄ coactio poteſt fi/
eri vi ſiue metu. Vis eſt maioris rei impetus que
repelli non poteſt: vt cum quis capitur. trahitur.
ligatur. talis vis impedit et dirimit. Metus eſt
inſtantis periculi trepidacio. Metus autem ẽ du
plex. ſcilicet leuis et iuſtus. leuis eſt/ que non ca/
dit in conſtantem virum: vt quando eſt parua cõ/
municacio/ vel per hominem parua potentem coac
cio. per hũc modũ metus non impedit nec dĩmit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Juſtus metus eſt qui poteſt cadere in conſtantem
virum: vt quando veriſimile eſt ꝙ infert malum
is qui minatur / et talis coactio tollit cōſenſum: et
ſecundum iura impedit matrimonium cōtrahen/
dum / et dirimit iam cōtractum ¶ Circa ligamen no
ta. ꝙ quantumcumqȝ fiat diuorcium inter con/
iuges propter crimen adulterij quantum ad tho
rum et cohabitacionē: manent tñ ꝑſone ſic ſepara
te inmubiles cum alijs. cum inter eos ꝙ diu vixe/
ruit ambo permāneat inſolubile vinculum et li/
gamen. ¶ Circa honeſtatem publice iuſticie nota ꝙ
qui cōtrahit ſponſalia cum aliqua poſt ſeptēnium
et decedit ante cōſummatum matrimonium ex ta
li honeſtate retrahuntur conſanguinei ſponſi de/
functi a cōtractione matrimonij cum r̄licta / et hec
honeſtas impedit cōtrahendum et dirimit iam cō
tractum.

¶ De impedimentis affinitatis et cognacionis. xvi.

In ſpeciali primo de impedimento affinita
tis videndum eſt. ¶ Circa quam eſt notanda
triplex differencia. Secundo videnda eſt triplex
notula ſiue regula. ¶ Differt autem primo inter eē
affinem et eſſe cōſanguineum. ¶ Conſanguinitas
prouenit ex carnis propagacione: Affinitas ve/
ro ex carnali commixtione preſuppoſita cōſangui/
nitate / que ſic diffinitur. Affinitas ē proximitas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

perſonarum ex carnali copula proueniens omni
carens parentela quantum eſt de ſe ſupple. Unde
ſi quis virorum cognoſcit mulierem efficitꝛ af/
finis omnibus cõſanguineis mulieris. et ecõtra.
Secundo differt inter affinitatem genus et gra/
dus. Nam genus attenditur ſecundum plurifica/
cionem carnalis cõmixtionis. Gradus vero a ꝑ/
te ſanguinis et ꝓpagacionis· propter quod anti
quitus dicebatur uſus. Mutat mixta genus. ſed
generata gradum. Erant enim quondam tria ge/
nera affinitatis Primum erat ex ſanguineitate ꝛ
prima carnis mixtione. verbi gracia. Si frat̄ tu/
us cõtraxiſſet cum magdalena illa erit tibi affi/
nis in primo genere. Secundũ erat ex affinitate
et ſecunda carnis cõmixtione. vt ſi magdalena fra
tre tuo mortuo contraxiſſet cum martino. ipſe eıt
tibi affinis in ſecundo genere Tercium erat ex ſe
cunda affinitate et tercia corporis commixtione ꝑ
carnis. vt ſi martinus defuncta magdalena con/
traxiſſet cum iohanna. ipſa iohanna erit tibi terci
a affinis in tercio genere ꝛ ſic mixta mutabat ge
nus. generata vero ſiue ꝓpagata mutabat gradũ
Nam ſi magdalena mortuo fratre tuo ex martino
generaſſet filiam. illa filia ē tibi affinis in ſecũdo
gradu quaſi neptis. et non in ſecundo genere Ho
die vero ceſſant illa genera preter primum. et fi/
lia ex cognata tua ex alio viro nichil dicetur tibi

attinere/ et ſic tercō differt/ vtruꝫ mulier affinis
generet ex conſanguineo vel extraneo ¶nam ſi ge
neret ex cōſanguineo : ꝓles generata attinet tibi
gradu cōſanguinitatis ¶ſi vero ex extraneo : ꝓles
tibi attinet gradu affinitatis . vt dictum eſt ſecun
dum iura antiq̄ ¶ſcd̄m vero iura moderna/ nichil
tibi attinet proles illa Hijs viſis/ tres regule ſūt
ponende/ ¶quarū prima eſt · ꝙ in primo genere af/
finitatis/ non licet contrahere · vſqꝫ ad q̄rtum gra/
dum incluſiue : ſicut et de conſanguinitate dicit᷑ .
¶Si autē velis cognoſcere quartū gradum . ſiue q̄s
ſit quartus gradus : recurre ad ꝑſonam mediāte
qua affinitas eſt cōtracta : et quoto gradu diſtas
ab illa : tāto gradu diſtas a perſona cui es affinis ·
· vt ſi cōtraxiſti cuum muliere/ factus es affinis cō/
ſanguineis mulieris : et quoto gradu cōſanguine
us mulieris tue ſiue vxoris : tāto gradu eſt tibi af
finis : et ſi attinet vxori tue/ in quarto gradu affi/
nitatis ſeu cōſanguinitatis : attinet tibi ī quarto
gradu ꝑiter/ et econtra . Et ſicut non liceret vxori
tue contrahere cum tali/ ita nec tibi ¶Scd̄a regula ē/
ꝙ ex quo cōſanguinitas cōtracta eſt mortua perſo
na . mediante qua eſt cōtracta nichilominꝰ manet :
quia ſicut vinculū cōſanguinitatis eſt perpetuum
ſic et affinitatis ¶Tercia regula ē · ꝙ affinitas/ n̄ ſo
lū cōtrahit᷑ ꝑ coitū cōiugalē · ſed eciā ꝑ fornicariū .

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

De cognacione triplici ·lviij·

Videndum eſt de cognacione que diſtinguitur
triplex: ſcꝫ carnalis. ſpiritualis. et legalis.
Et de ſingulis per ordinem eſt videndum: et p̃mo
de carnali circa quam eſt ponenda primo triplex
diffinicio. ſc̃do iũgenda eſt ĩplex regula. Videnđ
igitur p̃mo ē quid ſit cõſanguinitas que ſic diffi
tur: eſt vinculum ꝑſonarum ab eodem ſtipite deſ
cendencium carnali propagacione cõtractum. Se
cũdo videndũ ē quid ſit linea. Eſt enim linea ordi
nata collectio perſonarum cõſanguinitate cõiunc
tarum ab eodem ſtipite deſcendencium: diuerſos
gradus cõtinens. Et quia ordo poteſt attendi q̃ꝫ
tum ad id qđ ſupra vel q̃ꝫtum ad id quod eſt infra
et ad id quod eſt iuxta: ſic tres aſſignantur linee.
Quedam eſt aſcendẽcium: in qua ſunt gradus iſti
pater et mater. auus et aua. proauus proaua. at
tauus attaua. Quedam eſt deſcendencium: in q̄
ſunt filius et filia. neptis et nepos. pronepos ꝓ
neptis. atnepos atneptis. Quedam eſt tranſuer
ſaliũ: in qua ſunt duo fratres. filij duorũ fratrũ
Tercio videndum eſt quid ſit gradus diffinitiue
Gradus enim eſt habitudo perſonarum diſtanci
um. qua cognoſcitur quota generis differencia du
e perſone differunt. ſiue diſtant inter ſe. Regula
rum quidem duarum: prima eſt hec. ꝙ non licet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

contrahere cum cōſanguinea vſq ad quartū gradum incluſum. Secunda eſt qꝫ toto gradu perſone deſcendentes a ſtipite diſtant a ſeinuicem quoto diſtant a ſtipite. Tercia eſt qn̄ perſone inequaliter diſtant a ſtipite: vt vna in ſecūdo gradu alia in tercia linea: in hoc linea conſanguinitatis et gradus comparari debet ſecundum ſpecies magis remotas. Circa cognacionem ſpiritualem primo videndum eſt quid ſit cognacio. Eſt autem cognacio ſpiritualis propinquitas ſiue proximitas proueniens ex ſacramentali donatione vel ad illud tencione. Secundo vidende ſunt eius differencie. que ſunt tres: ſcilicet compaternitas que eſt inter patrem ſpiritualem et patrem carnalē. Paternitas que eſt inter eum qui ſuſcepit et eum qui ſuſcipitur ſiue ſit maſculus ſiue femina. Fraternitas que ē inter filium ſpiritualem et filium carnalem vniuerſaliter et preciſe. Non enim ſe extendit niſi ad eū qui ſuſcipitur. Tercio videndum eſt quot modis ſcilicet hec cognacio cōtrahitur: quia dupliciter ſcilicet indirecte. vt cum aliquis fit compater alicuius per actum cōiugis. Directe vt cum aliquis fit compater alicuius per actum proprium. vt quādo ipſe perſonaliter de fonte ſuſcipit filium alicuius. Contrahitur autem hec cognacio per baptiſmum catheciſmum et cōfirmacionem. ſed per catheciſmum adeo exiliter vt vix īpediāt mrīmoniū

contrahendum· non autem dirimit iam cōtractū·
Cognacio legalis est proximitas proueniens ex
adopcione. Triplex autem oritur cognacio ꝑ ad/
opcionem. Vna eſt quaſi deſcendencium que atten
ditur inter adoptantem et filiam vel neptem ad/
optatam: et inter iſtos non poteſt contrahi matri
monium. Alia eſt quaſi a latere· que attenditur ī
ter filium naturalem et filiam adoptatiuā: et iſti
ꝙ̄ diu ſunt in poteſtate patris non poſſunt matri
monio copulari. Alia eſt quaſi affinitas quedam:
que attenditur inter adoptatum et vxorem adop
tantis· vel inter adoptatum et vxorem adoptati:
inter iſtos non poteſt matrimonium copulari. No
ta ꝙ carnalis cognacio ſumitur penes legem natu
ralem· ſpiritualis penes diuinam· legalis penes
humanam. prima reſpicit bonum nature: ſecun/
da bonum gracie : tercia bonum fortune. prima
corpus· ſecūda aīam· tercia cōiunctū·

Quarta pars tribus ſectionibus eſt
cōtenta. Et prima de triplici defferē
cia premij.

Poſtꝙ̄ viſum eſt de bono inquantum tenet
racionem meriti: videndum eſt de bono in/
quantum tenet racionem premij. Circa quod trí
a ſunt videnda· ſcilicet triplicis premij differēcia·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

vie expedientia gaudij ſufficiencia Quantum ad
primum tenendum q̄ triplex premium legitur
in ſcriptura: ſcilicet premium qđ dicitur aurea.
Secundo premium qđ dicitur aureola Et premi/
um qđ dicitur fructus Aurea eſt merces incorrup
tibilis in eterna veritate et bonitate Compatur
autem talis merces auree ꝑpter tria Aurea eīn
eſt corona de auro: corona autem debetur filio re/
gis in qua eciam quantum eſt in ſe non eſt repe/
rire principium neqꝫ finem: et materia de qua
eſt. ſcilicet aurum Aurum inter cetera metalla eſt
maxime incorruptibile premio igitur qđ dicitur
aurea: premiantur qui tranſeunt ad regni heredi
tatem. ad dei eternitatem. ad ſui incorruptibili/
tatem hoc autem premium debetur cuilibet vir/
tuti et maxime redditur caritati et alijs virtuti/
bus racione caritatis. Nam ſi finalis caritas amit/
tatur: illud premiū nulli ea carenti ac cuicumqꝫ
alteri virtuti datur ſiue redditur Aureola vero
eſt gloria incorruptionis ſecundum pfectiſſimum
actum trium virium anime in corpore ſiue in car
ne operantium Tres quippe naturales potencie.
ſcilicet Racōnalis. iraſcibilis et cōcupiſcibilis. in
actus perfectiſſimos reſpectu carnis egrediuntur:
informate tribus virtutibus. ſcilicet prudencia.
fortitudine et tempancia Temperancia habet
ſuum pfectiſſimum et difficilimum actum qui eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

ſemper ſeruare carnem ſuam integram abſqꝫ om̄i contagione veneree actionis q̄d faciunt virgines. Fortitudo habet ſuum actum difficilimum quē in corpore tranſfigit et exercet mediāte carne: vt ē mortem ſuſtinere ꝓ iuſticia et veritate q̄d faciunt martires: racōne cuius debetur eis aureola martirum. Prudentia eciam habet actum difficilimum. quē tranſfigit et exercet in carne q̄ aggrauat animam: et hic eſt docere alios in fide et moribus q̄d faciunt doctores racōne cuius debetur eis aureola Aureola igitur virginum eſt gloria de incorruptione carnis atteſtante incorruptione mentis. Aureola martirum eſt gloria de inuicta ſuſtinentia mortis. vſqꝫ adeo ꝙ aliquis ꝑſeuerauerit vſqꝫ ad mortem pro fide et iuſticia pacienter Aureola predictorum eſt gloria de firmitate doctrine ad alterum ꝓlate. verbo. mente et exemplo. de hac Thimo. quarto dicit Que eſt ſpes noſtra vt gaudium noſtrum aut corona glorie nonne vos ante deum. In ſignum huius triplicis aureole debite tribus generibus ſaluandorum premittuntur in aliquibus eccleſijs antiphone beate marie verſiculi pro virginitate Antiphone beati pauli pro predicatione. beati laurencij pro martirio. Et nota ꝙ pro q̄tuor datis maximis. q̄ dat homo iuſtus deo: ab eo recipit quatuor dona maxima Nam ꝑ bona

voluntate informata caritate/auream ſumit. ¶ ꝑ bo-
na doctrina fidei et morum predicacione/aureolã
ſumūt: et ſic tercio martires. et quarto virgīes ſu
am. ¶ Premium quod dicitur fructus/attendit ſecū
dum vnum predictorum: ſcilicet ſecundum conti-
nenciam virginalem. et diuerſificatur fructus/ſe-
cundum ꝙ diuerſificatur continencia. ¶ Eſt autem
continencia cōiugalis/abſtinens ab omni coitu il-
licito: non tamen ab oī coitu. Huic reſpondet fruc
tus triceſimus: in quo eſt denarius qui eter-
na ſignat: et ternarius triū bonorum cōiugij. ſcili
cet prolis. fidei. et ſacramenti/que ad denariū re-
feruntur. ¶ Eſt eciam continēcia vidualis/abſtinēs
in carne corrupta/ab omni coitu/reſpectu tēporis
et perſone cuiuſcumq; a poſteriori tantū/cui r̄ſpō-
det fructus ſexagenarius in quo eſt denarius/eter
na ſignans: et ſenarius opm/in quibus ꝓpter de-
narium eternorum debent vidue exerceri. ſecūdū
aplm̄ p̄ma. Thimo. v. quarum opus primum eſt
reddere vicem parentibus. ſcd̄m eſt/inſtare et ob-
ſecrare oracionibus. Tercium eſt/filios educare.
quartū eſt pauperes in hoſpicio recipere. quintū
pedes ſanctorum lauare. ſextum eſt/tribulatis ad
miniſtracionem impendere. ¶ Eſt tercio/cōtinencia
virginalis/abſtinens in carne īcorrupta ab omni
coitu/reſpectu cuiuſlibet temporis et perſone/cui
reſpondet fructus centeſimus. q̄ conſtat ex denaīo

ex ſe ducto. Iſte quidem competit virginibꝰ qui
in terra manentes angelicam ducunt vitā: et tan
tum ſibi interius vacant propter bonum eternū
quod eſt denarium in ſe ducere. Caſtitas cōiugal̄
bene excolit terram ſuam: viduales melius: op/
time virgines. Et nota ꝙ cum virginitas ſit ī car
ne corruptibili perpetue incorrupcionis meditaci
o: virginitas tria dicit. Primum eſt abſtinencia
ab omī coitu illicito: ſecundum eſt ab omī coitu li
cito: tercium eſt integritas mentis et carnis. quā
tum ad primum dicit virtutis habitū: huic debet̄
aurea: quantū ad ſecundum dicit virtutis ſtatū:
huic debetur fructus centeſimus: quantū ad terci
um dicit decorem: huic debetur aureola. Fructꝰ
autem in virtutibus determinant ante ſe aureā: au
reola vero preſupponit aureā. Voluntati eī cōtinē
di propter deum debetur aurea: ſed cum additur
in carne incorrupta ſuperadditur ei aureola quia
ſic eſt cōtinencia in ſuo ſummo. vlterius cum ad/
ditur reſpectu cuiuſlibet temporis et pſone debet̄
ei fructus cēteſimus.

De expediencia ad premiū. ij.

Sequitur videre de hijs que animam expe/
diunt ad glorie complementum. Retardat̄
enim anima exuta quāuis gracia finali informa/
ta: dupliciter. ne totaliter feratur in deum ſcilicꝫ
ꝑpter cremabile quod ſecum tulit: ꝛ ꝑpter corpꝰ

ſocium quod dimiſit. ¶Contra primum/expeditur
per eccleſie oraciones/et ſuffragia viatorum. ¶con/
tra ſecundum/expeditur per cōſummacionem iuſ
titie/ſiue per remuneracionem corporum reſump
torum ¶Primo igitur videamus/ qualiter aīabus
in purgatorio retardatis : valeāt ſuffragia viato
rum: et poſtea de reſurrectione mortuorum. ¶Pro/
ſunt autem ſuffragia eccleſie defunctis. non qui/
buſcumqꝫ ſed mediocriter bonis: vtpote illis qui
ſunt in purgatorio: non valde malis . vt illis qui
ſunt in inferno. nec valde bonis/vt illis qui ſūt in
paradiſo: ſed pocius eorum oraciones et merita ec
cleſie ſuffragantur. quia nobis adhuc miſeris mul
ta per eos beneficia impetrantur. ¶Proſunt autē
ſuffragia ſic impenſa/ſecundum maius et minus:
vel pro diuerſitate meritorum in mortuis : vel ꝑ
ſollicitudine caritatis in viuis . ¶Proſunt inqꝫ ad
penariam mitigacionem/vel celeriorem liberacio/
nem: prout diuina prouidencia voluerit diſpenſa
re. ¶Suffragia autem iſta precipue ſunt : ſcilicꝫ ſa
crificium. oracio. elemoſina. ieiunium ¶Cum autē
per diuina munera. et propria merita/necnon a/
liena ſuffragia/anime tranſierunt ad gloriam an
gelorum : adhuc tamen ſecūdum ſanctos/propter
naturalem inclinacionem ad corpus/a cōtemplaci
one plena et fruicione perfecta retardantur. ¶Un/
de videndum eſt de reſurrectione: de qua tene . ꝙ

omnium hominum corpora reſurgent in generali iudicio. Non obſtante in eis diſtancia / quantum ad ordinem temporis / ſed pocius ad ordinem dig- nitatis : mali enim non in melius mutabuntur : ſed in bonis natura ſeruabuntur . et vicia detra- hentur. Omnes quippe reſurgent / in corpore inte- gro . plena etate / et debita membrorum menſura . et eiſdem corporibus numero . et eiſdem partibus conſtitutis : ſalua totius veritate nature . nō ſolum quantum ad membra principalia / et humiditatem radicalem : verū eciā / ſaluis capillis / et mēbris cete- ris q̄ ad corporis decenciam ꝑtinebunt : ita ꝙ in quacunqꝫ partes ſiue arreas puluis humani cor- poris diſperſus fuerit : ad candē animam redibit / q̄ ipſum prius vt viueret et creſceret : animauit

Et quia electi debent eſſe conformes primogenito mortuo . ſcilicet domino ihesu xpriſto / in quo nullꝰ fuit omnino defectus : neceſſe erit qđ ſi aliqđ mem- brorum deerat / ſuppleatur : ſi aliqua ſuperfluitas inerat auferatur : et ſi aliq̄ membrorum deordinatio corrigatur. Si paruulus erat / ad quātitatem etatis xpriſti quā habebat paruulus in rōne . ꝙuis non in mole / virtute diuina deducatur. Si decrepitus / ad xpriſti etatem deueniet. Si gigas excedens / ſi gna- nus deficiens / ad menſuram congruā limitabitur : vt ſic omnes ſancti / integri et perfecti occurrunt in virū ꝑfectū / in menſura etatis plenitudīs xpi .

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Erunt autem in corporibus electorū quatuor cō/
diciones nobiliſſime. que dicuntur dotes in q̄bus
cetera bona ītcluduntur/ que quidem dotes ſunt a/
gilitas. claītas. impaſſibilitas. ſubtilitas: que ſic
perficiunt corpus ꝙ ipſum ordinant ad anime ac
cionē que duplex eſt. ſcȝ cognicō et dilectio/ Clari
tas ordinem habet ad cognicōem. Alie tres ad di/
lectionem. Conſiſtit autem dilectio que eſt delec/
tacio magna in coniunctione cōuenientis cum con
ueniente. Eſt igitᷣ agilitas vt anima cōiungatᷣ de
o. Impaſſibilitas vt nō retrahatᷣ: ſubtilitas vt ni
hil interponatur inter diligentem et dilectū. Po/
teſt aūt ſufficiencia ſic ſumi ſcd̄m cauſam materialē
Corpus humanū quatuor habet defectus propter
quatuor elementa ex q̄bus cōſiſtit. Ab aqua habet
paſſibilitatem: que eſt elementū fluiduum: contra
hunc defectum habet īpaſſibilitatē. A terra habet
opacitatem: cōtra quam habet claritatē. Ab igne
qui cōſumit: habet animalitatē: ſcd̄m quam indi
get alimoniȷs. et reddit ponderoſum: cōtra quem
defectum habebit agilitatē. Ab aere qui cedit cuili
bet impellenti: habet infirmitatē: cōtra quā ha/
bebit ſubtilitatē ſiue penetrabilitateȝ per quā cor
pori glorioſi erit peruium omne durū. Patet eciā
ſufficiencia aliter. Nā cū ſcd̄m aliquos ī corꝑe no
ſtro natura ſit celeſtis conſilians. et elementaris:
modo elementaris predominatur: ſed poſt dn̄abitᷣ

celeſtis q̄ eſt natura lucis: et hec erit ſicut forma cō
pletiua corporis/ Et quia lux habet iſtas quatuor
proprietates/ ſicut patet in radio: ſcz claritatē q̄ il
luminat: impaſſibilitatē. quia nichil eam corrū/
pit. Agilitatem/ quia ſubito ſpaciū pertrāſit. pene/
trabilitatem/ quia omnia intrat. Ideo predñante
in corpore noſtro humano iā glorioſo/ natura iſta
habebit proprietates cōſequentes ipſam. Itē no/
ta· ꝙ dotes corporis habent eſſe ab īfluēcia anime
in corpus. Aīa autē influit in corpus dupliciter:
ſcilicet/ vt perfectio/ et vt motor· Vt perfectio/ anima
glorioſa influit· viuificādo vita īmortali· Vt motor
influit/ mouēdo motu infatigabili. Quia igitur viuifi/
cat vita/ neceē eſt ēē in corpe diſpoſicionē ad vitā hū
te. Et hec eſt lucis habundancia/ et claritas. Quia ve
ro vita īmortali/ neceſſe eſt corpus habere diſpoſi/
cōem ad īmortalitatē: et ita eſt īpaſſibilitas. Quia
vero motu infatigabili mouet/ iō oportet ꝙ nichil rē
ſiſtat: et ideo ſubtilitas. Oportet eciam ꝙ nichil re
tardet: et ſic agilitas. Auguſtinus de ciuitate dei
xxij. Aberit a corporibus noſtris omnis deformi
tas: oīs infirmitas: oīs tarditas/ oīs corrupcio/ ō
nis deformitas/ per claritatem. oīs tarditas ꝑ agi
litatē. oīs infirmitas/ per ſpūalitatē. oīs corrupci
o/ per īpaſſibilitatē. i· Corin. xv. Seminatur in cor
rupcōe reſur. in incor: ecce īpaſſibilitas. Semina
tur in ig. reſur. in gloria: ecce claritas. Seminatur

in infirmitate ſurgꝫ in ṽtute: ecce penetrabilitas
Seminat᷑ animale. ſurget ſpũale: ecce agilitas.

De ſufficiencia gaudĳ. iiij.

IAm ad gaudĳ ſufficienciam eſt vltimo trã/
ſeundum Quare nota ꝙ gaudium ſufficiẽs
ꝑficit᷑ in tribus dotis aĩme: que ſunt apta viſio ſu
mi veri. ſecura tencio ſũmi ardui. perfecta dilecti
o ſũmi boni. In p̃mo perficitur rõnalis: in ſecun/
do iraſcibilis: in tercio concupiſcibilis primum
eſt premium fidei: ſecundum eſt premiũ ſpei: terci
um eſt premiũ caritatis. Sunt enim quidam ter/
narĳ in ſuperiori facie aĩme: quibus ab ỹmo ſui ꝑ
uenit et quieſcit vſqꝫ ad ſummũ dei. Sunt autem
tria ſubiecta· ſcꝫ tres potencie naturales: ſcꝫ racio
nalis. cõcupiſcibilis. iraſcibilis: que tanꝙ funda
menta bonis ſpũalibus ſubſterauntur. Sũt eciã
tres habitus virtutum theologicarũ. ſcꝫ fidei. ſpei
caritatis: que a deo gratis ad informacionẽ triũ
viriũ predictarum infunduntur/ ꝛ quibus ipſe po
tencie diriguntur. Sunt eciam tres actus/ qui a p̃
dictis potẽcĳs mediantibus tribus habitibꝫ ſup̃
dictis ſcꝫ virtutibꝫ theologicis eliciunt᷑· ſcꝫ credere/
aſſenciendo ſũme veritati/ propter ſe et ſup omĩa.
Diligẽ/ complectendo ſũmam bonitatẽ propt̃ ſe et
ſuper omnia. Sunt tria obiecta/ que ad tres actꝫ
egrediẽtes a tribus potencĳs virtute trium habi/
tuum terminantur Iſta autẽ obiecta ſunt/ veritas

increata. maieſtas ſūma. et bonitas immenſa: ita
ꝙ ſummū verum eſt obiectum fidei: ſūmū arduū
eſt obiectū ſpei. ſūmū bonum eſt obiectū caritatis.
Verū inꝗ ſub rōe veritatis: arduum ſub rōe ar-
dui: bonuz ſub racione boni. et reſpiciunt hec oīa
ſtatū et meritum viatorū. Sunt eciam tria p̄mia.
ſcꝫ cognicio ſiue intelligencia veritatis infallibil':
poſſeſſio ſiue permanencia dignitatis inamiſſibi
lis: dilectio ſiue complacencia bonitatis infaſtidi-
bilis. Et ſic poteſt colligi ex predictis ꝙ in gloria
celeſti erit ī plex p̄miū: ſcꝫ ſubālē. cōſubālē et acci
dentale. Subſtanciale ex parte anime cōſiſtit ī de
i viſione aperta. dei tencione ſecura. dei dilectione
perfecta: et hoc eſt prima ſtola. Conſubſtāciale ex
parte corporis cōſiſtit in claritate. in impaſſibili-
tate. in agilitate. et ſubtilitate: et hec eſt ſecūda ſto
la. Accidentale conſiſtit in tribus aureolis. que n̄
ſunt omnium ſaluandorum.

Explicit dn̄i Bonauenture centilogquium
opus ꝑutile Zwollis impreſſum. deo grās.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Incipiunt Tytuli siue puncta notabiliora Tractatuli sequentis De correptione fraterna Et primo
Autoritates scripture. 1.
Expellunt correctiones displicent deo. 2.
Corrigentes alios semetipsos considerare debent. 2.
Corripiens alium orare debet pro eo. etc. 3.
Correptio necessaria est ne malicia ipsum ita qualescat. 3.
Lex triplex est sequens corripientem. etc. 4.
Doctrine vtiles de correptione. 4.
De peri[culo] aliquorum correptionis. 5.
Quare pauci sunt pacienter sufferentes correptiones. 6.
An perfectius sit sufferre correptionem quam inferre. 6.
Cur difficilius sit corripere quam sufferre correptionem. 7.
De diuisis diuisione relacionis ad correptionem vel non. 7.
De difficultatibus quare non pacienter sufferatur correctio. 8.
Magisterium spirituale exigitur in corripiente. 9.
De duplici difficultate debite correptionis. 9.
Correptio mansuete fieri debet. 10.
De diuersis diuisione qualificatis ad correptiones. 10.
An aliqua correptio sit sub precepto an non. 11.
Tres species correctionis. 11.
Correctio duplex est et differt a correptione. 12.
Quomodo correctiones cadant sub precepto. 12.
Qualis debeat esse qui alium vult corrigere. 13.
Corripiens ex dilectione debet corripere. 13.
Correctorem debet humilitas. 14.
Reprehendens alium que illa cogitare debeat. 14.
Corrigens alium prudenciam habere debet. 15.
Item Debet habere paciencia et mititate. 15.
Qualis debeat increpari siue corrigi. 16.
Vtrum prelatus corripiendus sit a subditis. 16.
Prelati possunt corripi publice presentibus aliis prelatis. 17.
Quando correctio fieri debeat. 17.
In correptore intencio debita requiritur. 18.
Obiurgationes magne in correctione raro adhiberi debent. 18.
Spirituale magisterium requiritur in debita correctione. 19.
Correctio qualiter fieri debeat. 19.
Peccans in secreto secrete debet amoneri et corripi. 20.
Debitus modus corripiendi necessarius est. 21.
Sciencia magna requiritur in debita correptione. 21.
Fame fratris si possibile est prouideri debet. 22.
An penitente post correptionem non est vlterius procedendum. Vnde dicitur. Si te audierit. etc. 22.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
171 G 87